

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DİYARBAKIR İLİ MERKEZ İLÇELERİNİN MAHALLE ADLARI
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Semih ARCAN

**Haziran-2025
BATMAN**

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DİYARBAKIR İLİ MERKEZ İLÇELERİNİN MAHALLE ADLARI
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Semih ARCAN

**Danışman
Doç. Dr. Mehmet Emin TUĞLUK**

Diğer Jüri Yeleri

Dr. Öğr. Üyesi Ünal KALAYCI Doç. Dr. Burhan BARAN

**Haziran-2025
BATMAN**

TEZ KABUL VE ONAYI

Doç. Dr. Mehmet Emin TUĞLUK'un danışmanlığında Semih ARCAN tarafından hazırlanan "Diyarbakır İli Merkez İlçelerinin Mahalle Adları Üzerine Bir İnceleme" adlı tez çalışması 27/06/2025 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Doç. Dr. Burhan BARAN

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Ünal KALAYCI

.....

Üye

Doç. Dr. Mehmet Emin TUĞLUK

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Murat ÖTER
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan eder, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sorumluluğu kabullendiğimi bildiririm.

ETHICAL DECLARATION

I declare that all the information in this thesis has been obtained within the framework of ethical behavior and academic rules, and that the source of any statements and information that do not belong to me in this study prepared in accordance with the thesis writing rules has been fully cited, and I declare that I accept all kinds of legal responsibility in case of any contrary situation.

Semih ARCAN

27.06.2025

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİYARBAKIR İLİ MERKEZ İLÇELERİNİN MAHALLE ADLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Semih ARCAN

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Mehmet Emin TUĞLUK

2025, 167 Sayfa

Dil, insanın duygu ve düşüncelerini ifade edebilmesini sağlayan unsurlardan biridir. İnsan, duygu ve düşüncelerini dilin öğeleriyle aktarmaktadır. İnsanların nesneleri tanımlama yollarından biri olan adlar, insanın kendisini ve çevresini algılaması ve anlamlandırmasına yararlar. İnsan, çevresini algılamaya çalışmak için yaşadığı yeri adlandırmaya ihtiyaç hisseder.

Bu çalışmada Diyarbakır ili merkez ilçelerinin mahalleleri urbonimi yani kentlik ad bilimi açısından ele alınmıştır. Kentlik ad bilimi, bulunduğu kentin coğrafyasından, tarihinden, kültüründen, sosyolojisinden ve etnolojisinden faydalanır. Bir kentin adının neden verildiğiyle ilgili birçok neden bulunmaktadır. Kentlik ad bilimi, bu nedenleri kentin tarihinden başlayarak analiz edip kentin adının verilmiş sebeplerini tespit eder. İlçe, semt ve mahallelere; bulvar, cadde ve sokaklara verilen adların verilmiş sebebini de kentlik ad bilimi inceler.

Çalışma; 1. Giriş ve 2. Diyarbakır İli Merkez İlçelerinin Mahalle Adları olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın “Giriş” bölümünde Diyarbakır ili adının kökeni, yapısı, anlamı ile tarihi, coğrafi konumu, Diyarbakır’ın merkez ilçelerinin adı, tarihi ve coğrafi konumu, kentlik ad bilimi ve kentlik ad biliminin tarihçesinden bahsedilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Diyarbakır ili merkez ilçeleri mahalle adlarının verilme nedenleri hakkında bilgi verilmiştir. Merkez ilçelerin mahallelerine verilen adların eski adları, bu adların hangi sebeple verildiği çalışmanın bu bölümünde anlatılmıştır.

Diyarbakır, tarih boyunca birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Diyarbakır’a sahip olan bu uygarlıklar, Diyarbakır kent kültürünün oluşmasına katkıda bulunmuşlardır. Diyarbakır ilinin tarihi, dili, kültürü ve gelenekleri günümüze canlı bir şekilde ulaşmıştır. Bu çalışmada, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yer alan Diyarbakır ilinin merkez ilçelerinin mahalle adları kentlik ad bilimi açısından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Diyarbakır Mahalle Adları, Bağlar, Kayapınar, Mahalle Adları, Sur, Yenişehir.

ABSTRACT

MASTER/DOCTORAL THESIS

**A STUDY ON NEIGHBORHOOD NAMES OF CENTRAL DISTRICTS OF
DIYARBAKIR PROVINCE**

Semih ARCAN

Batman University Graduate Education Institute

Turkish Language and Literature Department of Science

Advisor: Doç. Dr. Mehmet Emin TUĞLUK

2025, 167 Pages

Language is one of the elements that enable people to express their feelings and thoughts. People convey their feelings and thoughts with the elements of language. Names, which are one of the ways people define objects, help people perceive and make sense of themselves and their surroundings. People feel the need to name the place they live in to try to perceive their surroundings.

In this study, the neighborhoods of the central districts of Diyarbakır province are examined in terms of urbanonymy, or urban onomastics. Urban onomastics benefits from the geography, history, culture, sociology and ethnology of the city in which it is located. There are many reasons why a city is given its name. Urban onomastics analyzes these reasons starting from the history of the city and determines the reasons for the name of the city. Urban onomastics also examines the reasons for the names given to districts, districts and neighborhoods; boulevards, avenues and streets.

The study consists of two parts: 1. Introduction and 2. Neighborhood Names of the Central Districts of Diyarbakır Province.

In the “Introduction” section of the study, the origin of the name of Diyarbakır province, its structure, meaning, history, geographical location, the name of the central districts of Diyarbakır, its history and geographical location, urban onomastics and the history of urban onomastics are mentioned.

In the second part of the study, information is given about the reasons for giving the names of the neighborhoods of the central districts of Diyarbakır province. The old names of the neighborhoods of the central districts and the reason for giving these names are explained in this part of the study.

Diyarbakır has hosted many civilizations throughout history. These civilizations that have owned Diyarbakır have contributed to the formation of Diyarbakır's urban culture. The history, language, culture and traditions of Diyarbakır have survived to the present day. In this study, the neighborhood names of the central districts of Diyarbakır, located in the Southeastern Anatolia Region, were examined in terms of urban onomastics.

Keywords: Diyarbakır Neighborhood Names, Bağlar, Kayapınar, Neighborhood Names, Sur, Yenişehir.

ÖN SÖZ

İnsanlar, tarih boyunca toplumlarla iletişim kurabilme ihtiyacını gidermek için çoğunlukla dil iletişim aracını kullanmıştır. Varlıkları anlamlandırmak ve somutlaştırmak için ad verme adeta bir zorunluluktur. Dil, bir iletişim aracı olmanın yanı sıra bir terim olarak da karşımıza çıkar. Dil terimi, bilim geliştikçe kendine yeni alanlar bulmuştur. İnsanoğlu zaman içerisinde “dil bilimi” diye bir bilim ortaya koymuştur. Dil bilimi sayesinde dil sahası genişlemiş ve insanlar ihtiyaçları doğrultusunda yeni kurallar ortaya koymuştur.

Bu çalışmada, Diyarbakır ili merkez ilçelerinin mahalle adları incelenmiştir. Çalışma Diyarbakır’ın 17 ilçesinden 4 merkez ilçesi olan Bağlar, Kayapınar, Sur ve Yenisehir ilçelerini kapsamaktadır. Diyarbakır ili, büyükşehir statüsü kazandıktan sonra bütün köyler mahalle olmuştur. Dolayısıyla bu yerlere köy yerine mahalle denilmiştir.

Lisansüstü eğitim sürecinde ve tezimi hazırlamamda desteklerini esirgemeyen, bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren, sabırla ve fedakârlıkla vakit ayırıp rehberlik eden saygıdeğer hocam Doç. Dr. Mehmet Emin TUĞLUK’a, gerek eğitim hayatımda gerek yaşamım boyunca her konuda benimle olan ve dualarını eksik etmeyen rahmetli babam Servet ARCAN’a ve değerli annem Ayşe ARCAN’a, çalışma hayatımda yanımda olan ve tezi yazarken ilgimden mahrum bırakma mecburiyetinde bulunduğum kıymetli eşim Ümran Hanım’a ve sevgili kızım Berceste’ye, tez sürecinde kaynakları edinmemde yardımcı olan arkadaşlarım Yunus Emre BARCA ve Şeyhmus KAZAN’a ve Diyarbakır ile ilgili kaynak kitap sağlayan Diyarbakır Tanıtma, Kültür ve Yardımlaşma Vakfı’na teşekkürlerimi sunarım.

Semih ARCAN

Batman-2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR.....	xv
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Çalışmanın Amacı ve Önemi	1
1.3. Sınırlılıklar	1
1.4. Yöntem.....	1
1.5. Diyarbakır İlinin Tarihi ve Adı.....	2
1.6. Diyarbakır İli Merkez İlçelerinin Tarihi ve Adı	8
1.6.1. Bağlar ilçesi	8
1.6.2. Kayapınar ilçesi	9
1.6.3. Sur ilçesi	10
1.6.4. Yenişehir ilçesi	14
1.7. Kentlik Ad Bilimi.....	15
1.7.1. Ad bilimi	15
1.7.2. Kentlik ad bilimi	17
2. DİYARBAKIR İLİ MERKEZ İLÇELERİN MAHALLE ADLARI	19
2.1. Bağlar İlçesinin Mahalle Adları (49 Mahalle)	19
2.1.1. Ağaçgeçit Mahallesi.....	19
2.1.2. Alankoz Mahallesi	19
2.1.3. Alıpınar Mahallesi.....	20
2.1.4. Bağcılar Mahallesi	21
2.1.5. Batıçanakçı Mahallesi.....	21
2.1.6. Batıkarakoç Mahallesi	22
2.1.7. Buçuktepe Mahallesi.....	22
2.1.8. Buyuransu Mahallesi	23
2.1.9. Çiçekliyurt Mahallesi.....	23
2.1.10. Çiftlik Mahallesi	24
2.1.11. Develi Mahallesi	24
2.1.12. Ekince Mahallesi.....	25
2.1.13. Fatih Mahallesi	25
2.1.14. Gömmetaş Mahallesi	26
2.1.15. Kabahıdır Mahallesi.....	26
2.1.16. Kamışpınar Mahallesi	27
2.1.17. Karacadağ Mahallesi.....	27
2.1.18. Karahanköy Mahallesi	28
2.1.19. Karamusa Mahallesi	28
2.1.20. Kaynartepe Mahallesi	29

2.1.21. Kırkincık Mahallesi	29
2.1.22. Kırkkoyun Mahallesi	30
2.1.23. Kolludere Mahallesi.....	30
2.1.24. Körhat Mahallesi.....	31
2.1.25. Körtepe Mahallesi.....	31
2.1.26. Mevlânâ Hâlit Mahallesi.....	32
2.1.27. Muradiye Mahallesi	32
2.1.28. Oğlaklı Mahallesi.....	33
2.1.29. Ortaören Mahallesi	33
2.1.30. Övündüler Mahallesi.....	34
2.1.31. Özdemir Mahallesi.....	35
2.1.32. Pınaroğlu Mahallesi	36
2.1.33. Sakallı Mahallesi.....	36
2.1.34. Sarıdallı Mahallesi	36
2.1.35. Selahattin Eyyubi Mahallesi	37
2.1.36. Şeyh Şamil Mahallesi	37
2.1.37. Tavşantepe Mahallesi.....	38
2.1.38. Tellikaya Mahallesi	39
2.1.39. Tokluca Mahallesi	39
2.1.40. Topraktaş Mahallesi	40
2.1.41. Topyolu Mahallesi	40
2.1.42. Uzunbahçe Mahallesi.....	41
2.1.43. Yeniköy Mahallesi	41
2.1.44. Yeşildallı Mahallesi.....	42
2.1.45. Yiğityolu Mahallesi	42
2.1.46. Yunus Emre Mahallesi	43
2.1.47. Yukarı Akdibek Mahallesi.....	43
2.1.48. Yukarı Mollaali Mahallesi.....	44
2.1.49. 5 Nisan Mahallesi	44
2.2. Kayapınar İlçesinin Mahalle Adları (34 Mahalle)	50
2.2.1. Avcısu Yu Mahallesi.....	50
2.2.2. Barış Mahallesi	50
2.2.3. Baykara Mahallesi	51
2.2.4. Beneklitaş Mahallesi.....	51
2.2.5. Cankatran Mahallesi	51
2.2.6. Cumhuriyet Mahallesi.....	52
2.2.7. Cücük Mahallesi	52
2.2.8. Çölgüzeli Mahallesi	53
2.2.9. Diclekent Mahallesi	53
2.2.10. Esentepe Mahallesi	54
2.2.11. Fırat Mahallesi	54
2.2.12. Gözalan Mahallesi	55
2.2.13. Gözegöl Mahallesi	55
2.2.14. Güleçoba Mahallesi	56
2.2.15. Harmanardı Mahallesi.....	56
2.2.16. Hatipoğlu Mahallesi.....	57
2.2.17. Huzurevleri Mahallesi.....	57
2.2.18. Kaldırım Mahallesi	58
2.2.19. Karayakup Mahallesi	58
2.2.20. Keklik Mahallesi.....	59

2.2.21. Kırkpınar Mahallesi	59
2.2.22. Medya Mahallesi.....	60
2.2.23. Mezopotamya Mahallesi.....	60
2.2.24. Petek Mahallesi.....	60
2.2.25. Peyas Mahallesi	61
2.2.26. Sağkulak Mahallesi.....	61
2.2.27. Sultantepe Mahallesi.....	62
2.2.28. Taban Mahallesi	62
2.2.29. Talaytepe Mahallesi	63
2.2.30. Tişo Mahallesi.....	63
2.2.31. Tosunlu Mahallesi.....	64
2.2.32. Uyandık Mahallesi.....	64
2.2.33. Yeniözerli Mahallesi	64
2.2.34. Yolboyu Pirinçlik Mahallesi	65
2.3. Sur İlçesinin Mahalle Adları (100 Mahalle)	68
2.3.1. Abdaldede Mahallesi.....	68
2.3.2. Ağaçlıdere Mahallesi	69
2.3.3. Alabal Mahallesi	69
2.3.4. Alcık Mahallesi	70
2.3.5. Alibardak Mahallesi.....	70
2.3.6. Ali Paşa Mahallesi	71
2.3.7. Arpadere Mahallesi	74
2.3.8. Bağvar Mahallesi	74
2.3.9. Bağpınar Mahallesi	75
2.3.10. Bahçecik Mahallesi.....	75
2.3.11. Baroğlu Mahallesi.....	76
2.3.12. Beybulak Mahallesi	76
2.3.13. Bostanpınar Mahallesi	77
2.3.14. Bozdemir Mahallesi.....	77
2.3.15. Büyükakören Mahallesi	78
2.3.16. Büyükkadı Mahallesi	79
2.3.17. Cami Kebir Mahallesi.....	79
2.3.18. Cami Nebi Mahallesi	81
2.3.19. Cemal Yılmaz Mahallesi.....	82
2.3.20. Cevat Paşa Mahallesi.....	83
2.3.21. Çarıklı Mahallesi.....	83
2.3.22. Çataksu Mahallesi.....	84
2.3.23. Çelikli Mahallesi.....	84
2.3.24. Çubuklu Mahallesi.....	85
2.3.25. Dabanoğlu Mahallesi	85
2.3.26. Derviş Hasan Mahallesi.....	86
2.3.27. Doğanlı Mahallesi.....	87
2.3.28. Doğu Çanakçı Mahallesi.....	87
2.3.29. Dumrul Mahallesi	88
2.3.30. Erimli Mahallesi	88
2.3.31. Eryolu Mahallesi.....	89
2.3.32. Esenbağ Mahallesi	89
2.3.33. Fatih Paşa Mahallesi	89
2.3.34. Fetih Mahallesi	92
2.3.35. Fidanlar Mahallesi	92

2.3.36. Gencan Mahallesi	93
2.3.37. Gölpınar Mahallesi	93
2.3.38. Gültepe Mahallesi	94
2.3.39. Hacı Osman Mahallesi.....	94
2.3.40. Harmanlar Mahallesi.....	95
2.3.41. Hasırlı Mahallesi.....	95
2.3.42. Havacılar Mahallesi	96
2.3.43. Hızır İlyas Mahallesi.....	96
2.3.44. İskender Paşa Mahallesi.....	97
2.3.45. Kabasakal Mahallesi	98
2.3.46. Kapaklıpınar Mahallesi.....	99
2.3.47. Karabaş Mahallesi.....	100
2.3.48. Karacaören Mahallesi	100
2.3.49. Karaçalı Mahallesi	101
2.3.50. Karaçimen Mahallesi	101
2.3.51. Kardeşler Mahallesi	102
2.3.52. Karpuzlu Mahallesi.....	102
2.3.53. Karpuztepe Mahallesi	103
2.3.54. Kartaltepe Mahallesi	103
2.3.55. Kavaklıbağ Mahallesi	104
2.3.56. Kayayolu Mahallesi	104
2.3.57. Kengerli Mahallesi.....	105
2.3.58. Kervanpınar Mahallesi.....	105
2.3.59. Kırmasirt Mahallesi	106
2.3.60. Konacık Mahallesi	106
2.3.61. Koyungüden Mahallesi	107
2.3.62. Kozan Mahallesi	107
2.3.63. Köprübaşı Mahallesi	108
2.3.64. Köşk Mahallesi	108
2.3.65. Kumluca Mahallesi.....	109
2.3.66. Kumrucak Mahallesi.....	109
2.3.67. Kuşburnu Mahallesi.....	109
2.3.68. Kuşlukbağı Mahallesi	110
2.3.69. Küçükakören Mahallesi	110
2.3.70. Küçükkadı Mahallesi	111
2.3.71. Lalebey Mahallesi.....	111
2.3.72. Melik Ahmet Mahallesi	112
2.3.73. Mermer Mahallesi.....	113
2.3.74. Mermeri Mahallesi.....	114
2.3.75. Nefirtaş Mahallesi.....	114
2.3.76. Özekli Mahallesi	114
2.3.77. Pınardüzü Mahallesi	115
2.3.78. Sağdıçlı Mahallesi.....	115
2.3.79. Sapanca Mahallesi	116
2.3.80. Sarıkamış Mahallesi.....	116
2.3.81. Sarılar Mahallesi	117
2.3.82. Sarıyazma Mahallesi.....	117
2.3.83. Sati Mahallesi	117
2.3.84. Savaş Mahallesi	118
2.3.85. Sayarlar Mahallesi	120

2.3.86. Soğanlı Mahallesi	121
2.3.87. Süleyman Nazif Mahallesi.....	121
2.3.88. Sungüler Mahallesi	122
2.3.89. Tanoğlu Mahallesi.....	122
2.3.90. Tezgeçer Mahallesi	123
2.3.91. Yarımca Mahallesi	123
2.3.92. Yenice Mahallesi.....	123
2.3.93. Yenidoğan Mahallesi.....	124
2.3.94. Yenievler Mahallesi	124
2.3.95. Yeşilköy Mahallesi.....	124
2.3.96. Yeşilli Mahallesi.....	125
2.3.97. Yiğit Çavuş Mahallesi.....	125
2.3.98. Yukarıkılıçtaşı Mahallesi	126
2.3.99. Ziya Gökalp Mahallesi.....	126
2.3.100. Ziyaret Mahallesi	127
2.4. Yenişehir İlçesinin Mahalle Adları (42 Mahalle).....	135
2.4.1. Al Mahallesi.....	135
2.4.2. Alangör Mahallesi.....	135
2.4.3. Alpu Mahallesi.....	136
2.4.4. Aziziye Mahallesi	136
2.4.5. Bahçelievler Mahallesi	136
2.4.6. Başıl Mahallesi	137
2.4.7. Bozek Mahallesi	137
2.4.8. Cumhuriyet Mahallesi.....	137
2.4.9. Çakmak Mahallesi	138
2.4.10. Çelikevler Mahallesi	138
2.4.11. Çimenler Mahallesi.....	139
2.4.12. Dicle Mahallesi	139
2.4.13. Dikentepe Mahallesi	140
2.4.14. Dokuzçeltik Mahallesi	140
2.4.15. Dökmetaş Mahallesi	141
2.4.16. Dönümlü Mahallesi.....	141
2.4.17. Ekinçiler Mahallesi	142
2.4.18. Elidolu Mahallesi.....	142
2.4.19. Eser Mahallesi.....	143
2.4.20. Fabrika Mahallesi	143
2.4.21. Ferit Köşk Mahallesi.....	143
2.4.22. Geyiktepe Mahallesi	144
2.4.23. Gürdoğan Mahallesi.....	144
2.4.24. Güvendere Mahallesi	145
2.4.25. Güvercinlik Mahallesi.....	145
2.4.26. Güzelköy Mahallesi	146
2.4.27. Hantepe Mahallesi	146
2.4.28. İlbaş Mahallesi.....	147
2.4.29. Kesikağaç Mahallesi	147
2.4.30. Kooperatifler Mahallesi	148
2.4.31. Sancar Mahallesi.....	148
2.4.32. Sarıyatak Mahallesi.....	148
2.4.33. Seyrantepe Sanayi Mahallesi	149
2.4.34. Sivritepe Mahallesi	149

2.4.35. Şehitlik Mahallesi	150
2.4.36. Tanışık Mahallesi	150
2.4.37. Üçkuyu Mahallesi	151
2.4.38. Yaytaş Mahallesi	151
2.4.39. Yenişehir Mahallesi.....	152
2.4.40. Yolaltı Mahallesi	152
2.4.41. Yukarı Nasırlar Mahallesi	153
2.4.42. Yüksek Mahallesi.....	153
3. SONUÇ	156
KAYNAKLAR.....	163

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Bağlar ilçesi mahallelerinin eski-yeni ad tablosu.....	46
Tablo 2.2. Bağlar ilçesi mahallelerinin yıllara göre nüfus dağılımı	48
Tablo 2.3. Kayapınar ilçesi mahallelerinin eski-yeni ad tablosu.....	66
Tablo 2.4. Kayapınar ilçesi mahallelerinin yıllara göre nüfus dağılımı	67
Tablo 2.5. Sur ilçesi mahallelerinin eski-yeni ad tablosu.....	129
Tablo 2.6. Sur ilçesi mahallelerinin yıllara göre nüfus dağılımı	132
Tablo 2.7. Yenişehir ilçesi mahallelerinin eski-yeni ad tablosu	154
Tablo 2.8. Yenişehir ilçesi mahallelerinin yıllara göre nüfus dağılımı.....	155

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. 1907 Yılında Diyarbakır (Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi, 2024).....	7
Şekil 1.2. Diyarbakır Genel Görünümü/ Albert Gabriel (Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi, 2024)	7
Şekil 1.3. Bağlar ilçesinin mahalle haritası (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2024)9	
Şekil 1.4. Kayapınar ilçesinin mahalle haritası (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2024)	10
Şekil 1.5. Sur ilçesinin merkez mahalleleri haritası (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2024)	12
Şekil 1.6. Sur ilçesinin güney mahalleleri haritası (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2024)	12
Şekil 1.7. Sur ilçesinin orta ve kuzey mahalleleri haritası (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2024)	13
Şekil 1.8. Sur ilçesinin doğu mahalleleri haritası (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2024)	13
Şekil 1.9. Yenişehir ilçesinin mahalle haritası (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2024)	15
Şekil 1.10. Nasuh Paşa Cami.....	90
Şekil 1.11. Nasuh Paşa Cami	91
Şekil 1.12. Kurşunlu Cami	91
Şekil 1.13. Şeyh Mutahhar Cami.....	119
Şekil 1.14. Dört Ayaklı Minare.....	120
Şekil 1.15. Ziya Gökalp İlkokulu ve Ortaokulu	127

KISALTMALAR

Akt.:	Aktaran
a.s.:	Aleyhi's-selam
BOA:	Başbakanlık Osmanlı Arşivleri
c.c. :	CelleCelâluhu
ed. :	editör
H :	Hicri
Hz. :	Hazret
km :	kilometre
m :	metre
M :	Miladi
MÖ :	Milattan Önce
MS :	Milattan Sonra
öl. :	ölüm tarihi
r.a. :	RadiyallahuAnh
s. :	Sayfa
ŞD :	Şurâ-yı Devlet
vb. :	ve benzeri
yy. :	yüzyıl

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

“Diyarbakır İli Merkez İlçelerinin Mahalle Adları Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmanın konusu, Diyarbakır ili merkez ilçelerinin mahallelerine verilen adların sebebini araştırmaktır.

1.2. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, Diyarbakır ili merkez ilçelerinin mahallelerine verilen adların sebebini tespit etmek ve tarihi süreç ile ilişkisini ortaya koymaktır.

Bu çalışmanın önemi, Diyarbakır ili merkez ilçelerinin mahalle adları üzerine yapılmış bir çalışmanın olmamasıdır. Bu çalışma, ilerleyen zamanlarda Diyarbakır ili merkez ilçelerinin mahalle adları üzerine bir inceleme yapmak isteyenler için bir kaynak oluşturması açısından önemlidir.

1.3. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma, Diyarbakır ilinin 4 merkez ilçesiyle (Bağlar, Kayapınar, Sur, Yenişehir) sınırlı tutulmuştur.

2. Araştırma, Diyarbakır ili merkez ilçelerinin (Bağlar, Kayapınar, Sur, Yenişehir) toplam 225 mahallesi ile sınırlandırılmıştır.

1.4. Yöntem

Diyarbakır ili merkez ilçelerinin eski mahalle adları araştırılmış ve birçok kaynak taranmıştır. Diyarbakır ili merkez ilçelerinin eski ve yeni adları karşılaştırılmıştır. Diyarbakır ili merkez ilçeleri ve mahallelerine gidilmiştir. Mahallelerin adlarının kaynaklarda nasıl geçtiği irdelenmiştir.

1.5. Diyarbakır İlinin Tarihi ve Adı

Diyarbakır'ın ilk kuruluş tarihi ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Şehrin ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte ilk ortaya çıkışıyla ilgili bilimsel çalışmalar yapılmıştır.

Mezopotamya'da yer alan Diyarbakır'ın 7500 yıllık bir tarihi bulunmaktadır. Birçok farklı medeniyetin ev sahipliğini yapan bu şehir, çoğu medeniyete başkentlik yapmıştır. İlk çağlardan bu yana birçok medeniyetin merkezi olan Diyarbakır'a MÖ 3000'li yıllarda Subarular ve Hurriler egemen olmuştur. Hurrilerden sonra Akadlar, Diyarbakır'da hüküm sürmüşler. MÖ 800'lü yıllarda Asurlular, Diyarbakır'a egemen olmak için şehri ablukaya almıştır. Bu döneme kadar farklı kültür ve inançlara razı olan Diyarbakır'ı Romalıların ele geçirmesiyle Hristiyanlık, şehirde yaygınlaşmaya başlamıştır. Bizans Dönemi'nde de Hristiyanlık yaygın din olmuştur. Hurriler, Akadlar, Asurlular, Urartular, Persler, Medler, Bizans, Akkoyunlular ve Osmanlılar Diyarbakır'ı egemenliği altına alan medeniyetlerdir. Söz konusu bu medeniyetlerin tarihsel süreçte birçok eserleri günümüze kadar ulaşmıştır. Özellikle şehri çepeçevre saran Diyarbakır Surları yüzyıllardır dik durup günümüze kadar gelmiştir. Diyarbakır Surları, Hurriler tarafından inşa edilmiş; zamanla farklı medeniyetler surları restore etmiştir. Özellikle Bizans Dönemi'nde surlar çok ileri bir aşamaya gelmiştir (Culum, 2023, s. 10-11).

Tarih öncesinde Diyarbakır'ın Hilar, Silvan'daki Hasuni, Bırkleyn, Kulp ve Eğil bölgelerinde mağaralar bulunmaktadır. Bu mağaralar, yapılan arkeolojik kazılarla tespit edilen dünyadaki ilk yerleşim yerlerindendir. Mağaraların hangi çağda veya hangi devletin döneminden kaldığı her zaman tartışma konusu olmaktadır (Beysanoğlu, 1987, s. 30-31).

Mağaralarla ilgili Beysanoğlu şu görüşleri dile getirmektedir:

Diyarbakır ili sınırları içinde 1161'i yapay, 2418'i doğal olmak üzere 3579 mağara tesbit edilmiştir. Bunlar arasında Hilar mağaraları, Silvan bölgesindeki Hasun mağaraları, Bırkleyn, Kulp ve Eğil mağaraları önemlidir ve bu dönemden kalma olmalıdır. Ancak bu mağaralarda henüz bu amaçla herhangi bir araştırma ve kazı yapılmadığı için durum karanlıkta kalmıştır. Sadece Hilar mağaralarında bulunan kabartmalar üzerinde araştırma yapan Ellesworth Huntington, bunları "Hitit" eserleri olarak değerlendirmiş ise de gerçekte son antik çağa ait oldukları, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Prehistorya Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Halet Çambel ile Chicago Üniversitesi Doğu Enstitüsü

Öğretim Üyesi Prof. Dr. Robert J. Braidwood yönetiminde 1979 yılında yapılan kazı ve araştırmalarda ortaya konulmuştur (Beysanoğlu, 1987, s. 30-31).

Diyarbakır, Müslümanlar tarafından fethedilmeden önce birçok yıkıma maruz kalmıştır. Defalarca yıkılıp yeniden kurulan Diyarbakır, farklı inanç ve kültürlerle tanışmıştır. Hangi medeniyet bu şehre egemen olmuşsa kendi izlerini bu şehirde yaşatmak istemiştir. Nitekim Diyarbakır'a sahip olan topluluklar, kendisinden önceki toplulukların izlerini yok etmenin sıra kendi izlerini de yaşatmak istemişlerdir.

Ali Emîrî, Âmid kentinin İyaz Bin Ganem tarafından fethedildiğini belirtmektedir. İyaz Bin Ganem'in Âmid Kalesi'ne geldiğini anlatmış, olayın gününün 7 Cemâziyelevvel 17 Hicrî/27 Mayıs 638 tarihi olduğu görüşünü savunmaktadır. Fethin muhtemelen 7 Şevvâl 17 H yani 22 Ekim 638 tarihinde olduğunu belirtmekte fakat 7 Cemâziyelevvel 17 Hicrî/27 Mayıs 638 tarihini de fetih tarihi olarak alınabildiğini açıklamaktadır (Ali Emîrî, 1918, s. 51).

Beysanoğlu, Diyarbakır'ın Müslümanlar tarafından fethini şöyle anlatmaktadır: Halid Bin Velid, bir gece yanına yüz kadar iyi savaşan ve çoğu da sahabeden oluşan askerleri alarak bir delikten Sur bölgesine girerler. Buranın yakınında bulunan ve kentin fethinden sonra Fetih Kapısı adını alacak kapıyı açarak Müslümanların şehre girişini kolaylaştırdılar. Bu kapıyı açmak için kapıdaki nöbetçilerle yapılan mücadelede en az 25 kişinin şehit olduğu bilinmektedir. Savaşta şehit olanlar, İç Kale Cami yanındaki meşhedde Halid oğlu Süleyman ile birlikte defnedildiler (Beysanoğlu, 1987, s. 156).

Halid Bin Velid'in oğlu Hz. Süleyman ve sabahelerin meşhedlerinin olduğu yer, günümüzde Diyarbakır'ın Sur ilçesindeki Hz. Süleyman Cami avlusundadır.

Diyarbakır'ın fethedilmesiyle başka inanç ve kültürlerle özgü yapılar, İslâma lâıyk hale getirilmiştir. Kiliseler, camiye çevrilmiş; Müslümanlar diledikleri şekilde ibadetlerini yerine getirmişlerdir.

16. yüzyıla kadar birçok uygarlık, Diyarbakır'a egemen olmak için mücadele etmiştir. Diyarbakır, bu süreçlerden olumsuz etkilenip defalarca harap olmuştur. 16. yüzyılın başlarında Safeviler'in hükümdarı Şah İsmail, Diyarbakır'a hâkimdi. Şah İsmail'in doğudaki gücü, Osmanlı'yı tedirgin ve tehdit etmişti. Osmanlı Devleti de Safeviler gibi 16. yüzyılda dünyanın en güçlü devletlerinden biriydi. Komşularıyla ve beyliklerle mücadele içerisindeydi. Nihayetinde Osmanlı Devleti'nin padişahı Yavuz Sultan Selim ile Şah İsmail'in egemenliğini sürdürdüğü Safeviler arasında 1514 yılında Çaldıran Savaşı gerçekleşmiş, savaşı Osmanlı Devleti kazanmıştır. Dönemin valisi

Ustaclu Muhammed Han ve Şah İsmail'in ordusu ağır bir darbe almıştır. Bu savaşta Kürt halkı ve İdris-i Bitlis'i Yavuz Sultan Selim'e yardım etmiştir. Çaldıran Savaşı'ndan mağlubiyetle ayrılan Şah İsmail yılmayıp şehri fethetmek için yeni bir ordu göndermiş, bunu öğrenen İdris-i Bitlis'i şehrin çevresindeki yerleşim birimlerinde yaşayan halkı ayaklandırmaya başlamıştır. Kürtlerin ve çevre illerin desteğini alan Yavuz Sultan Selim, o dönemde Bayburt Beyliği'nde bulunan Bıyıklı Mehmet Paşa'ya ferman gönderip Diyarbakır halkına yardım etmesini sağlamış. Şah İsmail'in ordusu ile Osmanlı arasındaki mücadeleyi Osmanlı Devleti kazanmıştır. Diyarbakır, 15 Eylül 1515'te Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Bıyıklı Mehmet Paşa'nın bu başarısı hem Osmanlı'nın genelinde hem de Diyarbakır'da sevgiyle karşılanmıştır. Köken olarak Diyarbakırlı olan Bıyıklı Mehmet Paşa, Diyarbakır valiliğine atanmıştır. Bıyıklı Mehmet Paşa, Diyarbakır'ın ilk Osmanlı valisidir (Beysanoğlu, 1963, s. 150-152).

Diyarbakır, Osmanlı Devleti'ne katıldıktan sonra eyalet olmuştur. Diyarbakır eyaleti, on bir Osmanlı sancağı ve sekiz Kürt Beyliği sancağı, beş hükümeti ihtiva ediyordu. Doğrudan doğruya idare olunan on bir sancak şunlardı: Amid (beylerbeyliği merkezi), Harpud, Akçakale, Ergani, Çemişgezek, Hasankeyf, Siirt, Sincar, Siverek, Meyyafarikin, Nusaybin. İdaresi hususi şekle bağlanan sekiz sancak ise Atak, Portuk, Tercil, Cabakçur, Çermik, Sağman, Kelap, Mihrâni idi. İdaresi babadan oğula tevarüsle geçen beş hükümet de şunlardı: Eğil, Palo, Cizre, Hazro, Genç (Beysanoğlu, 1963, s. 153).

Diyarbakır Osmanlı Devleti'nin bir eyaleti iken Diyarbakır'da belediye kurulması düşüncesi vardı. Ortaylı, 1864 Vilayet Nizamnamesi'nin hayata geçirilmesini takip eden yıllarda başta liman kentleri olmak üzere birçok vilayette belediyelerin kurulmaya başlandığını vurgulamıştır (Ortaylı, 2011, s. 178-186). Diyarbakır'da belediyenin kesin olarak hangi tarihte kurulduğu tespit edilememişse de burada belediyenin varlığına işaret eden en erken kayıtlar 1869 yılına aittir (BOA), A.MKT.MHM. 394/73, 28 B 1284; BOA. A.MKT.MHM. 412/68, 17 B 1285).

Diyarbakır Belediyesi Şark ve Garp olmak üzere iki kısma ayrılmış ve bunlardan birine Müslüman diğerine ise Hristiyan birer reis ve meclis üyesi atanmıştır. Fakat belediyenin iki daireye ayrılması bütçe krizine sebebiyet vermiştir. Zira belediye giderleri gelirlerinin beşte birine denk gelirken düzenlemeden sonra memleket tabibi maaşının da belediye dairesine yüklenmesiyle belediye giderleri gelirlerin dörtte birine denk gelmiştir. Bu yüzden de Diyarbakır valisi dairelerden birinin lağvını talep etmiştir (BOA), (ŞD.), 2430/51, 7 R 1296 (31 Mart 1879).

Kent adlarının oluşmasında siyasi, tarihî, coğrafi, kültürel, etnik ve sosyal sebepler etkilidir. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kent adlarına ilgi artmış; birçok ad bilimci, kent ad bilimiyle ilgilenmeye başlamıştır.

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Diyarbakır ilinin adının kökeniyle ilgili farklı görüşler bulunmaktadır.

Diyarbakır ilinin adı, ilk olarak yazılı kaynaklarda Asurlular Dönemi’nde “Amidi” olarak geçmektedir. Bizans ve Roma kaynaklarında Amid, Emit ve Amide şekillerinde yer almaktadır. Kaynaklarda 20. yüzyılın başlarından itibaren “Diyarbakır” olarak geçmektedir. Ayrıca Arap, Süryani gibi birçok kaynakta Diyarbakır için farklı adlar kullanılmıştır. Amid, Amide, Amidi, Amida, Amed, Amot, O’mid, Emit, Kara Amid, Diyarbakır tarih boyunca verilen isimlerdir. Alican’ın Amid adının tarihsel süreci ile ilgili görüşü; İslâm uygarlığını şekillendiren kültürler arasındaki ilişkiyi de gösteren önemli bir işaret olarak karşımıza çıkmasıdır. Enteresan bir duruma işaret eden bu husus, Türk egemenliği zamanında ortaya çıkan kent adlandırmasının (Kara Âmid-Kara Hamid) Arapçaya çevrilerek Âmid-i Sevdâ (Kara Âmid) şeklinde kullanılmasıdır. Bu ad kullanımını benimseyen Hacı Niyazi Bey, Amid-i Sevdâ adlı bir yapıt kaleme almıştır. Diyarbakırlı Ali Emiri Efendi de ilk sayısı 20 Şubat 1909’da neşredilen aynı adla bir dergi çıkarmıştır (Alican, 2019, s. 31-34).

Diyarbakır’ın adı sadece bir kentin adı değil, bir bölgenin adı olarak da kullanılmıştır. Yakut, kentin adının Hz. İbrahim (a.s.)’in evladı olan Amid El-Belend’iden geldiğini savunmaktadır (Yakut, 1957, s. 56-57). Ergin, Dede Korkut’ta Amid adından “Hemid” şeklinde söz eder (Ergin, 1996, s. 110). Dilaçar, Arilerin doğu tarafındaki Amet kabilesinin Doğu Anadolu’ya yerleştiğini belirterek Amid adının neden verildiğini açıklamıştır (Dilaçar, 1938, s. 80).

Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde Hz. Yunus’un Diyarbakır’a geldiğini, yedi yıl yaşadığını ve Diyarbakır için dua ettiğini belirtmektedir. Ayrıca İran tarihçilerinin Diyarbakır için Diyar-Bıkr yani Kız Şehri dediğini açıklamıştır (Kahraman ve Dağlı, 2010, s. 30).

Diyârbekir ismi ile ilgili farklı görüşlerden biri bu ismi İbranîceye dayandırma görüşüdür: İbranîcede “şehir” manasına gelen “Diyar,” “içinde” manasına gelen “be”, “duvar” manasına gelen “kir” sözcüklerinin birleşmesiyle Diyârbekir ismi meydana gelmiştir. “Duvar içindeki şehir” manasına gelen bu görüş, çok yaygın olarak kabul gören bir görüş değildir (Alican, 2019, s. 40). Dilmen, Diyarbakır adının H 1218’de bir kent adı olarak geçtiğini belirtmiştir (Dilmen, 1938, 94).

Beysanoğlu da Diyarbakır adının tarihsel süreci ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur:

Şehrin adı, ilk olarak Asur hükümdarı Adad-Nirari (MÖ 1310-1281)'den kalma bir kılıç kabzasında Amidi veya Amedi olarak yazılmıştır. Bu ad, şehrin ve bölgenin ilk egemen medeni halkı olan Subaru (Hurri)'lardan kalma olduğu kabul edilmektedir. 305 yılında Hristiyanlığın Arsaklı 2. Tiridat Dönemi'nde kabulünü bildiren Agathangelos'un eserinde şehrin adı "Amid" diye yazılır. Roma tarihçisi Antakyalı Ammianus Marcellinus, MS 359'da gördüğü Diyarbakır'dan "Amida" diye bahseder. Süryani eserlerinde "Amid" veya "beşik" anlamına yakıştırılarak gırtlak "o" su ile "O'mid", bazılarında ise "Emit", "Amide" şeklinde yazıldığı görülür. Arapça eserlerde ise çoğunlukla "Amed" olarak geçer. 13. yüzyıldan bu yana yazılmış bazı eserlerde Diyarbakır iline "Kara-Amid", bazılarında "Kara-Hamid" denildiği görülür. Kara Amid adı, bazı Arap tarihçilerinin eserlerinde bu adın tercümesi olan Amid-i Sevda olarak yazılmıştır. 19. yy. başlarından itibaren Diyarbakır iline Diyarbekir adı kullanılmaya başlanmıştır. Diyarbekir adının kökeni, "Tigranokerta" olarak düşünülmüştür. Hafid Efendi, Diyarbekir adının "Darabkerd"ten geldiğini söylemiştir. Güya, İran hükümdarı "Darab" burayı yaptırdığı için şehre "Darabkerd" adı verilmiş, sonraları "Diyarbekir"e dönüşmüştür. Basri Konyar ve Bedri Günkut, "Diyarbekir" adının buralara Partlarla gelen "Derbik" Türklerinden ötürü verilmiş olduğu kanısındadır. Cebail Aydın'a göre, "Diyarbekir" adı Urfalı "Bukro"nun ismine izafeten verilen "Diyar-i Bukro"dan gelmiştir. 15 Kasım 1937 Pazartesi günü saat 18.10'da Diyarbakır'a gelen Atatürk, o akşam Halkevi'nde şereflerine verilen konserden sonra yaptığı konuşmada: "Yirmi yıl sonra tekrar Diyarbakır'da bulunuyorum. Dünyanın en güzel ve en modern binası içinde, modern, nefis bir müziği dinleyerek... Beşeriyetin medeni bir halkı huzurunda, bu halkın evinde duyduğum zevk ve saadetin ne kadar büyük olduğunu elbette ki takdir edersiniz. Bunu kaydetmekle bahtiyarım" demeleri üzerinde ertesi gün şehrin ve vilayetin adı Diyarbakır'a çevrilmiş. Sonra 10 Aralık 1937 gün ve 7789 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile bu ad kesinleşmiştir (Beysanoğlu, 1987, s. 3-6).

Şekil 1.1. 1907 Yılında Diyarbakır (Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi, 2024)

Şekil 1.2. Diyarbakır Genel Görünümü/ Albert Gabriel (Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi, 2024)

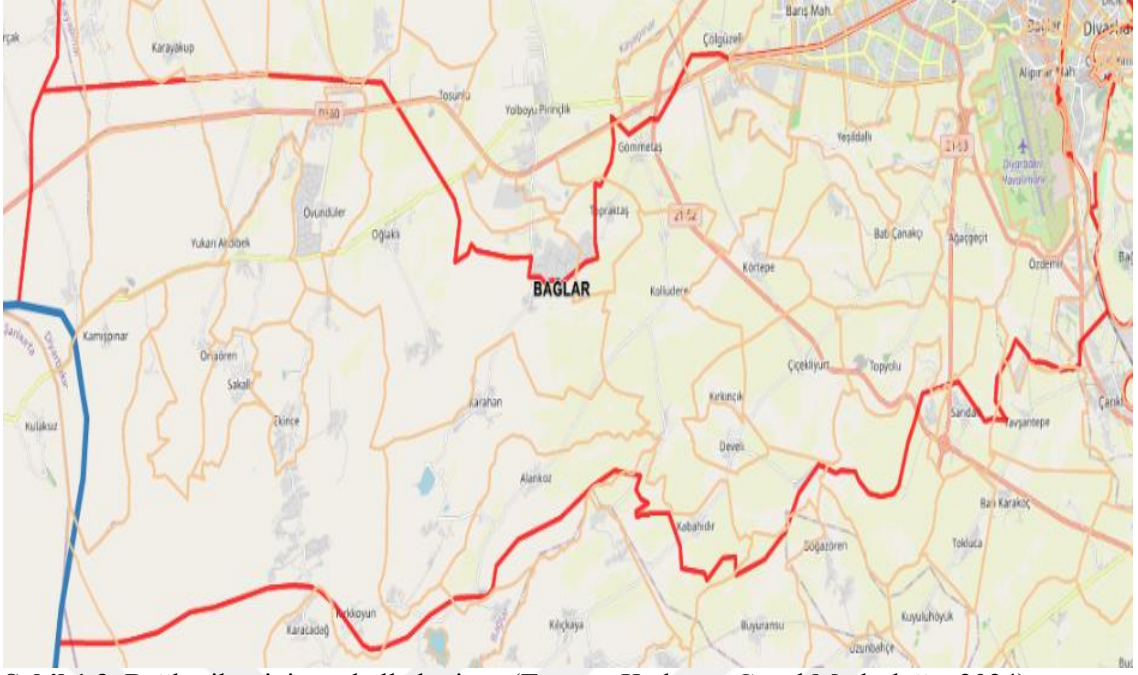
1.6. Diyarbakır İli Merkez İlçelerinin Tarihi ve Adı

1.6.1. Bağlar ilçesi

Diyarbakır ilinin 4 merkez ilçesinden biri Bağlar ilçesidir. Bağlar ilçesi, 2008 yılından önce mahalleydi. 22 Mart 2008 tarihinde çıkarılan 5747 Sayılı Kanun’la ilçe olmuştur (Bağlar Belediyesi, 2017). (Diyarbakır’ın tarihi ve kültürel değerlerine olan ilgi Diyarbakır nüfusunun artmasında etkili olmuştur. Şehir nüfusunun artmasıyla Bağlar ilçesinin nüfusu da artmış. Bağlar ilçesi, Diyarbakır’ın en büyük ilçelerinden biri hâline gelmiştir. Diyarbakır ilçeleri içinde nüfusu en fazla olan ikinci ilçe, 394.338 nüfusla Bağlar ilçesidir. Türkiye’de birçok şehrin nüfusu Bağlar ilçesinin nüfusundan azdır. Kaynaratepe Mahallesi, Muradiye Mahallesi, Fatih Mahallesi, Körhat Mahallesi, 5 Nisan Mahallesi, Yeniköy Mahallesi Bağlar ilçesinin ilk mahalleleridir. Bu mahalleler, 2010 yılından önce Bağlar’ın nüfusu en kalabalık mahalleriydi. Bağlar ilçesinin nüfusu en kalabalık mahallesi olan Bağcılar Mahallesi, Türkiye’nin 4 ilinden (Bayburt, Tunceli, Gümüşhane, Ardahan) büyüktür. Bağlar ilçesinin batısında yer alan Bağcılar Mahallesi, Bağlar ilçesinin en yeni mahallesidir.

Diyarbakır’ın güneybatısında yer alan Bağlar ilçesinin kuzeyinde Kayapınar ilçesi, doğusunda Sur ilçesi, güneyinde Çınar ilçesi ve kuzeydoğusunda Yenişehir ilçesi yer almaktadır. İlçede bulunan ve Şanlıurfa sınırında yer alan Karacadağ, sönmüş bir yanardağdır. Karacadağ, kayak merkezi olarak kullanılmaktadır.

Bağlar ilçesinin adı, eskiden ilçede meşhur olan üzüm bağlarından gelmektedir. Günümüzde ilçede üzüm bağları bulunmamaktadır. Bağlar ilçesindeki bağcılık, halkın “Eski Bağlar” diye adlandırdığı yerde yapılmıştır. Osmanlı Yer Adları adlı kitapta ilçenin adı Bağlar olarak geçmektedir (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2017, s. 79).

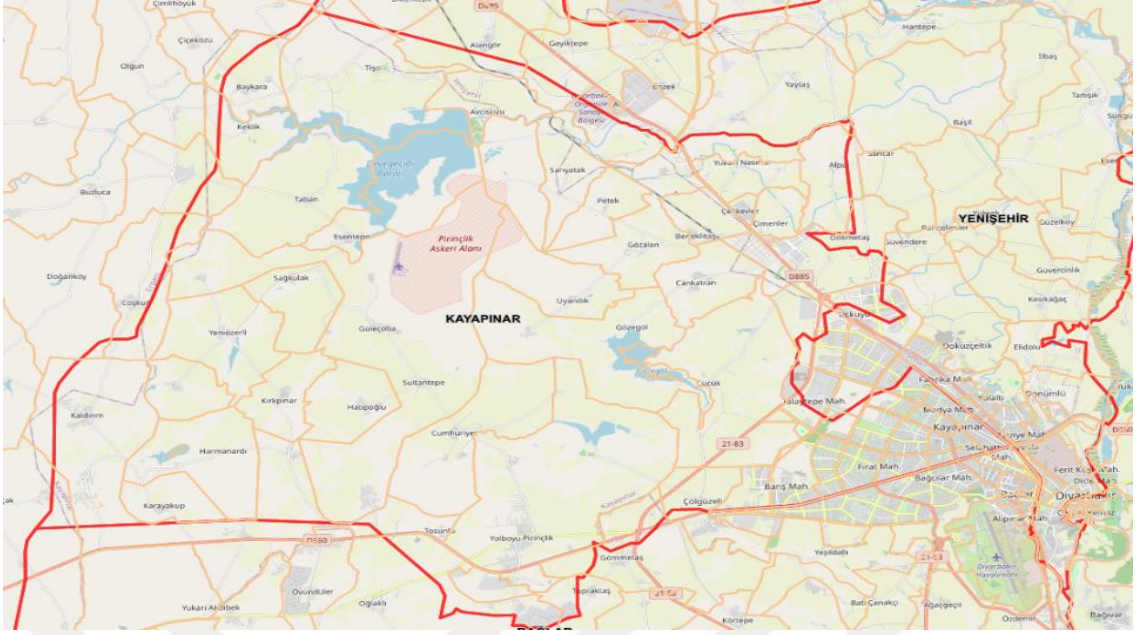
Şekil 1.3. Bağlar ilçesinin mahalle haritası (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2024)

1.6.2. Kayapınar ilçesi

Kayapınar ilçesi, 1991 yılında merkeze bağlı bir belde olarak kurulmuştur. Diyarbakır'ın en hızlı gelişen ilçesi olan Kayapınar, kısa zamanda büyük bir nüfusa ulaşmış; 22 Mart 2008 tarihinde 5747 Sayılı Kanun'la ilçe olmuştur (Kayapınar Belediyesi, 2024). 425.143 nüfusla şehrin en kalabalık ilçesi olan Kayapınar ilçesinin ilk kurulan mahallesi, Peyas'tır. İlk kurulduğunda köy olan Peyas, daha sonra mahalle olmuştur (Kayapınar Belediyesi, 2024).

Kayapınar ilçesi, Diyarbakır'ın kuzeydoğusunda yer almaktadır. İlçenin güneyinde Bağlar ilçesi, doğusunda Yenişehir ilçesi yer almaktadır. İlçenin Sur ilçesiyle herhangi bir sınırı bulunmamakta olup batısından Şanlıurfa'ya, kuzeyinden Elazığ'a gidilmektedir.

Kayapınar ilçesi adını Karacadağ tarafından gelen sulardan almaktadır (Kayapınar Belediyesi, 2024). Karacadağ kayalık bir bölgedir. Karacadağ'da su kaynakları da bulunmaktadır. Kayapınar adı kaya+pınar sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuştur. Kayapınar ilçesinin eski adı Peyas'tır. 1933 yılında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitapta mahallenin adı "Peyas" olarak geçmektedir.

Şekil 1.4. Kayapınar ilçesinin mahalle haritası (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2024)

1.6.3. Sur ilçesi

Sur ilçesi, Diyarbakır'ın 4 merkez ilçesinden en eskisidir. Bağlar, Kayapınar ve Yenişehir ilçelerinden sonra nüfusu en az olan merkez ilçedir. Diyarbakır'ın en eski ilçesi olan Sur ilçesinin doğusundan Dicle Nehri akmaktadır.

Diyarbakır'ın Sur ilçesi, birçok medeniyete beşiklik etmiştir. Hurrilerden Osmanlılara kadar birçok egemenliğe ait eser bulunmaktadır. Farklı dinlere ait bu eserlerden bazıları günümüze kadar ulaşmıştır. Kiliseler, camiler, medreseler, çeşmeler, hanlar, kervansaraylar ilçede bulunan yapılardır. Ermeni Katolik Kilisesi, Keldani Katolik Kilisesi, Saint George Kilisesi, Surp Giragos Ermeni Kilisesi, Surp Sargis Kilisesi, Süryani Kadim Meryem Ana Kilisesi, Süryani Protestan Kilisesi gibi Hristiyanlığın farklı mezheplerine ait kiliseler ve Ulu Cami gibi birçok cami, Sur ilçesinde yer alan ibadet yerleridir. Hristiyanlığın ve Müslümanlığın yanı sıra Yahudilere ait Sinagog da ilçede bulunmaktadır.

Sur ilçesinin doğusunda, güneyinde ve kuzeydoğusunda şehir merkezinin dışında yer alan mahalleler bulunmaktadır. Sur ilçesi gibi merkez bir ilçe olan Bağlar ilçesinin şehir merkezinin dışında yer alan mahalleleri Sur ilçesiyle komşudur. Bağlar ilçesinin merkez mahalleriyle Sur ilçesinin merkez mahalleleri komşu değildir. Bismil, Çınar, Dicle, Hani, Silvan gibi merkez dışındaki ilçelere komşu olan Sur ilçesinde birçok tarım arazisi yer almaktadır.

Diyarbakır'ın Sur ilçesinin doğusu kentsel dönüşüme girmiş, ilçenin doğusunda birçok yeni yapı inşa edilmiştir. Sur ilçesinin tarihi yapıları beden taşlarıyla yapılmıştır. Beden taşları, mevsim şartlarına göre havalar soğukken iç kısmı ısıtır; havalar sıcakken iç kısmı serinletir.

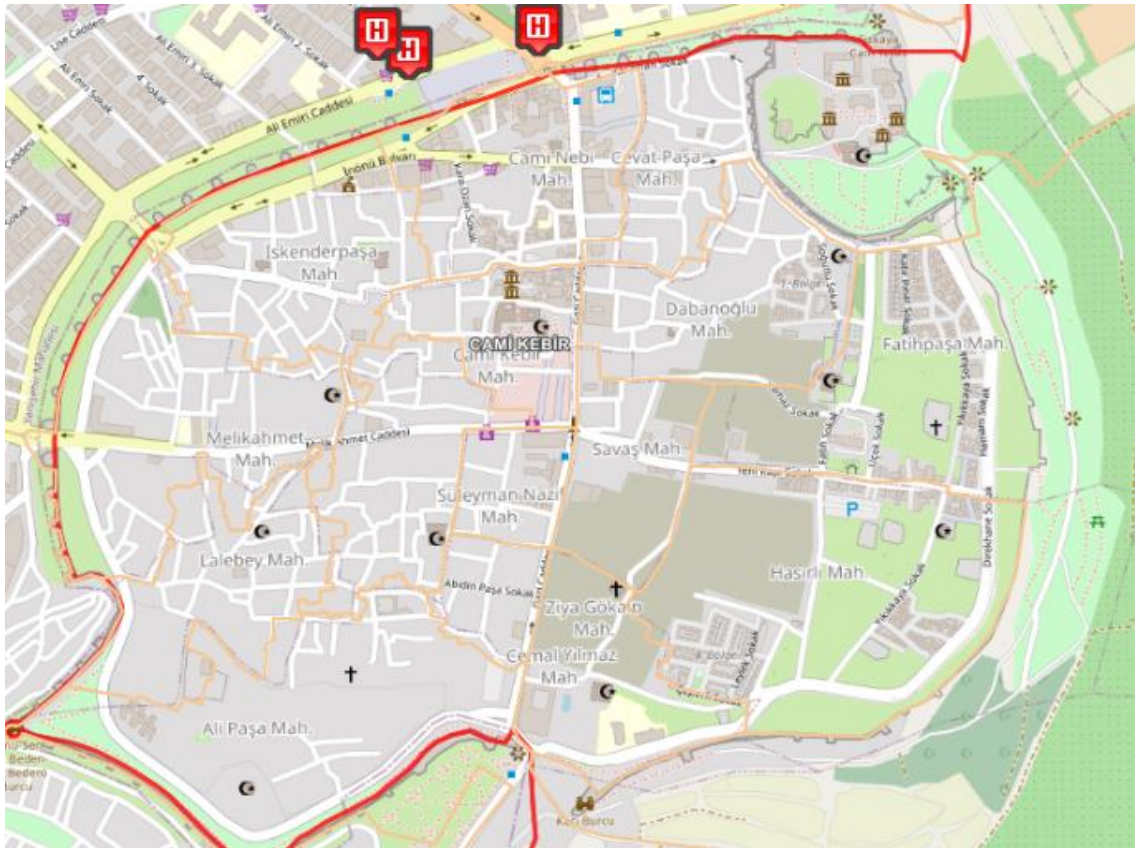
Diyarbakır ilinin 4 merkez ilçesinden biri olan Sur ilçesinin adı, ilçe merkezinde bulunan Diyarbakır surlarından gelmektedir.

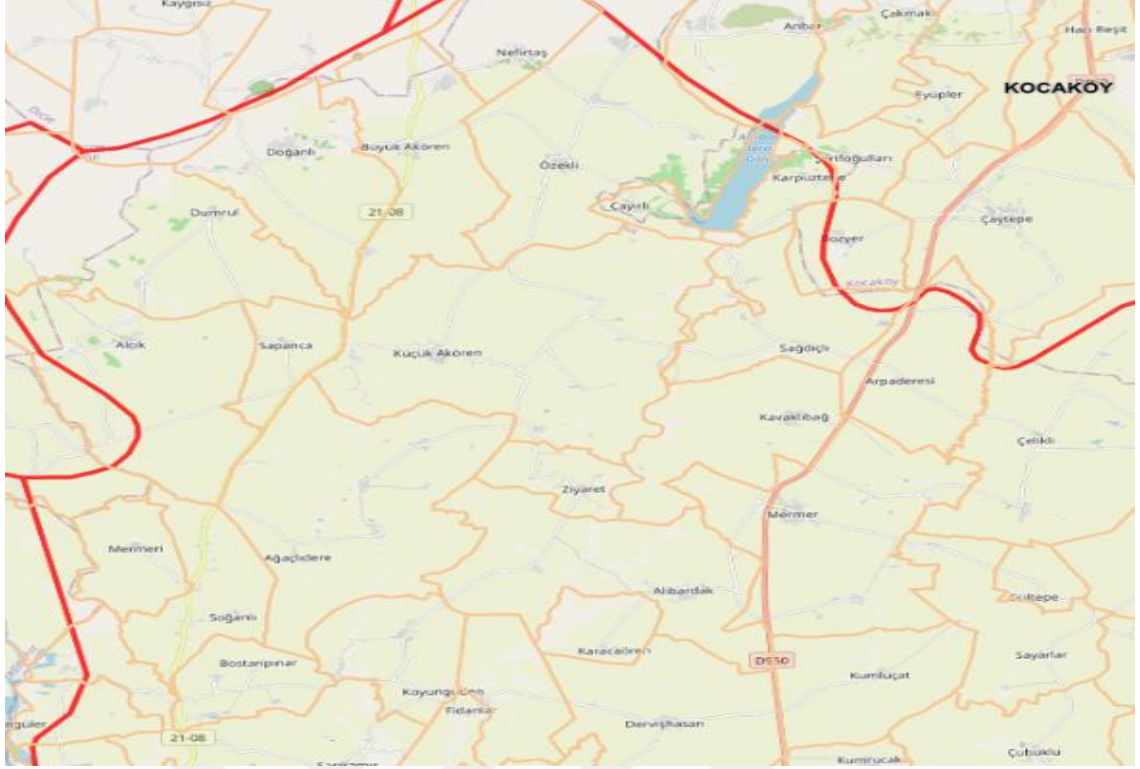
Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Diyarbakır surları, tarih boyunca oldukça yıpranmıştır. Hurriler, Akadlar, Asurlular, Urartular, Persler, Medler, Bizanslılar, Eyyubiler, Selçuklular, Artuklular, Akkoyunlular ve Osmanlılar Diyarbakır'a egemen olan milletlerdir. Bu milletlerden bazıları, Diyarbakır'a egemen oldukları sürede surları onarmışlardır.

Diyarbakır surlarının Hurriler zamanında yaptırıldığı düşünülse de Romalılar Dönemi'nde yaptırıldığı da tartışma konusu olmuştur. Beysanoğlu, Diyarbakır surlarının Romalılar Dönemi'nde yaptırıldığına dair şu görüşlerde bulunmuştur:

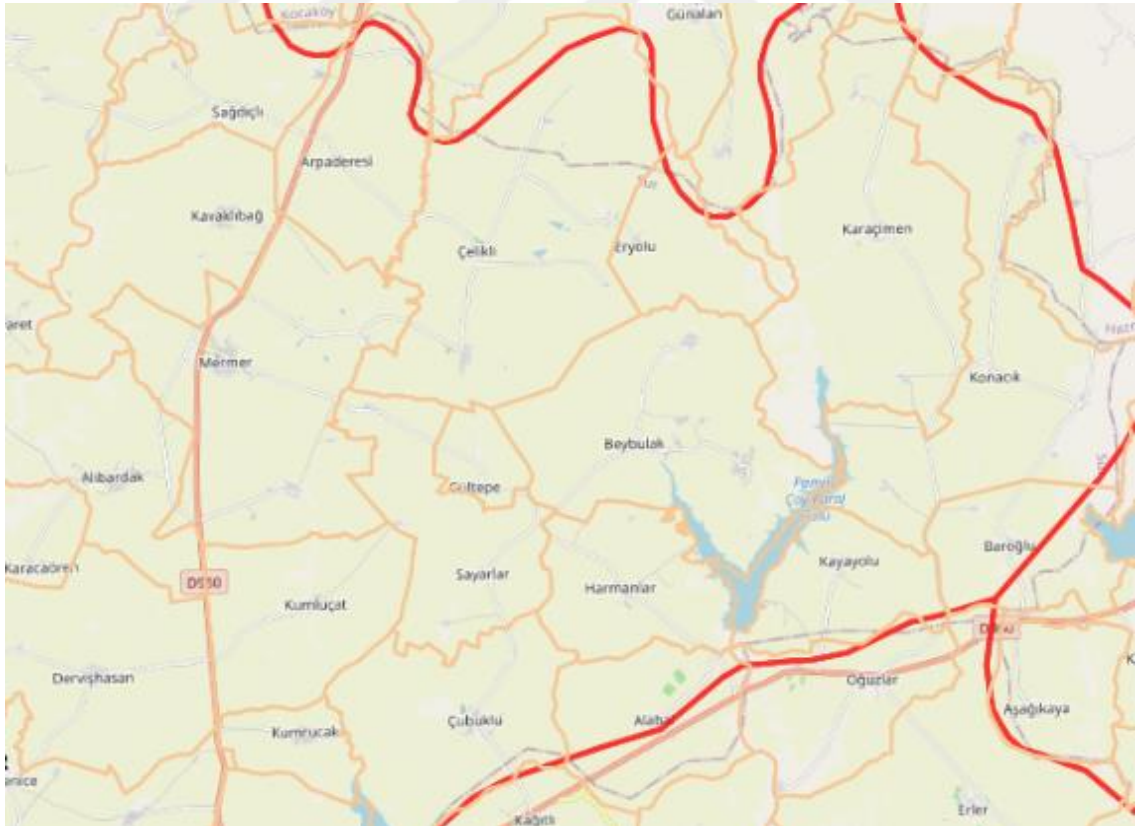
349 senesinde Roma İmparatoru Konstans (2. Constantius) zamanında şehrin etrafı surlarla çevrildi ve mütemadi saldırılarla zedelenen kalesi yeniden tamir tahkim ettirilerek savunma gücü artırılmıştır. Bu imparator çağında inşa edilen sur, şimdiki surun doğu yani Mardin Kapısı'ndan Yeni Kapı'ya ve buradan Dağ Kapısı'na kadar uzayan kısmıdır (Beysanoğlu, 1963, s. 176).

Diyarbakır surlarının görüntüsü “Kalkan Balığı”na benzer. Farklı devirlerde yaptırılmış 82 burç bulunmaktadır. Diyarbakır surlarındaki 82 burçtan en dikkat çeken Keçi Burcu'dur. Keçi Burcu, Mardin Kapı'nın karşısında yer almaktadır. Diyarbakır surlarının uzunluğu 5 km, yüksekliği 10 m, kalınlığı 3 m civarındadır. Diyarbakır surlarının güneyinde Mardin Kapı, kuzeyinde Dağ Kapı, batısında Urfa Kapı, doğusunda Yeni Kapı gibi kapılar bulunmaktadır. Bu kapılardan sonra Tek Kapı ve Çift Kapı açılmıştır (Haspolat, 2014, s. 88).

Şekil 1.7. Sur ilçesinin orta ve kuzey mahalleleri haritası (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2024)

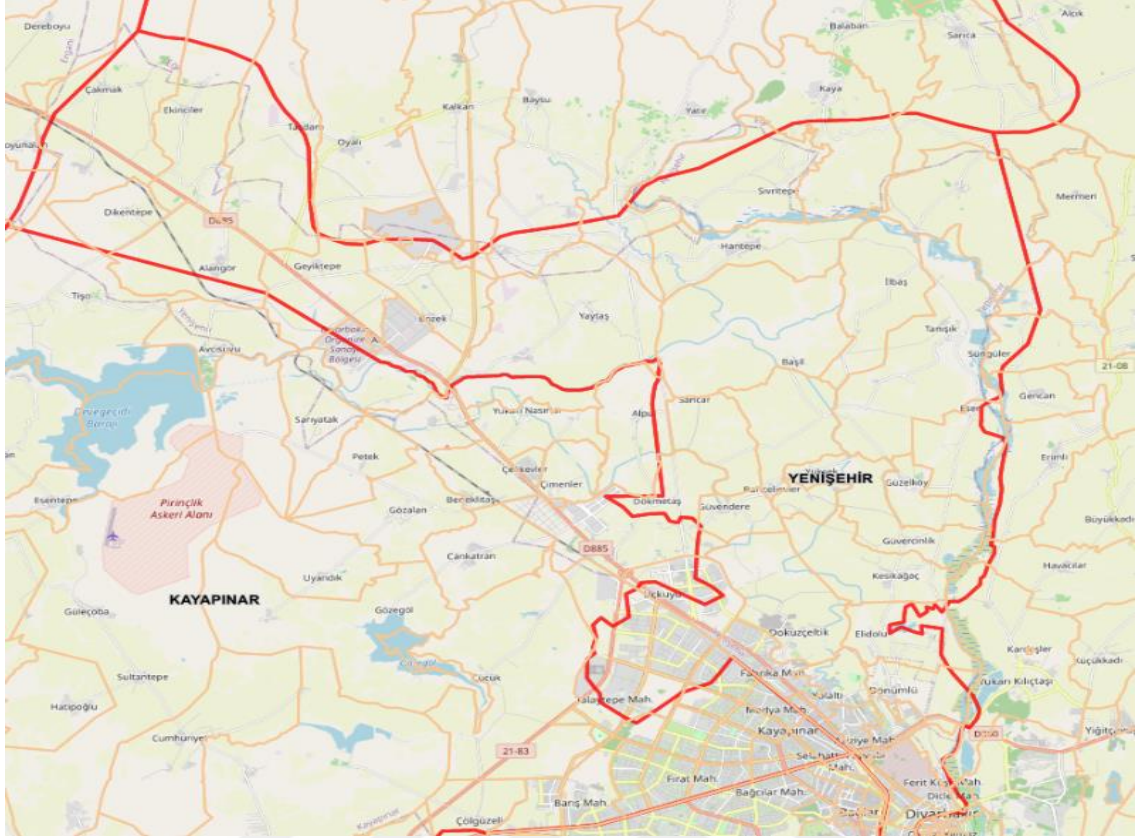
Şekil 1.8. Sur ilçesinin doğu mahalleleri haritası (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2024)

1.6.4. Yenişehir ilçesi

Diyarbakır'ın en eski merkez ilçesi olan Sur ilçesinden sonra ilk yerleşimler Yenişehir ilçesinde olmuştur. Sur ilçesindeki nüfus yoğunluğundan dolayı ilçe dışında yeni yerleşimler oluşturulmuş ve kurulan bu yeni yerleşim yerine Yenişehir adı verilmiştir. 1580 sayılı “Belediye Kanunu”, 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu”, 2033 sayılı “Belediye Bankası Kuruluş Kanunu” doğrultusunda birçok kentte yapılaşma zorunlu duruma gelmiştir. Diyarbakır'da plan 1932'de ortaya çıkmıştır. Bu planla surda daralan Diyarbakır ilinin sur dışına çıkarılması ve sur dışında yeni bir kentin oluşturulması amaçlanmıştır (Kejanlı ve Dinçer, 2011, s. 100). 2008 yılından önce bir mahalle olan Yenişehir ilçesi, 22 Mart 2008 tarihinde 5747 Sayılı Kanun'la ilçe olmuştur (Yenişehir Kaymakamlığı, 2024).

Yenişehir ilçesinin Bağlar, Kayapınar ve Sur merkez ilçeleri ile Ergani ve Eğil ilçelerine sınırları bulunmaktadır. İlçenin doğusundan Dicle Nehri akmakta, kuzeydoğusunda Devegeçidi Barajı yer almaktadır. Yenişehir ilçesinin güneyinde Sur ilçesi, batısında Bağlar ilçesi, kuzeyinde Eğil ilçesi, kuzeybatısında Kayapınar ilçesi ve Ergani ilçesi bulunmaktadır. Yenişehir ilçesinin merkezi, eski yerleşim yeri iken ilçenin kuzeyinde yeni yerleşim yerleri kurulmuştur.

Yenişehir ilçesinde “Ofis” adında halkın ilgi gösterdiği bir semt bulunmaktadır. Ofis Semt'i'nde “Sanat Sokağı” adında bir sokak bulunmaktadır. Gerek yerel halk gerek turistler bu sokağa ilgi göstermektedir. Diyarbakır'ın en eski meyve/sebze hâli Yenişehir ilçesinde yer almaktadır.

Şekil 1.9. Yenisehir ilçesinin mahalle haritası (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2024)

1.7. Kentlik Ad Bilimi

1.7.1. Ad bilimi

Dilsel, tarihsel, toplumsal ve felsefi açıdan önemli bir kavram olan ad kavramı üzerine insanlar, tarih boyunca birçok söz söylemişlerdir. İnsanlar, çevresini algılamak ve anlamlandırmak için varlıklara ad verme ihtiyacı hissetmiştir. Varlıklara ad verme ihtiyacı, insanlık ilk ortaya çıktığından beri vardır. Ad kavramıyla ilgili birçok görüş bulunmaktadır: Örnek, ad kavramını “İnsanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanında büyüsel ve gizemli gücünü de belirten bir simgedir.” şeklinde açıklarken (Örnek, 1977, s. 148) Aksan, ad kavramını her türlü varlığı, duyguyu, düşünceyi, olayı veya olguyu açıklayan dil ögesi olarak tanımlanmaktadır (Aksan, 1980, s. 87).

Ad bilimi, dil bilimcilerin dikkatini çeken bir konudur. Ad bilimi, çevredeki varlıkların adlarını inceleyen bilim dalıdır. Kişilerin, bitkilerin, hayvanların ve diğer varlıkların adlarını ad bilimi araştırırsa da dil tarihçileri, sosyologlar ve coğrafyacılar da kendi alanlarıyla ilgili konuları ele alırlar.

Ad biliminin alt dallarından biri özel ad bilimidir. Korkmaz, özel ad bilimi üzerinde durmaktadır. Özel adları dil ve kültür sorunları, tarihi gelişme ve köken bilgisi açısından araştıran bir bilim dalı olarak değerlendirmektedir. Bu bilim dalı alt dallarının olduğunu şöyle belirtmiştir: Yer adları, coğrafi adlar ve kişi adları... (Korkmaz, 1992, s. 3-4).

Kurgun, ad bilimin inceleme alanının çok geniş olduğunu, her şeyin bir ada sahip olduğunu belirtmektedir. Ad biliminin teorik olarak bütün dilleri, coğrafi ve kültürel bölgeleri ve devirleri kapsadığını ve dil, tarihî ve coğrafi bakımdan çeşitli malzemesi bulunduğu görüşünü öne sürmektedir (Kurgun, 2002, s. 3).

Son yıllarda dil bilimciler, ad bilimi üzerine çalışma yapmışlardır. Ad bilimin tanımı Türkçe Sözlük'te; dil bilimin adlar ve kişi adları üzerinde araştırma yapan, onları köken bilgisi, tarihsel gelişme, dil ve kültür sorunları açısından ele alan bilim dalına ad bilimi (onomastik) denilir, şeklinde geçmektedir (Türk Dil Kurumu, 2005).

Ad bilimciler, ilk zamanlarda kişi adları üzerine çalışmalar yapmış; adların kökenini, yapısını ve anlamlarını tespit etmeye çalışmışlardır.

Kalkan, toplumların adlandırma işini ortaya koyarken kendi düşüncesini, algılayışını ve bulunduğu sosyo-kültürel hâlini gösteren adları tercih etmek istediklerini savunmaktadır. Bu sebeple basit birer dil bilgisi unsuru gibi duran adların arkasında, bir kültürel sistemi ve algılayış biçimini kodlayan ipuçlarının yer aldığını belirtmektedir. Bundan hareketle kültürel yönden çıkarımlara varmak ve adların ait olduğu dil ile ilgili bilgiler elde etmek amacıyla yapılan sorgulama sonucunda “Adbilim” yani “Onomastik” adında bir bilim dalı olduğu görüşünü ortaya koymaktadır (Kalkan, 2014, s. 17).

Şahin, ad bilimi üzerine bir sınıflandırma yapmıştır. Şahin, rüzgâr adbilim, kişi adbilim, yıldız adbilim, belge adbilim, örgüt adbilim, kök adbilim, bitki adbilim, eser adbilim, zaman adbilim, uzay adbilim, mitadabilim, araç adbilim, ürün adbilim, gök adbilim, yer adbilim, kentlik adbilim, hayvan adbilim şeklinde bir sınıflandırma yapmış; bu sınıflandırma, bugüne kadar ki en geniş sınıflandırmadır (Şahin, 2019, s. 94).

Ad bilimin kişi ad ve soyadlarının tarihiyle ilgili olarak Tuğluk, 21 Haziran 1934'te Soyadı Kanunu'nun kabulünden sonra genellikle Türk ad ve soyadlarının listelerinden oluşan eserler yayımlanmaya başlandığını belirtmektedir (Tuğluk, 2022, s. 374).

1.7.2. Kentlik ad bilimi

Kentlik ad biliminin tarihi çok eskiye dayanmamaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmalar kentlik ad biliminin önemini göstermektedir. Kentlik ad bilimi, *urbanimi* olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışmada Diyarbakır ili merkez ilçelerinin mahalle adları incelenmiştir. Diyarbakır ilinin tarihi, coğrafyası ve etnolojisi mahalle adlarını etkilemiştir. Toplumun yaşam tarzı, kültürü ve kentin kimliği de mahalle adlarının oluşumunda etkilidir. Mahalle adlandırmalarının sebeplerini öğrenebilmek için söz konusu mahalleleri incelemek gerekir.

Kentlik ad bilimi, ad bilimi içinde en çok araştırma yapılan dallardan biridir. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kent, ilçe, semt ve mahallelerin adları araştırılmıştır. Eskiden tarihî bir nitelik taşıyan kentlik ad bilimi çalışmaları yakın zamandan beri dil bilimsel çalışmalar olarak görülmektedir. Kentlik adları incelendiğinde dil dışındaki faktörlerin etkili olduğu bariz bir şekilde görülmektedir. Kentlerin dil tarihi, kent tarihi ve etnik yapısı kentlik ad biliminin oluşumunda, değişiminde ve gelişiminde etkilidir. Ayrıca kent, ilçe, semt ve mahalle adlarının verilmesi ve gelişiminde kişilerin duygu ve düşünceleri de etkilidir.

Gülensoy, bir milletin yerleştiği yerin tarihi hakkında bilgi vermede en önemli belgelerin yer adları olduğunu belirtmektedir. Birçok milletin göç ettikten sonra kendilerine yurt edindiği ve sonra yerleştiği yerlere daha önce yaşadıkları yerlerin adlarını verdiğini savunmaktadır (Gülensoy, 1995, s. 9). Yavuz ve Şenel, ad ve yer arasındaki ilişkiyle tarih, coğrafya, sosyoloji, etnografya, halk bilim, antropoloji gibi birçok alanla ilişkisi olduğunu ve aynı zamanda millî bir nitelik taşıdığını belirtmektedir. Yer adları bilimi dil bilimden farklı ilişkide bulunduğu tüm diğer bilim dallarının yöntemlerinden de yararlandığını savunmaktadır (Yavuz ve Şenel, 2013, s. 12).

Türkiye’de yer ad bilimi üzerine ilk bilgileri verenin Kaşgarlı Mahmut olduğunu belirten Kalkan, bu bilgileri yazarın yazdığı Divanu Lügati’t-Türk adlı eserinde görüldüğünü anlatmıştır. Divanu Lügati’t Türk’te bulunan haritada, 20 Türk boyundan bahsedilmiştir. Boyların alt grupları uruklar, Türk boylarının ad bilimsel yayılımını gölgelemek için haritada bilgi verilmemiştir. Bu alandaki çalışmaların sayısı Cumhuriyet’ten sonra artış göstermiştir. Osmanlı Dönemi’nde yazılmış seyahatnamelerde yer adları ile bilgiler bulunmaktadır (Kalkan, 2014, s. 19).

Tuğluk ve Özfidan, tarihin ilk çağlarından günümüze kadar ulaşmış ya da ulaşmamış bütün yer adlarını inceleme alanına alan yer ad bilimi çalışmaları, Türkiye’de

Batı'ya göre geç başlamıştır. Batı'da ilk yer ad bilimi çalışmaları 1900'lü yıllarda başlarken Türkiye'de 1925'te başlamıştır (Tuğluk ve Özfıdan, 2022, s. 466).

2. DİYARBAKIR İLİ MERKEZ İLÇELERİN MAHALLE ADLARI

2.1. Bağlar İlçesinin Mahalle Adları (49 Mahalle)

2.1.1. Ağaçgeçit Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesinde bulunan Ağaçgeçit Mahallesi'nin eski adı 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda “Kirte” olarak geçmektedir. “Kirte” kelimesi, Nişanyan Yer Adları'nda “Xırta” şeklinde geçmektedir (Nişanyan, 2024). Mahallenin adı “Ağaçgeçit” şeklinde değiştirilmiştir. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta, İçişleri Bakanlığı tarafından 1946 ve 1947 yıllarında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda yine İçişleri Bakanlığı tarafından 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık “Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Ağaçgeçit Mahallesi, 2012 yılından önce köyken 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Ağaçgeçit Mahallesi, Diyarbakır merkeze 9 km uzaklıktadır. Diyarbakır'ın güneyinde yer alan Ağaçgeçit Mahallesi, Batıçanakçı Mahallesi ve Özdemir Mahallesi'ne komşudur. Mahallenin yakınlarında Diyarbakır Hava Limanı Yolu bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Ağaçgeçit Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 408, 2022 yılında 386, 2023 yılında 462'dir (TÜİK, 2024).

2.1.2. Alankoz Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Alankoz Mahallesi'nin önceki adı Yalankoz'dur. Mahallenin adında geçen “koz” ceviz anlamındadır. “goz”, “koz” olarak kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024). Erpolat, Alankoz Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaşan mahallelerden olduğunu ve mahallenin “Yalankoz” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 71). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda mahallenin adı “Yalankoz”, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda da “Yalankoz” olarak geçmektedir. 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler

Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Alankoz Mahallesi, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Alankoz Mahallesi, Diyarbakır’a 27 km uzaklıktadır. Kolludere Mahallesi, Kırkkoyun Mahallesi ve Karahanköy Mahallesi, Alankoz Mahallesi’nin komşu mahalleleridir. Diyarbakır’ın güneybatısında yer alan Alankoz Mahallesi, Diyarbakır Çevre Yolu’na yakındır. TÜİK istatistiklerine göre Alankoz Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 541, 2022 yılında 537, 2023 yılında 566’dır (TÜİK, 2024).

2.1.3. Alıpınar Mahallesi

Diyarbakır’ın Bağlar ilçesinde bulunan Alıpınar Mahallesi, adını âli ve pınar kelimelerinden almaktadır. Âli, yüce anlamına gelirken pınar da çeşme anlamına gelmektedir. Alıpınar Mahallesi’nde eski ve büyük bir pınar olduğundan dolayı mahalleye “Alıpınar” adı verilmiştir. Erpolat, Alıpınar Mahallesi’nin 16. yüzyılda “Alıpınar” şeklinde geçtiğini ifade etmektedir (Erpolat, 1999, s. 108). Erpolat, 17. yüzyılda gayrimüslimlerin yaşadığı en büyük köyün Alıpınar olduğunu belirtmiştir (Erpolat, 2004, s. 196). Evliya Çelebi, Seyahatnamesi’nde “Alıpınar” suyunun haznının iyi, tatlı ve rahatlatıcı olduğunu ve Karacadağ’ın eteklerinden akarak Diyarbakır kentine gelip birçok yere yayıldığını belirtmiştir (Kahraman ve Dağlı, 2010, s. 45). Cevger, 18. yüzyılda Diyarbakır’ın batısında “Ali Pınarı” adında bir nahiye bulunduğunu belirtmektedir (Cevger, 2016, s. 384). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1933 ve 1968 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı “Alıpınar” olarak geçmektedir. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Körhat Mahallesi ve Yunus Emre Mahallesi, Alıpınar Mahallesi’nin komşularıdır. Alıpınar Mahallesi’nde “Alıpınar Mezarlığı” bulunmaktadır. Bu mezarlık, Diyarbakır’ın eski mezarlıklarındandır. TÜİK istatistiklerine göre Alıpınar Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 4.229, 2022 yılında 4.195, 2023 yılında 3.911’dir (TÜİK, 2024).

2.1.4. Bağcılar Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Bağcılar Mahallesi, Diyarbakır'ın merkezinde yer almaktadır. Mahallenin adının “Bağcılar” olmasının sebebi, eskiden mahallede üzüm bağlarının olmasıdır. Mahallenin ilk kurulduğu zamanlarda mahallede üzüm yetiştiriciliği yapılmaktadır. Günümüzde kentleşmenin etkisiyle tarım alanları daralmış ve mahallenin olduğu yerde üzüm yetiştiriciliği yapılmamaktadır.

Bağcılar Mahallesi, Diyarbakır'ın Bağlar ilçesinin yeni mahallelerindendir. Bağcılar Mahallesi, esasen Türkiye'nin nüfusu en kalabalık mahallesidir. Türkiye’de Bayburt, Tunceli, Gümüşhane ve Ardahan olmak üzere 4 ilden daha kalabalık olan mahallenin aynı zamanda birçok ilçeden de nüfusu fazladır.

Bağcılar Mahallesi’nde Diyarbakır’ın Toptancılar Sitesi bulunmaktadır. Diyarbakır halkı, gıda alışverişinin büyük kısmını bu merkezden sağlamaktadır. Diyarbakır’ın Yeni Hal’i de bu mahallede bulunmaktadır. Bağcılar Mahallesi’nde Bağlar Millet Bahçesi ve Nevruz Park yer almaktadır. Diyarbakır Hava Limanı, Bağcılar Mahallesi’ne yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Bağcılar Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 141.011, 2022 yılında 149.194, 2023 yılında 151.459’dur (TÜİK, 2024).

2.1.5. Batıçanakçı Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Batıçanakçı Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Erpolat, Batıçanakçı Mahallesi’nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Çanakçı” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 108). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda mahallenin adı “Garbi Çanakçı”, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta “Çanakçı”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Garbiçanakçı” olarak geçmektedir. “Garb” kelimesi “batı” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2024). İçişleri Bakanlığı tarafından 1946 ve 1947 yıllarında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda yine Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın güneybatısında yer alan Batıçanakçı

Mahallesi, Diyarbakır'a 10 km uzaklıktadır. Çiftlik Mahallesi ve Ağaçgeçit Mahallesi, Batıçanakçı Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Batıçanakçı Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 921, 2022 yılında 925, 2023 yılında 947'dir (TÜİK, 2024).

2.1.6. Batıkarakoç Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Batıkarakoç Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Erpolat, Batıkarakoç Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Karakoç” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 108). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları” adlı kitapta mahallenin adı “Garbi Karakoç” olarak geçmektedir. Mahallenin eski adı 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta “Karakoç”, İçişleri Bakanlığı tarafından 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda “Karakoç”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Garbikarakoç” olarak geçmektedir. “Garb” kelimesi “batı” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2024). Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır-Viranşehir Yolu üzerinde yer alan Batıkarakoç Mahallesi, Diyarbakır'a 17 km uzaklıktadır. Batıkarakoç Mahallesi, Diyarbakır'ın güneyindedir. TÜİK istatistiklerine göre Batıkarakoç Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.192, 2022 yılında 1.252, 2023 yılında 693'tür (TÜİK, 2024).

2.1.7. Buçuktepe Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Buçuktepe Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Erpolat, Buçuktepe Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Heygücek” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 109). 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1968 ve 1981 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin eski adı “Heygecük” olarak geçmektedir. “Heygecük”, Nişanyan Yer Adları’nda geçmektedir (Nişanyan, 2024). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan

“Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır Çevre Yolu üzerinde yer alan Buçuktepe Mahallesi, Diyarbakır’a 18 km uzaklıktadır. TÜİK istatistiklerine göre Buçuktepe Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 457, 2022 yılında 495, 2023 yılında 523’tür (TÜİK, 2024).

2.1.8. Buyuransu Mahallesi

Diyarbakır’ın Bağlar ilçesine bağlı olan Buyuransu Mahallesi, Diyarbakır’a 31 km uzaklıktadır. 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Şehbeko” olarak geçmektedir. Mahallenin adının neden verildiği tam olarak bilinmese de “Şehbeko” adının şeyh olarak adlandırılan Bekir adlı bir kişiden geldiği düşünülmektedir (Nişanyan, 2024). İçişleri Bakanlığının yabancı adları Türkçe yapma kararı doğrultusunda mahallenin adı “Buyuransu” şeklinde değiştirilmiştir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Mahallenin yakınlarından Donguz Deresi geçmektedir. Uzunbahçe Mahallesi, Buyuransu Mahallesi’nin komşusudur. Şehir merkezinin dışında yer alan Buyuransu Mahallesi, Diyarbakır Çevre Yolu’na yakındır. TÜİK istatistiklerine göre Buyuransu Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 682, 2022 yılında 691, 2023 yılında 712’dir (TÜİK, 2024).

2.1.9. Çiçekliyurt Mahallesi

Diyarbakır’ın Bağlar ilçesine bağlı olan Çiçekliyurt Mahallesi’nin eski adı “Yenice”dir. Mahallenin eski adı ile yeni adı arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Türkiye’de “Yenice” adıyla birçok yer bulunmaktadır. Mahallenin adının neden verildiği

bilinmemektedir. Çiçekliyurt Mahallesi, 2012 yılından önce köyken 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Çiçekliyurt Mahallesi, Diyarbakır'a 25 km uzaklıktadır. Topyolu Mahallesi ve Körtepe Mahallesi, Çiçekliyurt Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. Diyarbakır'ın güneybatısında yer alan Çiçekliyurt Mahallesi, Diyarbakır Çevre Yolu üzerinde yer almaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Çiçekliyurt Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 432, 2022 yılında 437, 2023 yılında 461'dir (TÜİK, 2024).

2.1.10. Çiftlik Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesinde bulunan Çiftlik Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Mahallenin adının neden verildiği bilinmemektedir. Muhtemelen mahallede bir çiftlik bulunduğu için mahalleye “Çiftlik” adı verilmiştir. Mahalle, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Çiftlik Mahallesi, merkeze 10 km uzaklıktadır. Diyarbakır'ın güneyinde yer alan mahalle, Yeşildallı Mahallesi ve Ağaçgeçit Mahallesi'ne komşudur. Mahallenin yakınlarında Diyarbakır Çevre Yolu bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Çiftlik Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 93, 2022 yılında 87, 2023 yılında 98'dir (TÜİK, 2024). Çiftlik Mahallesi, Bağlar ilçesinin nüfusu en az olan ikinci mahallesidir.

2.1.11. Develi Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Develi Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Geçmişte mahallede develerin varlığından dolayı “Develi” adının verildiği düşünülmektedir. 18. yüzyılda Diyarbakır'ın batısında “Develi” adında köy bulunmaktadır (Cevger, 2016, 380). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda mahallenin eski adı “Develi” şeklinde geçmektedir. 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Develi Mahallesi, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Develi Mahallesi, Diyarbakır'a 27 km uzaklıktadır. Eğertutmaz Deresi, mahallenin içinden geçmektedir. Kolludere Mahallesi ve Kabahıdır Mahallesi, Develi Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. Mahalle, Diyarbakır Çevre Yolu'na yakındır. TÜİK istatistiklerine göre Develi Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 879, 2022 yılında 897, 2023 yılında 934'tür (TÜİK, 2024).

2.1.12. Ekince Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Ekince Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. 18. yüzyılda Diyarbakır'ın batısında "Mezrik" adıyla bilinen köy bulunmaktadır (Cevger, 2016, 379). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda mahallenin eski adı "Mezrik", 1933 yılında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitapta "Mezrik", 1947 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda "Mezrik" olarak geçmektedir. "Mezrik" kelimesi mezracık anlamında kullanılmaktadır (Nişanyan, 2024). 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Osmanlı Yer Adları Kılavuzu"nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu'na yakın olan Ekince Mahallesi, Diyarbakır'a 36 km uzaklıktadır. Mahalle, Sakallı Mahallesi'nin komşusudur. Diyarbakır'ın güneybatısında yer alan Ekince Mahallesi'nin yakınlarından Tektük Çayı geçmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Ekince Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 693, 2022 yılında 699, 2023 yılında 723'tür (TÜİK, 2024).

2.1.13. Fatih Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesinde bulunan Fatih Mahallesi'nin adının neden verildiği bilinmemektedir ancak Türkçede birçok kentlik adına Fatih Sultan Mehmet'ten dolayı "Fatih" ünvanı verildiği için mahalleye de "Fatih" adı verildiği düşünülmektedir.

Yakınlarında Sümer Park bulunan Fatih Mahallesi, 5 Nisan Mahallesi ve Körhat Mahallesi arasında yer almaktadır. Mahalle, Bağlar ilçesinin eski yerleşim yerlerindendir. TÜİK istatistiklerine göre Fatih Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 15.158, 2022 yılında

14.798, 2023 yılında 14.428'dir (TÜİK, 2024). Mahalle halkının kentleşmenin yeni olduğu yerlere göç etmesi ve 6 Şubat 2023 depreminde mahalledeki binaların zarar görmesi mahallenin nüfusunun azalma sebeplerindendir.

2.1.14. Gömmetaş Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Gömmetaş Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Mahalle, 29 Mart 1733 tarihli Avarız Defteri'nde "Sirimi Karyesi" olarak geçmektedir (Cevger, 2016, 136). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda mahallenin eski adı "Sirimi", 1933 yılında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitapta "Sirini", 1946 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda "Sirimi", 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda "Sirimi" olarak geçmektedir. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Osmanlı Yer Adları Kılavuzu"nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Gömmetaş Mahallesi, Pirinçlik Bucağı'na bağlı köyken 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Gömmetaş Mahallesi, Diyarbakır'a 17 km uzaklıktadır. Diyarbakır'ın batısında yer alan Gömmetaş Mahallesi, Topraktaş Mahallesi'ne komşudur. Diyarbakır Çevre Yolu, mahallenin yakınlarında yer almaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Gömmetaş Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.715, 2022 yılında 1.700, 2023 yılında 1.740'tır (TÜİK, 2024).

2.1.15. Kabahıdır Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Kabahıdır Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer almaktadır. Cevger, 18. yüzyılda Diyarbakır'ın batısında "Kabahızır" adında bir nahiye bulunduğunu belirtmektedir (Cevger, 2016, 388). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda mahallenin eski adı "Kaba Hizir", 1933 yılında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitapta "Kabahıdır" ve 1947 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda ise "Kabahıdır" şeklinde geçmektedir. 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Osmanlı Yer Adları Kılavuzu"nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan Kabahıdır Mahallesi, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın güneybatısında yer alan Kabahıdır Mahallesi, Diyarbakır'a 30 km uzaklıktadır. Kabahıdır Mahallesi'nden Kılıçkaya Deresi geçmektedir. Develi Mahallesi, Kabahıdır Mahallesi'nin komşusudur. Mahalle, Diyarbakır Çevre Yolu'na yakındır. TÜİK istatistiklerine göre Kabahıdır Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 625, 2022 yılında 626, 2023 yılında 612'dir (TÜİK, 2024).

2.1.16. Kamışpınar Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Kamışpınar Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Mahallenin eski adı "Keşişlik"tir. "Keşiş", rahip anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2024). Keşişlik adı, mahallede gayrimüslimlerin olmasından dolayı verilmiştir. "Kamışpınar" adının ise mahallenin sulak bir alanda olmasından dolayı verildiği düşünülmektedir.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu'na yakın olan Kamışpınar Mahallesi, Diyarbakır'a 44 km uzaklıktadır. Diyarbakır'ın batısında yer alan Kamışpınar Mahallesi, Diyarbakır- Şanlıurfa sınırındadır. TÜİK istatistiklerine göre Kamışpınar Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 320, 2022 yılında 323, 2023 yılında 321'dir (TÜİK, 2024).

2.1.17. Karacadağ Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Karacadağ Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Mahalle, adını Diyarbakır-Şanlıurfa arasında yer alan ve sönmüş bir yanardağ olan Karacadağ'dan almaktadır. Karacadağ, Osmanlı Devleti Dönemi'nde Siverek Kâzâsı'nın bir nahiyesidir (Diyarbakır Salnameleri, 1999, 218). 1946 ve 1947 yıllarında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda "Karacadağ" Şanlıurfa'nın Siverek ilçesine bağlıdır. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Osmanlı Yer Adları Kılavuzu"nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu'nun sınırına yakın olan Karacadağ Mahallesi, Diyarbakır'a 38 km uzaklıktadır. Diyarbakır'ın güneybatısında yer alan Karacadağ Mahallesi, Kırkkoyun Mahallesi'nin komşusudur. TÜİK istatistiklerine göre Karacadağ Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 5.061, 2022 yılında 5.097, 2023 yılında 5.145'tir (TÜİK, 2024).

2.1.18. Karahanköy Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Karahanköy Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallenin adının Safevi komutanı Karahan'dan dolayı verildiği düşünülmektedir (Cevger, 2016, 15). 18. yüzyılda Diyarbakır'ın batısında "Karahana" adında bir köy bulunmaktadır (Cevger, 2016, 323). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda "Kaba Hizir", 1947 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda "Karahana" ve 1933, 1968 ve 1981 yıllarında basılan "Köylerimiz" adlı kitaplarda mahallenin eski adı "Karahana" olarak geçmektedir. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Osmanlı Yer Adları Kılavuzu"nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Karahanköy Mahallesi, Diyarbakır'a 32 km uzaklıktadır. Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu'na yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Karahanköy Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.327, 2022 yılında 1.299, 2023 yılında 1.360'tır (TÜİK, 2024).

2.1.19. Karamusa Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Karamusa Mahallesi'nin adı nüfus verilerinde "Karamus" şeklinde geçmektedir. Cevger, 18. yüzyılda Diyarbakır'da Dilaver Paşa Medresesi adında bir medrese bulunduğunu ve medresenin müderrisliğini "Kara Musa" adında bir müderris yaptığını belirtmektedir (Cevger, 2016, 73). 1947 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda mahallenin eski adı Bismil ilçesine bağlı olarak "Karamus" şeklinde geçmektedir. Kara Musa, Diyarbakır tarihinde önemli şahsiyet olduğu için mahalleye "Kara Musa" adı verilmiştir. 1928 yılında Dâhiliye

Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır-Mardin Yolu’na yakın olan Karamusa Mahallesi, Diyarbakır’a 17 km uzaklıktadır. Diyarbakır’ın güneyinde yer alan Karamusa Mahallesi’nin nüfusu TÜİK istatistiklerine göre 2023 yılında 623’tür (TÜİK, 2024).

2.1.20. Kaynartepe Mahallesi

Diyarbakır’ın Bağlar ilçesinde bulunan Kaynartepe Mahallesi, Diyarbakır merkezde bulunmaktadır. Mahalleye “Kaynartepe” adının verilme sebebi hakkında net bilgi olmasa da mahalleye bu ad verildiği zaman mahallenin tepelik olma ihtimali yüksektir. Günümüzde net olarak anlaşılmasa da mahalle az da olsa tepeliktir.

Kaynartepe Mahallesi, Bağlar ilçesinin ilk mahallelerindenidir. Kaynartepe Mahallesi, 5 Nisan Mahallesi ve Fatih Mahallesi arasında yer almaktadır. Mahallenin yakınlarından demir yolu geçmektedir. Kaynartepe Mahallesi’nde çarpık kentleşme ve gecekondulaşma bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Kaynartepe Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 21.975, 2022 yılında 21.166, 2023 yılında 20.795’tir (TÜİK, 2024).

2.1.21. Kırkincık Mahallesi

Diyarbakır’ın Bağlar ilçesine bağlı olan Kırkincık Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdenidir. Mahalleye “Kırkincık” adının verilme sebebi bilinmemektedir. Kırkincık Mahallesi, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Kırkincık Mahallesi, Diyarbakır’a 28 km uzaklıktadır. Eğertutmaz Deresi, mahallenin yakınından geçmektedir. Kolludere Mahallesi ve Develi Mahallesi, Kırkincık Mahallesi’nin komşu mahalleleridir. Diyarbakır’ın güneybatısında yer alan Kırkincık Mahallesi, Diyarbakır Çevre Yolu’na yakındır. TÜİK istatistiklerine göre Kırkincık Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 273, 2022 yılında 274, 2023 yılında 287’dir (TÜİK, 2024).

2.1.22. Kırkkoyun Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Kırkkoyun Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallede koyun besiciliği olduğu olduğu için mahalleye “Kırkkoyun” adı verildiği düşünülmektedir. Mahallenin adının neden verildiği kesin olarak bilinmemektedir. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin eski adı “Zinar Caydahlik” olarak geçmektedir. 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda “Zinarcan”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Zinarcank” olarak geçmektedir. İçişleri Bakanlığının yabancı köy adlarını değiştirme kararından sonra mahallenin adı “Kırkkoyun” olarak değiştirilmiştir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Kırkkoyun Mahallesi, Pirinçlik Bucağı’na bağlı köyken 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu’na yakın olan Kırkkoyun Mahallesi, Diyarbakır’a 37 km uzaklıktadır. Diyarbakır'ın güneybatısında yer alan Kırkkoyun Mahallesi, Ekince Mahallesi’nin komşusudur. TÜİK istatistiklerine göre Kırkkoyun Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 2.504, 2022 yılında 2.469, 2023 yılında 2.459’dur (TÜİK, 2024).

2.1.23. Kolludere Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Kolludere Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Erpolat, Kolludere Mahallesi’nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Kode” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 110). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda mahallenin eski adı “Kode”, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta “Koda”, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda “Kode”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Kode” olarak geçmektedir. “Kode” adı, “Kodi” kelimesinden gelip “kuşak” anlamında kullanılmaktadır (Nişanyan, 2024). İçişleri Bakanlığının yabancı köy adlarını değiştirme kararından sonra mahallenin adı “Kolludere” şeklinde değiştirilmiştir.

Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Mahalle, Pirinçlik Bucağı’na bağlı köyken 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Kolludere Mahallesi, Diyarbakır’a 23 km uzaklıktadır. Diyarbakır’ın güneybatısında yer alan Kolludere Mahallesi, Gömmetaş Mahallesi ve Alankoz Mahallesi’ne komşudur. TÜİK istatistiklerine göre Kolludere Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 1.045, 2022 yılında 1.011, 2023 yılında 1.062’dir (TÜİK, 2024).

2.1.24. Körhat Mahallesi

Diyarbakır’ın Bağlar ilçesinde bulunan Körhat Mahallesi, Diyarbakır merkezde bulunmaktadır. Körhat Mahallesi’ne “Körhat” denilmesinin sebebi, mahalledeki demir yolunun mahalleyi kapatmasıdır.

Körhat Mahallesi, Fatih Mahallesi ve Alıpınar Mahallesi’ne komşudur. Körhat Mahallesi, Bağlar ilçesinin nüfusu en kalabalık mahallelerinden olup geniş bir alana yayılmıştır. TÜİK istatistiklerine göre Körhat Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 10.770, 2022 yılında 10.604, 2023 yılında 10.534’tür (TÜİK, 2024).

2.1.25. Körtepe Mahallesi

Diyarbakır’ın Bağlar ilçesine bağlı olan Körtepe Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Mahallenin adının neden verildiği bilinmemektedir. 18. yüzyılda Diyarbakır’ın batısında “Körtepe” adında bir nahiye bulunmaktadır (Cevger, 2016, 379). 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin adı “Kör Tepe” olarak geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Körtepe Mahallesi, Diyarbakır’a 25 km uzaklıktadır. Çiçekliyurt Mahallesi, Körtepe Mahallesi’nin komşusudur. Diyarbakır’ın güneybatısında

yer alan Körtepe Mahallesi, Diyarbakır Çevre Yolu üzerinde yer almaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Körtepe Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.433, 2022 yılında 1.513, 2023 yılında 1.555'tir (TÜİK, 2024).

2.1.26. Mevlânâ Hâlit Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesinde bulunan Mevlânâ Hâlit Mahallesi, Diyarbakır merkezde bulunmaktadır. Mahallenin adı, 18. Yüzyılın sonları ile 19. Yüzyılın başlarında yaşamış Mevlânâ Hâlid-i Bağdadi adlı bir mutasavvıftan gelmektedir. Mevlânâ Hâlit, Nakşibendi Tarikatı'na mensup bir şair ve mutasavvıftır. Irak'ta doğmuş, bir süre burada yaşamıştır. Daha sonra ilim için birçok yeri gezmiş, büyük âlimlerden eğitim görmüştür. Zaman içerisinde Nakşibendi Tarikatı'nı yaygınlaştırmış, onun vesilesiyle Osmanlı topraklarında Nakşibendilik kabul görmüştür. Mevlânâ Hâlit, 1827 yılında Şam'da vefat etmiştir (Algar, 1997, s. 283-284).

Mevlâna Hâlid-i Bağdâdî, on sekizinci yüzyılın sonu ve on dokuzuncu yüzyılın başında Irak ve Şam'da yetişmiş büyük velilerden olup insanlara Hakk (c.c.) yolu göstererek, hakîki saâdete, kurtuluşa kavuşturan ve Silsile-i âliyye adı verilen âlimler ve veliler zincirinin yirmi dokuzuncusudur. Bağdâdî, 1778 yılında Bağdat'ın kuzeyindeki Şehrûzar kasabasında doğmuş, 1826 yılında Şam'da vefat etmiştir. Kabri Şam'dadır. Hâlid el-Bağdâdî halife ve müritlerine ümmet bilincini aşlamıştır. Osmanlı topraklarına dağılan yüzlerce halifesi sömürgeciliğe karşı hilafetin müdafaasını yapmıştır. Dağıstan'dan Sumatra'ya kadar yayılan talebeleri bulundukları bölgelerde Osmanlı Devleti'nin gönüllü neferleri olarak çalışmışlardır (Özaydın, 2013, s. 292).

Algar, Mevlânâ Hâlit'in 1827 yılında; Özaydın ise 1826 yılında vefat ettiğini belirtmiştir.

Mevlânâ Hâlit Mahallesi; Selahattin Eyyubi Mahallesi, Kaynartepe Mahallesi, Şeyh Şamil Mahallesi ve 5 Nisan Mahallesi'ne komşudur. TÜİK istatistiklerine göre Mevlânâ Hâlit Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 43.956, 2022 yılında 44.126, 2023 yılında 38.758'dir (TÜİK, 2024).

2.1.27. Muradiye Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesinde yer alan Muradiye Mahallesi, Diyarbakır merkezde bulunmaktadır. Beysanoğlu, 4. Murat'ın Bağdat Seferi'ne giderken ve daha sonra

seferden dönerken Diyarbakır'da konakladığını belirtmektedir (Beysanoğlu, 2003, s. 656). Mahallenin adının Osmanlı padişahlarından 4. Murat'tan dolayı verilmesi muhtemeldir. Türkiye'de birçok yere "Muradiye" adı verilmiştir.

Muradiye Mahallesi, gecekondulaşmanın yoğun olduğu bir mahalledir. Bağlar ilçesinin ilk mahallelerinden olan Muradiye Mahallesi, Kaynartepe Mahallesi ve Fatih Mahallesi arasında yer almaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Muradiye Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 6.683, 2022 yılında 6.351, 2023 yılında 6.254'tür (TÜİK, 2024).

2.1.28. Oğlaklı Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Oğlaklı Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. 16. yüzyıldan günümüze ulaşan mahallelerdendir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda mahallenin adı "Habeş Mezriği" olarak geçmektedir. 1946 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda mahallenin eski adı "Habeşi", 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda mahallenin eski adı "Habeşi" şeklinde geçmektedir. "Habeşi" kelimesi, "Habeşli" anlamında kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024). Oğlaklı Mahallesi, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Osmanlı Yer Adları Kılavuzu"nda "Habeşi" şeklinde geçmektedir.

2012 yılından önce bir köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Oğlaklı Mahallesi, Diyarbakır'a 26 km uzaklıktadır. Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu'na yakın konumda olan mahallenin çevre mahallelere göre nüfusu fazladır. Ortaören Mahallesi, Oğlaklı Mahallesi'nin komşusudur. Diyarbakır'ın batısında bulunan Oğlaklı Mahallesi'nde Tektük Çayı adında bir akarsu yer almaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Oğlaklı Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.693, 2022 yılında 1.692, 2023 yılında 1.727'dir (TÜİK, 2024).

2.1.29. Ortaören Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Ortaören Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Erpolat, Ortaören Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin "Ortaviran" şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 110). Sümer, 1518'deki Diyarbakır tahrir defterinde viran adında

köylerin olduğunu ve bu köylerin birçoğunun adlarının Türkçe olduğunu ifade etmiştir (Sümer, 1992, s. 12). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda “Orta Viran”, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin eski adı “Ortaveren” olarak geçmektedir. İçişleri Bakanlığı tarafından 1946 ve 1947 yıllarında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Ortaören Mahallesi, Diyarbakır merkeze 29 km uzaklıktadır. Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu’na yakın konumda olan mahallenin çevre mahallelere göre nüfusu azdır. Ortaören Mahallesi, Bağlar ilçesinin nüfusu en az olan mahallelerindendir. Diyarbakır’ın güneybatısında yer alan Ortaören Mahallesi, Oğlaklı Mahallesi’nin komşusu olup Tektük Çayı, Ortaören Mahallesi’nin yakınından geçmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Ortaören Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 355, 2022 yılında 361, 2023 yılında 395’tir (TÜİK, 2024).

2.1.30. Övündüler Mahallesi

Diyarbakır’ın Bağlar ilçesine bağlı olan Övündüler Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallenin adının neden verildiği bilinmemektedir. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin eski adı “Elvanlı” olarak geçmektedir. 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Yukarı Elvanlı” şeklinde geçmektedir. “Elvanlı” adı, “renkler” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2024). İçişleri Bakanlığının yabancı adları Türkçe yapma kararı doğrultusunda mahalleye “Övündüler” adı verilmiştir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Övündüler Mahallesi, Pirinçlik Bucağı’na bağlı köyken 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu’na yakın olan Övündüler Mahallesi, Diyarbakır’a 30 km uzaklıktadır. Övündüler Mahallesi, Oğlaklı Mahallesi’ne komşudur. Tektük Çayı, mahallenin yakınlarından geçmektedir.

TÜİK istatistiklerine göre Övündüler Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 972, 2022 yılında 943, 2023 yılında 965'tir (TÜİK, 2024).

2.1.31. Özdemir Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesinde bulunan Özdemir Mahallesi, Diyarbakır merkeze 6 km uzaklıktadır. Erpolat, Özdemir Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin eski adının “Zuğa” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 68). Beysanoğlu, 16. yüzyılda Diyarbakır'da valilik yapmış olan Özdemiroğlu Osman Paşa'dan bahsetmektedir (Beysanoğlu, 2003, s. 623). Beysanoğlu'nun bu ifadesinden dolayı mahallenin adının Osmanlı Dönemi'nde Diyarbakır valiliği yapmış Özdemiroğlu Osman Paşa'dan gelmesi muhtemeldir. Diyarbakır Salnamelerinde Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Osmanlı Dönemi padişahlarından 3. Murad Dönemi'nde Diyarbakır Valiliği yaptığından bahsedilmektedir. (Diyarbakır Salnameleri, 1999, s. 32). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda mahallenin eski adı “Zoğa”, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda “Zoga”, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Zoğa” olarak geçmektedir. “Zoğa” adı, Nişanyan Yer Adları’nda da geçmektedir (Nişanyan, 2024). Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

1993 yılında Diyarbakır'ın büyükşehir olmasıyla köyler mahalle statüsü kazanır. Özdemir Mahallesi, 2012 yılından önce köyken 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır-Mardin Yolu üzerinde yer alan mahalle, geniş bir alana yayılmıştır. Dicle Nehri ve Eğertutmaz Deresi mahallenin yakınlarından geçmektedir. Yeşil Çınar Dinlenme Tesisleri, mahallede yer alıp mahallenin kendi adında bir camisi bulunmaktadır. Diyarbakır Hava Limanı, mahallenin yakınlarındadır. Diyarbakır'ın tarihi köprülerinden olan On Gözlü Köprü Özdemir Mahallesi'ne yakındır. Sur ilçesine bağlı Bağıvar Mahallesi ve Karpuzlu Mahallesi, Özdemir Mahallesi'ne komşudur. TÜİK istatistiklerine göre Özdemir Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 681, 2022 yılında 664, 2023 yılında 747'dir (TÜİK, 2024).

2.1.32. Pınaroğlu Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Pınaroğlu Mahallesi, Diyarbakır'a 27 km uzaklıktadır. Pınaroğlu Mahallesi'nin adının neden verildiği net olarak bilinmese de mahallenin bir ünvan adı olarak kullanıldığı düşünülebilir.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Pınaroğlu Mahallesi, Bağlar ilçesinin nüfusu en az olan mahallelerindendir. Yukarı Mollaali Mahallesi, Pınaroğlu Mahallesi'nin komşusudur. Diyarbakır'ın güneyinde yer alan Pınaroğlu Mahallesi'nin yakınlarından Değirmendere akarsuyu geçmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Pınaroğlu Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 131, 2022 yılında 123, 2023 yılında 138'dir (TÜİK, 2024).

2.1.33. Sakallı Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Sakallı Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Mahallenin eski adı "Dahlek"tir (Nişanyan, 2024). 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu'na yakın olan Sakallı Mahallesi, Diyarbakır'a 36 km uzaklıktadır. Mahalle, Ekince Mahallesi'nin komşusu olup Diyarbakır'ın güneybatısında yer almaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Sakallı Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 878, 2022 yılında 859, 2023 yılında 862'dir (TÜİK, 2024).

2.1.34. Sarıdalı Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Sarıdalı Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Erpolat, Sarıdalı Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin "Derbeşir" şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 69). "Derbeşir" adının "derb" ve "şîr" kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluştuğu düşünülmektedir. Cevger, 18. yüzyılda Diyarbakır'ın batısında Derbeşür adında karye yani köy bulunduğunu ifade etmektedir (Cevger, 2016, 379). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda ve 1933 yılında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitapta mahallenin eski adı "Derbeşür" şeklinde geçmektedir. 1946 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler

Kılavuzu”nda mahallenin adı “Derbeşür” olarak geçmektedir. “Sarıdallı” adının neden verildiği net olarak bilinmemektedir. 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Sarıdallı Mahallesi, Diyarbakır’a 16 km uzaklıkta olup Diyarbakır Çevre Yolu’na yakındır. Mahallenin yakınlarından Eğertutmaz Deresi geçmektedir. Tellikaya Mahallesi, Sarıdallı Mahallesi’nin komşusudur. TÜİK istatistiklerine göre Sarıdallı Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 637, 2022 yılında 651, 2023 yılında 640’tır (TÜİK, 2024).

2.1.35. Selahattin Eyyubi Mahallesi

Diyarbakır’ın Bağlar ilçesinde bulunan Selahattin Eyyubi Mahallesi, Diyarbakır merkezde bulunmaktadır. Mahallenin adı Eyyubi Devleti’nin hükümdarı Selahattin Eyyubi’den gelmektedir. Selahattin Eyyubi, 1137 yılında Irak Tikrit’te doğmuştur. Babası Necmeddin Eyyub’dur. Dedesi ve babası asker kökenli olduğu için Selahattin Eyyubi de küçük yaşta asker olarak yetişmiştir. Çocuk yaşta birçok dil öğrenmiş, edebiyata da ilgi duymuştur. İslâmiyet’in yayılması için büyük mücadeleler veren Selahattin Eyyubi, Haçlılara karşı savaşmıştır. Selahattin Eyyubi, Kudüs’ü fethettiği için “Kudüs Fatih”i olarak adlandırılmıştır (Şeşen, 2009, s. 337-339).

Mevlânâ Hâlit Mahallesi, Selahattin Eyyubi Mahallesi’nin komşusudur. Selahattin Eyyubi Mahallesi’nde Diyarbakır Polis Evi, Diyarbakır Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü bulunmaktadır. Selahattin Eyyubi Mahallesi, Bağlar ilçesinin nüfusu en kalabalık mahallelerindendir. TÜİK istatistiklerine göre Selahattin Eyyubi Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 18.656, 2022 yılında 18.283, 2023 yılında 17.445’tir (TÜİK, 2024).

2.1.36. Şeyh Şamil Mahallesi

Diyarbakır’ın Bağlar ilçesinde yer alan Şeyh Şamil Mahallesi, Diyarbakır merkezde bulunmaktadır. Mahallenin adı Kafkasya için mücadele eden Şeyh Şamil’dan gelmektedir.

Şeyh Şamil, Dağıstan'ın Gimri köyünde doğmuştur. Asıl adı “Ali” olan Şeyh Şamil, bir hastalık geçirmiştir. Yörede ad değiştirmenin iyi geldiği anlayışı hâkim olduğu için ona “Şamil” adı verilmiştir. Şeyh Şamil, Kafkas halklarının dinî ve siyasi lideridir. İslâm ve Kafkas halklarının bağımsızlığı için mücadele etmiş, Ruslara karşı savaşmıştır. Bu yüzden ona “Kafkas Kartalı” ünvanı verilmiştir. Şeyh Şamil, Ruslara karşı mücadele ederken yakalanmış ve sürgün edilmiştir. Daha sonra hac vazifesi için ona izin verilmiş, İstanbul’ a gelmiş, Osmanlı Padişahı Sultan Abdulaziz ile görüşmüştür. Hacca gitmiş, Medine’ de vefat etmiştir. Mezarı Medine’deki Cennetü’l Baki’ dedir (Budak, 2010, s. 67-69).

Şeyh Şamil Mahallesi, Bağlar ilçesinin nüfusu en kalabalık mahallelerinden olup geniş bir alana yayılmıştır. Şeyh Şamil Mahallesi, 5 Nisan Mahallesi ve Mevlânâ Hâlit Mahallesi’ne komşudur. TÜİK istatistiklerine göre Şeyh Şamil Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 36.865, 2022 yılında 36.891, 2023 yılında 32.318’dir (TÜİK, 2024).

2.1.37. Tavşantepe Mahallesi

Diyarbakır’ın Bağlar ilçesine bağlı olan Tavşantepe Mahallesi şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahalledeki tepe, tavşana benzetildiği için mahalleye “Tavşantepe” adı verildiği düşünülmektedir. Ayrıca mahallede tavşan olmasından dolayı da bu ad verilmiş olabilir. Erpolat, Tavşantepe Mahallesi’nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Tavaşan Depesi” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 72). 18. yüzyılda Diyarbakır’ın batısında “Tavşantepe” adında bir nahiye bulunmaktadır (Cevger, 2016, 379). 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin adı “Çullu” şeklinde geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce bir köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Tavşantepe Mahallesi, Diyarbakır’a 12 km uzaklıktadır. Mahallenin yakınlarından Eğertutmaz Deresi geçmektedir. Sarıdallı Mahallesi, Tavşantepe Mahallesi’nin komşusudur. Diyarbakır’ın güneyinde yer alan Tavşantepe Mahallesi, Diyarbakır Çevre Yolu’na yakındır. Diyarbakır-Mardin Yolu da mahalleye

yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Tavşantepe Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 467, 2022 yılında 456, 2023 yılında 445'tir (TÜİK, 2024).

2.1.38. Tellikaya Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Tellikaya Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Erpolat, Tellikaya Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Kankırt” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 68). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda “Kankırt”, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin eski adı “Kankert”, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda “Kankırt”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Kankırt” olarak geçmektedir. “Kankırt Köyü”nde Süryani Manastırı'nın olduğu belirtilmektedir (Nişanyan, 2024). Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Tellikaya Mahallesi, Diyarbakır'a 15 km uzaklıktadır. Mahallenin yakınlarından Eğertutmaz Deresi geçmektedir. Topyolu Mahallesi ve Sarıdallı Mahallesi, Tellikaya Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Tellikaya Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.020, 2022 yılında 1.016, 2023 yılında 1.042'dir (TÜİK, 2024).

2.1.39. Tokluca Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Tokluca Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Erpolat, Tokluca Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Tomat” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 112). Yerel halkın kullandığı “Tomat”adı “domates” kelimesinden dolayı verildiği düşünülmektedir. Cevger, 18. yüzyılda Diyarbakır'ın batısında “Domat” adında bir nahiye bulunduğunu ifade etmektedir (Cevger, 2016, 392). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları” adlı kitapta ve 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin eski adı “Domat” olarak geçmektedir. 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı

kitaplarda, İçişleri Bakanlığı tarafından 1946 ve 1947 yıllarında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Tokluca Mahallesi, Diyarbakır’a 18 km uzaklıktadır. Tavşantepe Mahallesi ve Tellikaya Mahallesi, Tokluca Mahallesi’nin komşu mahalleleridir. Tokluca Mahallesi, Diyarbakır Çevre Yolu üzerindedir. TÜİK istatistiklerine göre Tokluca Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 729, 2022 yılında 746, 2023 yılında 795’tir (TÜİK, 2024).

2.1.40. Topraktaş Mahallesi

Diyarbakır’ın Bağlar ilçesine bağlı olan Topraktaş Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahalleye “Topraktaş” adının verilme sebebi net olarak bilinmemektedir. 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Topraktaş Mahallesi, Diyarbakır’a 19 km uzaklıktadır. Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu’na yakın konumda olan mahallenin çevre mahallelere göre nüfusu azdır. Diyarbakır’ın batısında yer alan Topraktaş Mahallesi’nin yakınından Diyarbakır Çevre Yolu geçmektedir. Gömmetaş Mahallesi, Topraktaş Mahallesi’nin komşusudur. TÜİK istatistiklerine göre Topraktaş Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 500, 2022 yılında 478, 2023 yılında 480’dır (TÜİK, 2024).

2.1.41. Topyolu Mahallesi

Diyarbakır’ın Bağlar ilçesine bağlı olan Topyolu Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları” adlı kitapta ve 1933 yılında yayımlanan Köylerimiz adlı kitapta mahalle, “Azizoğlu Dahlesi” şeklinde geçmektedir. Azizoğlu adı, Diyarbakır’la ilişkilendirildiğinde Azizoğlu ailesi akla gelmektedir. Mahallenin adının Diyarbakırlı Yusuf Azizoğlu’ndan gelme ihtimali yüksektir. Yusuf Azizoğlu, Diyarbakır Silvan doğumludur. İstanbul Üniversitesi’nde Tıp Fakültesi’ni bitirmiştir. Hayatı siyasetle geçen Azizoğlu, Belediye Başkanlığı, Milletvekilliği ve Sağlık Bakanlığı gibi

görevlerde bulunmuştur. Silvan'da adının verildiği devlet hastanesi yer almaktadır. Silvan'da adı yaşatılan Azizoğlu'nun bir caddeye ve konağa da adı verilmiştir. 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda, İçişleri Bakanlığı tarafından 1946 ve 1947 yıllarında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salmamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Topyolu Mahallesi, Diyarbakır’a 19 km uzaklıktadır. Mahallenin yakınlarından Eğertutmaz Deresi geçmektedir. Çiçekliyurt Mahallesi ve Tellikaya Mahallesi, Topyolu Mahallesi’nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Topyolu Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 90, 2022 yılında 95, 2023 yılında 100’dür (TÜİK, 2024).

2.1.42. Uzunbahçe Mahallesi

Diyarbakır’ın Bağlar ilçesine bağlı olan Uzunbahçe Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Mahallenin adının veriliş sebebi bilinmemektedir. 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Uzunbahçe Mahallesi Diyarbakır’a 27 km uzaklıktadır. Mahallenin yakınlarından Donguz Deresi geçmektedir. Buyuransu Mahallesi, Uzunbahçe Mahallesi’nin komşu mahallelerinden olup Diyarbakır Çevre Yolu’na yakındır. TÜİK istatistiklerine göre Uzunbahçe Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 1.066, 2022 yılında 1.093, 2023 yılında 1.116’dır (TÜİK, 2024).

2.1.43. Yeniköy Mahallesi

Diyarbakır’ın Bağlar ilçesinde bulunan Yeniköy Mahallesi, Diyarbakır merkezde bulunmaktadır. Yeniköy Mahallesi adını mahallenin kurulduğu döneme göre yeni olmasından almaktadır. Yeniköy Mahallesi, Bağlar ilçe olmadan önce merkeze bağlı bir mahalledir. Bağlar ilçe olduktan sonra mahalle Bağlar ilçesine bağlanmıştır.

Diyarbakır’ın eski hava limanı Yeniköy Mahallesi’ndeyken Fatih Mahallesi ve Bağcılar Mahallesi mahallenin komşularıdır. Yeniköy Mahallesi, Bağlar ilçesinin eski yerleşim yerlerinden biridir. Diyarbakır’ın mezarlıklarından Yeniköy Mezarlığı, Yeniköy

Mahallesi'ndedir. TÜİK istatistiklerine göre Yeniköy Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 7.925, 2022 yılında 7.739, 2023 yılında 7.500'dür (TÜİK, 2024).

2.1.44. Yeşildallı Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Yeşildallı Mahallesi, merkez mahallelerdendir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda mahallenin adı “Has Havar” şeklinde geçmektedir. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin eski adı “Has Hovar”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Hashaver” olarak geçmektedir. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce bir köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Yeşildallı Mahallesi, Diyarbakır'a 14 km uzaklıktadır. Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu'na yakın konumdadır. Diyarbakır'ın güneyinde yer alan Yeşildallı Mahallesi'nin yakınlarında Diyarbakır Hava Limanı bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Yeşildallı Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 470, 2022 yılında 493, 2023 yılında 509'dur (TÜİK, 2024).

2.1.45. Yiğityolu Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Yiğityolu Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallenin eski adı Sersing'dir. “Sersing” kelimesi “iki dağ arası” anlamına gelmektedir (Nişanyan, 2024). 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu'na yakın olan Yiğityolu Mahallesi, Diyarbakır'a 36 km uzaklıktadır. Yiğityolu Mahallesi, Yukarı Akdibek Mahallesi ve Sakallı Mahallesi arasında yer almaktadır. Diyarbakır'ın batısında yer alan Yiğityolu Mahallesi'nin yakınlarından Tektük Çayı geçmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Yiğityolu Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 617, 2022 yılında 613, 2023 yılında 624'tür (TÜİK, 2024).

2.1.46. Yunus Emre Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesinde yer alan Yunus Emre Mahallesi, Diyarbakır merkezde bulunmaktadır. Mahallenin adı, ünlü şair Yunus Emre'den gelmektedir.

Yunus Emre, Türk şair ve mutasavvıftır. Yunus Emre, 13. ve 14. yüzyıllarda Anadolu'da yaşamıştır. Türkçe şiirinin Anadolu'daki öncüsüdür. Şair, eserlerini Türkçe yazmıştır. Türkçe bir Divan'ı vardır. Arapça ve Farsçayı bildiği, Mevlânâ'nın şiirlerini hayranlıkla okuduğu bilinmektedir. Ahmet Yesevî'nin etkisinde kalmıştır. Tapduk Emre, Yunus Emre'nin mürididir. Yunus Emre, Tapduk Emre'ye intisap etmiştir. Şairin Risaletü'n Nushiyye adında önemli eseri vardır. Şair, İslâmiyet'i yaşamış ve insanlara anlatmaya çalışmıştır. İlahileri ünlü olup eserlerinde Allah'a olan aşkını anlatmaktadır (Tatcı, 2013, s. 600-603).

Yunus Emre Mahallesi, Bağlar ilçesinin nüfusu en kalabalık mahallelerinden olup Diyarbakır-Mardin Yolu üzerinde yer almaktadır. 5 Nisan Mahallesi, Yeniköy Mahallesi, Fatih Mahallesi ve Alıpınar Mahallesi, Yunus Emre Mahallesi'nin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Yunus Emre Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 13.290, 2022 yılında 13.190, 2023 yılında 12.935'tir (TÜİK, 2024).

2.1.47. Yukarı Akdibek Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Yukarı Akdibek Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Mahallenin adının neden verildiği bilinmemektedir. Mahalle adında geçen “ak” kelimesi, mahalle adının Türkçe olma ihtimalini artırmaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu'na üzerinde olan Yukarı Akdibek Mahallesi, Diyarbakır'a 31 km uzaklıktadır. Yukarı Akdibek Mahallesi, Yiğityolu Mahallesi ve Övündüler Mahallesi'ne komşudur. Diyarbakır'ın batısında yer alan Yukarı Akdibek Mahallesi'nin yakınlarından Karaardıç Deresi geçmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Yukarı Akdibek Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 72, 2022 yılında 64, 2023 yılında 74'tür (TÜİK, 2024).

2.1.48. Yukarı Mollaali Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesine bağlı olan Yukarı Mollaali Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Diyarbakır'da imamlık yapmış Molla Ali'den dolayı mahalleye Molla Ali adının verildiği düşünülmektedir ancak Molla Ali'nin kim olduğu tespit edilememiştir. Cevger, 18. yüzyılda Diyarbakır'ın batısında Molla Ali adında bir nahiye bulunduğunu belirtmektedir (Cevger, 2016, 382). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Yukarı Mollaali” şeklinde geçmektedir. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Yukarı Mollaali Mahallesi, Diyarbakır'a 26 km uzaklıktadır. Diyarbakır-Mardin Yolu'na yakın konumda olan mahallenin nüfusu çevre mahallelere göre kalabalıktır. Pınaroğlu Mahallesi, Yukarı Mollaali Mahallesi'nin komşusudur. Diyarbakır'ın güneyinde yer alan Yukarı Mollaali Mahallesi'nin yakınlarından Değirmendere akarsuyu geçmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Yukarı Mollaali Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 797, 2022 yılında 823, 2023 yılında 840'tır (TÜİK, 2024).

2.1.49. 5 Nisan Mahallesi

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesinde bulunan 5 Nisan Mahallesi, Diyarbakır merkezde bulunmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk'ün 5 Nisan 1926 tarihinde Diyarbakır'ın fahri hemşehrisi kabul edilmesinden dolayı mahalleye “5 Nisan” adı verilmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkasya Cephesi'nde Albay olarak görev yaptığı sırada Ruslar, Doğu Anadolu'da birçok şehri işgal etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, 16. Kolordu ile Diyarbakır'a gitmiş; Diyarbakır'da iken halk ona ilgi göstermiştir. Günümüzde “Gazi Köşkü” olarak bilinen yerde konaklamıştır. 5 Nisan 1926 tarihinde Diyarbakır Belediye Meclisi'nde Mustafa Kemal Atatürk'e fahri hemşehrilik ünvanı verilmiştir.

5 Nisan Mahallesi, Bağlar ilçesinin nüfusu en kalabalık ikinci mahallesidir. Diyarbakır-Mardin Yolu üzerinde yer almaktadır. Yunus Emre Mahallesi, Kaynartepe Mahallesi, Fatih Mahallesi ve Şeyh Şamil Mahallesi 5 Nisan Mahallesi'nin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre 5 Nisan Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 47.725, 2022 yılında 48.046, 2023 yılında 45.219'dur (TÜİK, 2024).

Tablo 2.1. Bağlar ilçesi mahallelerinin eski-yeni ad tablosu

Mahalle	16. Yüzyıl	1933 Yılı	1968 Yılı
Ağaçgeçit	-	-	-
Alankoz	Yalankoz	Yalankoz	Yalankoz
Alıpınar	Alıpınar	Alıpınar	Alıpınar
Bağcılar	-	-	-
Batıçanakçı	Çanakçı	Çanakçı	Garbi Çanakçı
Batıkarakoç	Karakoç	Karakoç	Garbi Karakoç
Buçuktepe	Haygeçük	-	Heygeçük
Buyuransu	-	-	Şehbeko
Çiçekliyurt	-	-	-
Çiftlik	-	-	-
Develi	Develi	Develi	-
Ekince	-	Mezrik	-
Fatih	-	-	-
Gömmetaş	-	Sirini	Sirimi
Kabahıdır	Kabahıdır	Kabahidir	-
Kamışpınar	-	-	-
Karacadağ	-	-	-
Karahanköy	-	Karahan	Karahan
Karamusa	-	-	-
Kaynartepe	-	-	-
Kırkincık	-	-	-
Kırkkoyun	-	ZinarCaydahlik	Zinarcank
Kolludere	Kode	Koda	Kode
Körhat	-	-	-
Körtepe	-	Kör Tepe	-
Mevlânâ Halit	-	-	-
Muradiye	-	-	-
Oğlaklı	Habeşi	Habeşi	Habeşi
Ortaören	Ortavıran	Ortaveren	-
Övündüler	-	Elvaneli	Yukarı Elvanlı
Özdemir	Zoğa	Zoğa	Zoga
Pınaroğlu	-	-	-
Sakallı	-	-	-
Sarıdallı	Derbeşir	Derbeşür	-
Selahattin Eyyubi	-	-	-
Şeyh Şamil	-	-	-
Tavşantepe	Tavaşan Depesi	Çullu	-
Tellikaya	Kankırt	Kankert	Kankırt
Tokluca	Tomat	Domat	-
Topraktaş	-	-	-
Topyolu	-	Azizoğlu Dahlesi	-
Uzunbahçe	-	-	-

Tablo 2.1. Bağlar ilçesi mahallelerinin eski-yeni ad tablosu “izelgenin devamı”

Mahalle	16. Yüzyıl	1933 Yılı	1968 Yılı
Yeniköy	-	-	-
Yeşildallı	-	Has Hovar	Hashaver
Yiğityolu	-	-	-
Yukarı Akdibek	-	-	-
Yukarı Mollaali	-	Yukarı Mollaali	Yukarı Mollaali
Yunus Emre	-	-	-
5 Nisan	-	-	-

Tablo 2.2. Bağlar ilçesi mahallelerinin yıllara göre nüfus dağılımı

Mahalle	2021 Yılı	2022 Yılı	2023 Yılı
Ağaçgeçit	408	386	462
Alankoz	541	537	566
Alıpınar	4.229	4.195	3.911
Bağcılar	141.011	149.194	151.459
Batıçanakçı	921	925	947
Batıkarakoç	1.192	1.252	693
Buçuktepe	457	495	523
Buyuransu	682	691	712
Çiçekliyurt	432	437	461
Çiftlik	93	87	98
Develi	879	897	934
Ekince	693	699	723
Fatih	15.158	14.798	14.428
Gömmetaş	1.715	1.700	1.740
Kabahıdır	625	626	612
Kamışpınar	320	323	321
Karacadağ	5.061	5.097	5.145
Karahanköy	1.327	1.299	1.360
Karamusa	-	-	623
Kaynartepe	21.975	21.166	20.795
Kırkincık	273	274	287
Kırkkoyun	2.504	2.469	2.459
Kolludere	1.045	1.011	1.062
Körhat	10.770	10.604	10.534
Körtepe	1.433	1.513	1.555
Mevlânâ Halit	43.956	44.126	38.758
Muradiye	6.683	6.351	6.254
Oğlaklı	1.693	1.692	1.727
Ortaören	355	361	395
Övündüler	972	943	965
Özdemir	681	664	747
Pınaroğlu	131	123	138
Sakallı	878	859	862
Sarıdallı	637	651	640
Selahattin Eyyubi	18.656	18.283	17.445
Şeyh Samil	36.865	36.891	32.318
Tavşantepe	467	456	445
Tellikaya	1.020	1.016	1.042
Tokluca	729	746	795
Topraktaş	500	478	480
Topyolu	90	95	100
Uzunbahçe	1.066	1.093	1.116

Tablo 2.2. Bağlar ilçesi mahallelerinin yıllara göre nüfus dağılımı “çizelgenin devamı”

Mahalle	2021 Yılı	2022 Yılı	2023 Yılı
Yeniköy	7.925	7.739	7.500
Yeşildallı	470	493	509
Yiğityolu	617	613	624
Yukarıakdibek	72	64	74
Yukarı Mollaali	797	823	840
Yunus Emre	13.290	13.190	12.935
5 Nisan	47.725	48.046	45.219

2.2. Kayapınar İlçesinin Mahalle Adları (34 Mahalle)

2.2.1. Avcısuyu Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Avcısuyu Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin eski adı “Tirbisipi” olarak geçmektedir. “Tirbisipi” adı Nişanyan Yer Adları’nda da geçmektedir (Nişanyan, 2024). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1946 ve 1947 yıllarında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeybatısında yer alan Avcısuyu Mahallesi, Diyarbakır'a 30 km uzaklıktadır. Mahalle, Devegeçidi Barajı'nın yanında kurulmuştur. TÜİK istatistiklerine göre Avcısuyu Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 653, 2022 yılında 610, 2023 yılında 632'dir (TÜİK, 2024).

2.2.2. Barış Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Barış Mahallesi, merkezde oluşan bir mahalledir. Kayapınar Mahallesi'nin birçok mahallesi gibi bu mahallenin de tarihi eski değildir. Mahallenin adının verilış sebebi mahallenin tarihî veya kültürüyle ilgili değil, “barış” kavramı önemsendiği için mahalleye ad olarak verilmiştir.

Barış Mahallesi, Diyarbakır'a 10 km uzaklıkta olup Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu üzerindedir. Fırat Mahallesi ve Talaytepe Mahallesi, Barış Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. Diyarbakır Stadyumu, mahallenin yakınındadır. TÜİK istatistiklerine göre Barış Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 25.146, 2022 yılında 26.969, 2023 yılında 28.338'dir (TÜİK, 2024).

2.2.3. Baykara Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Baykara Mahallesi'nin eski adı Beykan'dır. "Baykara" adının neden verildiği bilinmemektedir. "Baykara" adının verilmesinin sebebi muhtemelen fonetik yakınlıktır. 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'ın kuzeybatısında yer alan Baykara Mahallesi, Diyarbakır'a 40 km uzaklıktadır. Devegeçidi Barajı, mahallenin yanında olup Keklik Mahallesi, Baykara Mahallesi'nin komşu mahallesidir. TÜİK istatistiklerine göre Baykara Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 439, 2022 yılında 429, 2023 yılında 465'tir (TÜİK, 2024).

2.2.4. Beneklitaş Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Beneklitaş Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Mahallenin eski adı "Hestiyan"dır. "Hestiyan" adı Nişanyan Yer Adları'nda geçmektedir (Nişanyan, 2024). 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Beneklitaş Mahallesi, Diyarbakır'a 18 km uzaklıktadır. Mahalle, Diyarbakır-Elazığ Yolu'na yakın konumda olup Tektük Çayı da mahalleden geçmektedir. Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Gözalan Mahallesi, Beneklitaş Mahallesi'nin komşusudur. TÜİK istatistiklerine göre Beneklitaş Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 409, 2022 yılında 413, 2023 yılında 413'tür (TÜİK, 2024).

2.2.5. Cankatran Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Cankatran Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallenin adının veriliş sebebi bilinmemektedir. 18. yüzyılda Osmanlı Dönemi'nde Diyarbakır'ın batısında "Cankatran" adlı bir yer bulunmaktadır (Cevger, 2016, 392). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda mahallenin eski adı "Can Katran" olarak geçmektedir. 1946 ve 1947 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır’a 12 km uzaklıkta olan Cankatran Mahallesi, Diyarbakır-Elazığ Yolu’na yakın konumdadır. Tektük Çayı, mahalleden geçmektedir. Beneklitaş Mahallesi, Cankatran Mahallesi’nin komşusudur. Diyarbakır’ın kuzeyinde yer alan Cankatran Mahallesi’ne Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma Hastanesi yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Cankatran Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 1.178, 2022 yılında 1.171, 2023 yılında 1.111’dir (TÜİK, 2024).

2.2.6. Cumhuriyet Mahallesi

Diyarbakır’ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Cumhuriyet Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallenin adı “cumhuriyet” kavramından gelmektedir. Son yüzyılda dünyada olduğu gibi Türkiye’de de “cumhuriyet” rejimine büyük önem verilmiştir. Halkın yönetime katılımı birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de önemsenmiştir. Mahallenin adının verilış sebebi mahallenin tarihî veya kültürüyle ilgili değil, “cumhuriyet” kavramına vurguda bulunmak içindir. Türkiye’de “Cumhuriyet” adıyla birçok yer bulunmaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Cumhuriyet Mahallesi, Diyarbakır’a 25 km uzaklıktadır. Sultantepe Mahallesi ve Hatipoğlu Mahallesi, Cumhuriyet Mahallesi’nin komşu mahalleleridir. Mahalle, Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu’na yakındır. Tektük Çayı, mahallenin kenarından geçmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Cumhuriyet Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 1.140, 2022 yılında 1.158, 2023 yılında 1.164’tür (TÜİK, 2024).

2.2.7. Cücük Mahallesi

Diyarbakır’ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Cücük Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallenin adı, “Cücük” adlı bitkiden gelmektedir. Cücük; soğan, patates, buğday vb.nin filizlenmesiyle ortaya çıkan tomurcuk anlamına gelmektedir. 18. yüzyılda Diyarbakır’ın batısında “Cücük” adında bir nahiye bulunmaktadır (Cevger, 2016, 386). 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda

mahallenin adı “Cücük” olarak geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Cücük Mahallesi, Pirinçlik Bucağı’na bağlı köyken 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Cücük Mahallesi, Diyarbakır’a 20 km uzaklıktadır. Mahalle, Diyarbakır Çevre Yolu’na yakın konumdadır. Diyarbakır’ın kuzeybatısında yer alan mahalleye Diyarbakır Stadyumu yakın konumdadır. Talaytepe Mahallesi, Cücük Mahallesi’nin komşusudur. Diyarbakır Cezaevi mahallenin yakınlarındadır. TÜİK istatistiklerine göre Cücük Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 394, 2022 yılında 399, 2023 yılında 397’dir (TÜİK, 2024).

2.2.8. Çölgüzeli Mahallesi

Diyarbakır’ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Çölgüzeli Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin adı “Çöl Gözlü”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Çölgüzeli” olarak geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1946 ve 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Mahalle, 2012 yılından önce köyken 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Çölgüzeli Mahallesi, Diyarbakır’a 13 km uzaklıktadır. Mahalle, Diyarbakır Çevre Yolu’na yakın konumdadır. Diyarbakır’ın batısında yer alan mahalle çok geniş bir alana yayılmıştır. Yolboyu Pirinçlik Mahallesi, Çölgüzeli Mahallesi’nin komşusudur. TÜİK istatistiklerine göre Çölgüzeli Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 2.005, 2022 yılında 2.101, 2023 yılında 2.203’tür (TÜİK, 2024).

2.2.9. Diclekent Mahallesi

Diyarbakır’ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Diclekent Mahallesi, Kayapınar ilçesinin merkezinde oluşan bir mahalledir. Mahallenin adı Dicle Nehri’nden gelmektedir. Dicle Nehri, Türkiye’den doğup Basra Körfezi’ne dökülen bir nehirdir. Dicle Nehri’nin

bir kısmı Diyarbakır'ın Lice tarafında bulunan Piçar Dağı, Ergani ve Eğil ilçelerinden akıp diğer kısmı Cizre, Musul ve Bağdat'tan geçip Basra Körfezi'nde Fırat Nehri'yle birleşir (Diyarbakır Salnameleri, 1999, s. 201). Birçok medeniyet bu nehir civarında hüküm sürmüştür. Dicle'nin diğer adı Osmanlı Yer Adları adlı kitapta "Piran" olarak geçmektedir (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2017, s. 217).

Mezopotamya Mahallesi ve Medya Mahallesi, Diclekent Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Diclekent Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 31.866, 2022 yılında 31.278, 2023 yılında 30.529'dur (TÜİK, 2024).

2.2.10. Esentepe Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Esentepe Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. "Eşiktepe" olarak adlandırılmaktadır (Nişanyan, 2024). Mahallenin adının verilmiş sebebi bilinmemektedir. 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'ın kuzeybatısında yer alan Esentepe Mahallesi, Diyarbakır'a 36 km uzaklıktadır. Devegeçidi Barajı, mahallenin yakınındadır. Sağkulak Mahallesi ve Taban Mahallesi, Esentepe Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Esentepe Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 495, 2022 yılında 474, 2023 yılında 491'dir (TÜİK, 2024).

2.2.11. Fırat Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Fırat Mahallesi, Kayapınar ilçesinin merkezinde oluşan bir mahalledir. Mahallenin adı Fırat Nehri'nden gelmektedir. Fırat Nehri, Türkiye'de akmaya başlayıp Basra Körfezi'ne dökülen bir nehirdir. Fırat Nehri'nin bir kısmı Bingöl diğer kısmı Erzurum tarafından akıp Elazığ'a oradan Diyarbakır üzerinden Basra Körfezi'nde Dicle Nehri'yle birleşir (Diyarbakır Salnameleri, 1999, s. 201). Fırat Nehri'ne Murat Nehri de denilmektedir. Birçok uygarlık bu nehir etrafında yaşam sürmüştür. Nehir üzerinde birçok baraj yapılmıştır.

Mezopotamya Mahallesi ve Peyas Mahallesi, Fırat Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Fırat Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 90.818, 2022 yılında 91.119, 2023 yılında 91.279'dur (TÜİK, 2024).

2.2.12. Gözalan Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Gözalan Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin eski adı “Gozelan”, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda ve 1981 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta “Gözelan” olarak geçmektedir. Mahallenin eski adına yakın bir ad verme düşüncesinden dolayı bu adınverildiği düşünülmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1968 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır’a 20 km uzaklıkta yer alan Gözalan Mahallesi, Diyarbakır-Elazığ Yolu’na yakın konumdadır. Diyarbakır’ın kuzeyinde yer alan Gözalan Mahallesi’nden Tektük Çayı geçmektedir. Beneklitaş Mahallesi, Gözalan Mahallesi’nin komşusudur. TÜİK istatistiklerine göre Gözalan Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 638, 2022 yılında 649, 2023 yılında 641’dir (TÜİK, 2024).

2.2.13. Gözegöl Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Gözegöl Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallenin adı, mahalledeki Gözügölü Göleti’nden gelmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda mahallenin adı “Dengeçük”, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta “Degeçük”, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda “Dengeçük”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Dengeçük” şeklinde geçmektedir. Mahalle adını Türkçe yapma kararı doğrultusunda mahalleye “Gözegöl” adı verilmiştir. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Gözegöl Mahallesi, Pirinçlik Bucağı’na bağlı köyken 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Gözegöl Mahallesi, Diyarbakır’a 30 km uzaklıktadır. Mahalle, Diyarbakır Çevre Yolu’na yakın konumdadır. Son zamanlarda

gölet kuruma noktasına gelmiştir. Diyarbakır'ın kuzeybatısında yer alan mahalleye Diyarbakır Stadyumu yakın konumdadır. Uyandık Mahallesi, Gözegöl Mahallesi'nin komşusudur. TÜİK istatistiklerine göre Gözegöl Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 313, 2022 yılında 293, 2023 yılında 288'dir (TÜİK, 2024).

2.2.14. Güleçoba Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Güleçoba Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan mahallelerdendir. Mahallenin eski adları, Tatarân ve Türkân'dır. Tatarân ve Türkân, mahallede eskiden Türkmenlerin yaşamasından dolayı verilmiştir (Nişanyan, 2024). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda ve İçişleri Bakanlığının 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımladığı “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı “Türkan” şeklinde geçmektedir. Güleçoba Mahallesi, Osmanlı Yer Adları adlı kitapta “Türkan” olarak geçmektedir (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2017, s. 768).

Güleçoba Mahallesi, Pirinçlik Bucağı'na bağlı köyken 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'a 30 km uzaklıkta olan Güleçoba Mahallesi'nden Beloğlu Deresi geçmektedir. Diyarbakır'ın kuzeybatısında yer alan Güleçoba Mahallesi, çok geniş alana yayılmıştır. Sağkulak Mahallesi ve Sultantepe Mahallesi, Güleçoba Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Güleçoba Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 2.897, 2022 yılında 2.332, 2023 yılında 2.380'dir (TÜİK, 2024).

2.2.15. Harmanardı Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Harmanardı Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallenin adının veriliş sebebi bilinmemektedir. Mahallenin eski adı “Fennus” olarak geçmektedir (Nişanyan, 2024). 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Harmanardı Mahallesi, Diyarbakır'a 34 km uzaklıktadır. Mahalle, Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu'na yakın konumdadır. Diyarbakır'ın batısında yer alan Harmanardı Mahallesi'nin yakınlarında Kaldırım Sulama Göleti bulunmaktadır. Kaldırım Mahallesi, Kırkpınar Mahallesi ve Karayakup Mahallesi Harmanardı Mahallesi'nin komşu

mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Harmanardı Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 235, 2022 yılında 196, 2023 yılında 203'tür (TÜİK, 2024).

2.2.16. Hatipoğlu Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Hatipoğlu Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda “Hestiyan”, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin eski adı “Hestiyanı Mendan” olarak geçmektedir. “Hestiyan-ı Mendan”, “Hristiyan Mezarları” anlamına gelmektedir (Nişanyan, 2024). 1946 ve 1947 yıllarında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Hatipoğlu Mahallesi, Diyarbakır’a 29 km uzaklıkta olup Beloğlu Deresi, mahallenin yakınlarından geçmektedir. Güleçoba Mahallesi ve Sultantepe Mahallesi, Hatipoğlu Mahallesi’nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Hatipoğlu Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 447, 2022 yılında 456, 2023 yılında 465’tir (TÜİK, 2024).

2.2.17. Huzurevleri Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Huzurevleri Mahallesi, merkezde oluşan bir mahalledir. Mahallenin adı, mahallede yapılan lojman veya konutlardan dolayı verildiği düşünülmektedir. Huzurevleri Mahallesi’nde söz konusu lojmanlar bulunmaktadır.

Huzurevleri Mahallesi, Diyarbakır'ın merkezindedir. Kayapınar ilçesinin eski mahallelerinden. Peyas Mahallesi ve Medya Mahallesi, Huzurevleri Mahallesi’nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Huzurevleri Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 54.145, 2022 yılında 54.525, 2023 yılında 51.296’dır (TÜİK, 2024).

2.2.18. Kaldırım Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Kaldırım Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallenin yakınlarında bulunan Kaldırım Sulama Göleti'nden dolayı mahalleye Kaldırım adının verildiği düşünülmektedir. 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı “Şadi” şeklinde geçmektedir. “Şadi” adı bir aşiret olarak kullanılmaktadır (Nişanyan, 2024). Mahallenin yeni adı ile eski adı arasında bir ilişki bulunmamaktadır. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan Kaldırım Mahallesi, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır’a 39 km uzaklıkta olan Kaldırım Mahallesi, Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu’na yakın konumdadır. Diyarbakır'ın batısında yer alan Kaldırım Mahallesi'nin yakınlarında Kaldırım Sulama Göleti bulunmaktadır. Harmanardı Mahallesi ve Karayakup Mahallesi, Kaldırım Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Kaldırım Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 2.161, 2022 yılında 2.110, 2023 yılında 2.159'dur (TÜİK, 2024).

2.2.19. Karayakup Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Karayakup Mahallesi'nin adının verilmiş sebebi net olarak bilinmemektedir. Mahallenin adının 1528-1530 yıllarında Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Diyarbakır'da valilik yapmış Fil Yakup Paşa'dan geldiği düşünülmektedir (Kılıç, 2010, s. 377-416). 1981 yılında yayımlanan “Köylerimiz adlı kitapta “Karayakup” adında birçok köy adı geçmektedir. 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Karayakup Mahallesi, Diyarbakır'a 34 km uzaklıktadır. Mahalle, Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu'na yakın konumdadır. Diyarbakır'ın batısında yer alan Karayakup Mahallesi'nin yakınlarında Karaardıç Deresi yer almaktadır. Harmanardı Mahallesi, Karayakup Mahallesi'nin komşu mahallesidir. TÜİK istatistiklerine göre Karayakup Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 289, 2022 yılında 279, 2023 yılında 266'dır (TÜİK, 2024).

2.2.20. Keklik Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Keklik Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahalleye “Keklik” adının verilmesinin sebebi bilinmemektedir. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin adı “Keklik”, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda “Keklik” şeklinde geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeybatısında yer alan Keklik Mahallesi, Diyarbakır'a 44 km uzaklıktadır. Devegeçidi Barajı, mahallenin yanında olup tarım arazileri bu baraj sayesinde sulanmaktadır. Baykara Mahallesi, Keklik Mahallesi'nin komşu mahallesidir. TÜİK istatistiklerine göre Keklik Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 143, 2022 yılında 130, 2023 yılında 133'tür (TÜİK, 2024).

2.2.21. Kırkpınar Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Kırkpınar Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallenin eski adı Çalkaniyan'dır. Mahallenin eski adı ile yeni adı aynı anlamı taşımaktadır. “Çalkaniyan” kelimesi, Türkçeye “Kırkpınar” şeklinde geçmektedir (Nişanyan, 2024). Kırkpınar adı, mahalledeki bir pınardan dolayı verilmiştir. 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Kırkpınar Mahallesi, Diyarbakır'a 34 km uzaklıkta olup Avşar Deresi, mahallenin yakınlarından geçmektedir. Diyarbakır'ın kuzeybatısında bulunmaktadır. Yeniözerli Mahallesi ve Harmanardı Mahallesi, Kırkpınar Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Kırkpınar Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 247, 2022 yılında 257, 2023 yılında 241'dir (TÜİK, 2024).

2.2.22. Medya Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Medya Mahallesi, merkezde olan bir mahalledir. Mahallenin adının verilış sebebi bilinmemektedir.

Mahallede birçok yeni yerleşim yeri ve parklar bulunmaktadır. Medya Mahallesi, Diyarbakır'ın modern yerleşim yerlerinden biridir. Diyarbakır'ın büyük hastanesi olan Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma Hastanesi bu mahalleye yakın konumdadır. Talaytepe Mahallesi ve Diclekent Mahallesi, Medya Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Medya Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 55.849, 2022 yılında 58.418, 2023 yılında 58.817'dir (TÜİK, 2024).

2.2.23. Mezopotamya Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Mezopotamya Mahallesi, Kayapınar ilçesinin kuzeyinde oluşan bir mahalledir. Mezopotamya, Dicle ve Fırat Nehri arasında kalan yerdir. Mahallenin adı da bu nehirlerden gelmektedir.

Mezopotamya, tarihte birçok medeniyete misafirlik etmiştir. Birçok hükümdarlıktan geçmiş, farklı kültürleri de barındırmıştır.

Diyarbakır'ın merkezinde yer alan Mezopotamya Mahallesi, Diyarbakır Çevre Yolu'na yakın konumdadır. Mezopotamya Mahallesi'nin kuzeybatısında Diyarbakır Stadyumu yer alırken Talaytepe Mahallesi ve Fırat Mahallesi komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Mezopotamya Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 48.976, 2022 yılında 48.646, 2023 yılında 48.133'tür (TÜİK, 2024).

2.2.24. Petek Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Petek Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. 2012 yılından önce köy olan Petek Mahallesi, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'a 18 km uzaklıkta olan Petek Mahallesi, Diyarbakır-Elazığ Yolu'na yakın konumdadır. Tektük Çayı, mahalleden geçmektedir. Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Gözalan Mahallesi, Petek Mahallesi'nin komşu mahallesidir. TÜİK istatistiklerine göre Petek Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 107, 2022 yılında 112, 2023 yılında 120'dir (TÜİK, 2024).

2.2.25. Peyas Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Peyas Mahallesi, merkezde olan bir mahalledir. Peyas Mahallesi, Kayapınar ilçesinin ilk kurulduğu yerdir. Mahallenin adı “Payas” kelimesinden gelmektedir. Mahallenin tarihi eskiye dayanmaktadır. 18. yüzyılda Diyarbakır'ın batısında “Payas” adlı bir yer bulunmaktadır (Cevger, 2016, 380). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda “Payas” olarak geçen Peyas Mahallesi, 1933 ve 1968 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Peyas” şeklinde geçmektedir. 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1981 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Peyas Mahallesi, Türkiye’nin en büyük mahallelerindendir. Kayapınar İlçe Kaymakamlığı ve Dicle Elektrik Dağıtım A.Ş. Peyas Mahallesi’nde bulunmaktadır. Huzurevleri Mahallesi ve Fırat Mahallesi, Peyas Mahallesi’nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Peyas Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 48.616, 2022 yılında 47.705, 2023 yılında 44.907’dir (TÜİK, 2024).

2.2.26. Sağkulak Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Sağkulak Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda mahallenin eski adı “Hatuni”, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta “Hatuni” olarak geçmektedir. “Hatuni” adı, mahalledeki Hatun Deresi’nden dolayı verilmiştir. Mahallenin eski adı ile yeni adı arasında herhangi bir anlamsal ve fonetik ilişki bulunmamaktadır. “Sağkulak” adının verilmiş sebebi bilinmemektedir. 1946 ve 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Sağkulak Mahallesi, Diyarbakır’a 35 km uzaklıkta olup

Hatun Deresi, mahallenin kenarından geçmektedir. Yeniözerli Mahallesi ve Esentepe Mahallesi, Sağkulak Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Sağkulak Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 177, 2022 yılında 172, 2023 yılında 187'dir (TÜİK, 2024).

2.2.27. Sultantepe Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Sultantepe Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallenin eski adı Kesko'dur (Nişanyan, 2024). 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'ın kuzeybatısında yer alan Sultantepe Mahallesi, Diyarbakır'a 42 km uzaklıktadır ve Beloğlu Deresi, mahallenin yakınlarından geçmektedir. Güleçoba Mahallesi, Hatipoğlu Mahallesi ve Cumhuriyet Mahallesi, Sultantepe Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Sultantepe Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 169, 2022 yılında 177, 2023 yılında 171'dir (TÜİK, 2024).

2.2.28. Taban Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Taban Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallenin Diyarbakır'da valilik yapmış Daltaban Mustafa Paşa'nın adından geldiği düşünülmektedir (Cevger, 2016, 48). 1933 yılında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitapta "Taban", 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda mahallenin adı "Daban" şeklinde geçmektedir. Mahallenin adının 1933 yılında "Taban", 1968 yılında "Daban" olarak geçmesi, ses değişimiyle ilgilidir. 1946 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda, 1981 yılında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitapta, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Osmanlı Yer Adları Kılavuzu"nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Taban Mahallesi 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Taban Mahallesi, Diyarbakır'a 38 km uzaklıktadır. Devegeçidi Barajı, mahallenin yanındadır. Diyarbakır'ın kuzeybatısında yer alan Taban Mahallesi, çok geniş alana yayılmıştır. Esentepe Mahallesi, Taban Mahallesi'nin komşu mahallesidir. 2002-2008 yılları arasında Galatasaray Spor Kulübü Başkanlığını yapmış olan Özhan

Canaydın'ın yaptırdığı Canaydın Ortaokulu Taban Mahallesi'nde bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Taban Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 560, 2022 yılında 551, 2023 yılında 550'dir (TÜİK, 2024).

2.2.29. Talaytepe Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Talaytepe Mahallesi, merkezde oluşan bir mahalledir. Mahallenin adı, mahalledeki tepeden gelmektedir.

Diyarbakır'ın merkezinde yer alan Talaytepe Mahallesi, Diyarbakır Çevre Yolu üzerindedir. Talaytepe Mahallesi, Diyarbakır'ın en modern yerleşim yerlerinden biridir. Mahallede birçok yeni yerleşim yeri ve parklar bulunmaktadır. Diyarbakır Stadyumu ve Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Talaytepe Mahallesi'nde bulunmaktadır. Medya Mahallesi ve Mezopotamya Mahallesi, Talaytepe Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Talaytepe Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 35.042, 2022 yılında 39.962, 2023 yılında 50.543'tür (TÜİK, 2024).

2.2.30. Tişo Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Tişo Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallenin adının neden verildiği bilinmemektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda mahallenin eski adı "Devedurağı" şeklinde geçmektedir. 1947 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda, 1981 yılında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitapta, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Osmanlı Yer Adları Kılavuzu"nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Tişo Mahallesi, Pirinçlik Bucağı'na bağlı köyken 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'a 36 km uzaklıkta olan Tişo Mahallesi'nin yakınında Devegeçidi Barajı bulunmaktadır. Diyarbakır'ın kuzeybatısında olan ve şehir merkezinin dışında yer alan mahalle, çok geniş alandadır. Avcısıyu Mahallesi, Tişo Mahallesi'nin komşu mahallesidir. TÜİK istatistiklerine göre Tişo Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 109, 2022 yılında 110, 2023 yılında 104'tür (TÜİK, 2024).

2.2.31. Tosunlu Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Tosunlu Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallanın adının neden verildiği bilinmemektedir. 2012 yılından önce köy olan Tosunlu Mahallesi, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'a 23 km uzaklıkta olan Tosunlu Mahallesi, Diyarbakır Çevre Yolu'na yakın konumdadır. Diyarbakır'ın batısında yer alan mahalle Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu üzerindedir Tektük Çayı, mahalleden geçmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Tosunlu Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 192, 2022 yılında 194, 2023 yılında 202'dir (TÜİK, 2024).

2.2.32. Uyandık Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Uyandık Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Sakar” olarak geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan Uyandık Mahallesi, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Uyandık Mahallesi, Diyarbakır'a 23 km uzaklıktadır. Diyarbakır'ın kuzeybatısında yer alan Uyandık Mahallesi, Gözegöl Mahallesi'nin komşu mahallesidir. Gözügözü Gölü, mahalleye yakın konumdayken halk, bu göleti tarım alanını sulamak için kullanmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Uyandık Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 240, 2022 yılında 224, 2023 yılında 220'dir (TÜİK, 2024).

2.2.33. Yeniözerli Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Yeniözerli Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallenin eski adları, Ömerkân ve

Yenice'dir. Mahallenin eski adı olan "Yenice" adından esinlenilerek mahalleye "Yeniözerli" adı verilmiş olabilir.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Yeniözerli Mahallesi, Diyarbakır'a 39 km uzaklıkta olup Hatun Deresi, mahallenin kenarından geçmektedir. Kırkpınar Mahallesi ve Sağkulak Mahallesi, Yeniözerli Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Yeniözerli Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 303, 2022 yılında 278, 2023 yılında 280'dir (TÜİK, 2024).

2.2.34. Yolboyu Pirinçlik Mahallesi

Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı olan Yolboyu Pirinçlik Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallede eskiden pirinç yetiştirildiği için mahalle bu adla adlandırılmıştır. Yolboyu Pirinçlik Mahallesi'nin adı 16. yüzyılda "Kırgalü" olarak geçmektedir. "Kırgalü" kelimesi "Kırk Ali" adından gelmektedir (Nişanyan, 2024). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda "Pirinçlik", 1933 yılında yayımlanan Köylerimiz adlı kitapta "Kırağlı", 1947 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda "Kırgalı", 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan Köylerimiz adlı kitaplarda "Kırgalı" olarak geçmektedir. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Osmanlı Yer Adları Kılavuzu"nda "Kırgali" olarak geçmektedir. Diyarbakır Salnamelerinde mahallenin adı yer almamaktadır.

Yolboyu Pirinçlik Mahallesi, Diyarbakır'a 19 km uzaklıkta olup Diyarbakır Çevre Yolu'na yakın konumdadır. Diyarbakır'ın batısında yer alan mahalle çok geniş alana yayılmıştır. Cumhuriyet Mahallesi ve Tosunlu Mahallesi, Yolboyu Pirinçlik Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. Diyarbakır-Şanlıurfa Yolu üzerindedir. Tektük Çayı, mahallenin yakınından geçmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Yolboyu Pirinçlik Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 5.467, 2022 yılında 5.616, 2023 yılında 5.815'tir (TÜİK, 2024).

Tablo 2.3. Kayapınar ilçesi mahallelerinin eski-yeni ad tablosu

Mahalle	16. Yüzyıl	1933 Yılı	1968 Yılı
Avcısıyu	-	Tirbisipi	-
Barış	-	-	-
Baykara	-	-	-
Beneklitaş	-	-	-
Cankatran	-	-	-
Çölgüzeli	-	Çöl Gözlü	Çölgüzeli
Cücük	-	Cücük	Cücük
Cumhuriyet	-	-	-
Diclekent	-	-	-
Esentepe	-	-	-
Fırat	-	-	-
Gözealan	-	Gozelan	-
Gözegöl	-	Degecük	Dengecük
Güleçoba	-	Türkan	Türkan
Harmanardı	-	-	-
Hatipoğlu	-	Hestiyani Mendan	-
Huzurevleri	-	-	-
Kaldırım	-	Şadi	Şadi
Karayakup	-	-	-
Keklik	-	Keklik	-
Kırkpınar	-	-	-
Medya	-	-	-
Mezopotamya	-	-	-
Petek	-	-	-
Peyas	-	Peyas	Peyas
Sağkulak	-	Hatuni	-
Sultantepe	-	-	-
Taban	Taban	Taban	Daban
Talaytepe	-	-	-
Tişo	-	-	Devedurağı
Tosunlu	-	-	-
Uyandık	Sakar	-	Sakar
Yeniözerli	-	-	-
Yolboyu Pirinçlik	Kırgalı	Kırağlı	Kırgalı

Tablo 2.4. Kayapınar ilçesi mahallelerinin yıllara göre nüfus dağılımı

Mahalle	2021 Yılı	2022 Yılı	2023 Yılı
Avcısuyu	653	610	632
Barış	25.146	26.969	28.338
Baykara	439	429	465
Beneklitaş	409	413	413
Cankatran	1.178	1.171	1.111
Çölgüzeli	2.005	2.101	2.203
Cücük	394	399	397
Cumhuriyet	1.140	1.158	1.164
Diclekent	31.866	31.278	30.529
Esentepe	495	474	491
Fırat	90.818	91.119	91.279
Gözealan	638	649	641
Gözegöl	313	293	288
Güleçoba	2.897	2.332	2.380
Harmanardı	235	196	203
Hatipoğlu	447	456	465
Huzurevleri	54.145	54.525	51.296
Kaldırım	2.161	2.110	2.159
Karayakup	289	279	266
Keklik	143	130	133
Kırkpınar	247	257	241
Medya	55.849	58.418	58.817
Mezopotamya	48.976	48.646	48.133
Petek	107	112	120
Peyas	48.616	47.705	44.907
Sağkulak	177	172	187
Sultantepe	169	177	171
Taban	560	551	550
Talaytepe	35.042	39.962	50.543
Tişo	109	110	104
Tosunlu	192	194	202
Uyandık	240	224	220
Yeniözerli	303	278	280
Yolboyu Pirinçlik	5.467	5.616	5.815

2.3. Sur İlçesinin Mahalle Adları (100 Mahalle)

2.3.1. Abdaldede Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı olan Abdaldede Mahallesi'nin adı mahalledeki Abdaldede Türbesi'nden gelmektedir.

Abdaldede Türbesi'ni Melek ve Demir, şu ifadelerle anlatmaktadır:

Merkez Sur ilçesi Abdaldede Mahallesi'nde bulunan Kamışlı Ziyareti, Abdal Dede Türbesi olarak da bilinmektedir. Burada medfûn şahsın hayatı ve kimliği hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Etrafı duvarlarla çevrili, üstü açık kabrin içi her yıl kendiliğinden yeşeren kamış bitkisiyle kaplanmaktadır. Ziyaret ismini bu kamışlardan almaktadır. Türbe, Vakıflar Genel Müdürlüğü veri tabanında Abdal Dede Türbesi (Kamışlı Ziyaret) adı ve 21.00.01/065 envanter numarası ile “Türkiye Kültür Mirasları” arasında kayıtlıdır (Melek ve Demir, 2009, s. 204).

Sur ilçesinin merkezinde bulunan Abdaldede Mahallesi'nde Abdaldede Mescid'i bulunmaktadır.

İbrahim Yılmazçelik, mescidi eserinde şöyle anlatmaktadır:

“Mescid'in diğer adı da Kamışlı'dır. 1829 tarihli bir vakıf hüccetinde, mütevellisi Halil Ağa'nın vakfa ait evleri fuzuli işgal eden kişilere karşı davası sonucunda, söz konusu evleri vakfa tescil ettirdiği görülmektedir.” (Yılmazçelik, 1995, s. 72).

Mahallede Deve Hamamı diye bir hamam bulunmaktadır. Deve Hamamı, mahalledeki Gazi Caddesi tarafındadır. Deve Hamamı denilmesinin sebebi hamamda develerin görülmesidir.

Bu hamamla ilgili Özçelik, şu görüşleri paylaşmaktadır:

Gazi Caddesi üzerinde, Balıkçılarbaşı kavşağı ile Mardinkapı arasında yer almaktadır. 16. yüzyılda inşa edilmiştir. Eski bir öyküye göre, kervandan kaybolan bir deve birkaç gün arandıktan sonra bu hamamda bulunmuştur. Bu nedenle hamama, “Deve Hamamı” da denilmektedir. Ayrıca şifa kaynağı olması nedeniyle halk arasında “Deva Hamamı” diye de adlandırılır (Özçelik, 2011, s. 32).

Abdaldede Mahallesi'nde Peynirciler Çarşısı bulunmaktadır. Mahalle, Ali Paşa Mahallesi'ne komşudur. TÜİK istatistiklerine göre Abdaldede Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 726, 2022 yılında 763, 2023 yılında 683'tür (TÜİK, 2024).

2.3.2. Ağaçlıdere Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı olan Ağaçlıdere Mahallesi, merkeze 36 km uzaklıktadır. Mahalle, adını mahalledeki ağaçlı bir dereден almaktadır. Yılmazçelik, Ağaçlıdere Mahallesi'ni Cırnık olarak nitelendirmiş, mahallenin 17. yüzyıldaki varlığından söz etmiştir (Yılmazçelik, 1995, s. 28). “Cırnık” kelimesi “derecik” anlamına gelmektedir (Nişanyan, 2024). 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı “Cırnık” olarak geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Sur ilçesinin kuzeydoğusunda yer alan mahalle, Hani Yolu'na yakın konumdadır. Soğanlı Mahallesi ve Mermeri Mahallesi, Ağaçlıdere Mahallesi'nin komşularıdır. Kuru Dere, mahallenin yakınından geçmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Ağaçlıdere Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 736, 2022 yılında 732, 2023 yılında 1.065'tir (TÜİK, 2024).

2.3.3. Alabal Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı olan Alabal Mahallesi, Diyarbakır'a 40 km uzaklıktadır. Mahallenin adı, yerel halk tarafından “Kefnecar” olarak adlandırılır. “Kefnecar” kelimesi “marangoz” anlamına gelmektedir (Nişanyan, 2024). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Kefnecar” şeklinde geçmektedir.

Alabal Mahallesi, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Silvan Yolu üzerinde yer alan mahalle, Diyarbakır'ın kuzeydoğusunda yer almaktadır. Harmanlar Mahallesi, mahallenin komşusudur. TÜİK istatistiklerine göre Alabal Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 279, 2022 yılında 279, 2023 yılında 259'dur (TÜİK, 2024).

2.3.4. Alcık Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Alcık Mahallesi, merkeze 44 km uzaklıktadır. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin adı “Fidelan”, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “İshakan” olarak geçmektedir.

Alcık Mahallesi, eskiden Mermer Bucağı’na bağlıydı. Sur, ilçe olduktan sonra Sur ilçesine bağlanmıştır. Diyarbakır'ın kuzeydoğusunda yer alan Alcık Mahallesi, Hani Yolu’na yakın konumdadır. Dumrul Mahallesi, Alcık Mahallesi’nin komşusudur. TÜİK istatistiklerine göre Alcık Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 647, 2022 yılında 643, 2023 yılında 650’dir (TÜİK, 2024).

2.3.5. Alibardak Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Alibardak Mahallesi, şehir merkezine 38 km uzaklıktadır. Erpolat, Alibardak Mahallesi’nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Alibardak” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 73). 18. yüzyılda Diyarbakır'ın doğusunda Alibardak adında bir nahiye bulunmaktadır (Cevger, 2016, 387). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, İçişleri Bakanlığının 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımladığı “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı “Alibardak” olarak geçmektedir. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Alibardak Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan Mermer Mahallesi’ne bağlı köyken 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeydoğusunda yer alan Alibardak Mahallesi, Mermer Mahallesi ve Yarımca Mahalleleri ile komşudur. Alibardak Mahallesi’nde bir ilkokul ve sağlık ocağı da bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Alibardak Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 529, 2022 yılında 561, 2023 yılında 577’dir (TÜİK, 2024).

2.3.6. Ali Paşa Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı olan Ali Paşa Mahallesi, Sur ilçesinin merkezinde kurulan bir mahalledir. Mahallenin adı, Osmanlı Devleti Dönemi'ndeki Diyarbakır valilerinden olan Hadım Ali Paşa'dan gelmektedir. Ali Paşa Mahallesi, Müslümanlarla Müslüman olmayanların birlikte yaşadığı mahallelerdendir (Yılmazçelik, 1995, s. 48). Hadım Ali Paşa'nın Osmanlı Devleti Dönemi'nde Diyarbakır Valiliği yaptığı Diyarbakır Salnameleri'nde geçmektedir (Diyarbakır Salnameleri, 1999, s. 32).

Ali Paşa Hamamı mahallede bulunan tarihi yapılardandır. Bu hamam, Ali Paşa Cami civarındadır.

Yılmazçelik, Ali Paşa Hamamı için şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Ali Paşa Cami yakınlarında olan hamam bugün için harap bir haldedir. Hadım Ali Paşa tarafından Diyarbakır Beylerbeyi olduğu sırada inşa ettirilmiştir. 1 Nisan 1805 tarihli bir berattan, bu tarihten de cami evkafından olduğu ve Diyarbakır'ın işlek hamamları arasında bulunduğu anlaşılmaktadır.” (Yılmazçelik, 1995, s. 88).

Beysanoğlu hamam üzerine şunları söylemektedir:

“Ali Paşa tarafından H 941 (M 1534) yılında yaptırılmış olup aynı adı taşıyan camiye vakfedilmiştir. Halen haraptır.” (Beysanoğlu, 1963, s. 211).

Mahallede, Ali Paşa Cami diye bir cami bulunmaktadır. Ali Paşa Cami'sini Osmanlı Valilerinden Hadım Ali Paşa inşa ettirmiştir. Ali Paşa Cami'nin yanında bir de Ali Paşa Medresesi vardır.

Özçelik, medreseyi şöyle anlatmaktadır:

Turistik Cadde üzerinde, Ali Paşa Mahallesi'nde yer almaktadır. Hadım Ali Paşa tarafından 1534-1537 yılları arasında yaptırılmıştır. Medrese tek katlı dikdörtgen biçimindedir. Avlunun sağında ve solunda önu eyvanlı olan beşer oda vardır. Avlunun güneyinde yarım sekizgen planlı mescit bölümü yer almaktadır. Burası aynı zamanda derslik olarak da kullanılmıştır. Medresenin asıl örtüsü toprak iken sonradan onarılarak şimdiki haline getirilmiştir. Bir dönem “Düşkünler Evi” olarak kullanılan medrese, günümüzde Sur İlçe Kaymakamlığı'na tahsis edilmiştir (Özçelik, 2011, s. 28).

Mahallede bulunan Ali Paşa Cami ile ilgili olarak bazı görüşler şunlardır:

“Altıncı Vali Hadım Ali Paşa tarafından H 941-944 (M 1534-1537) yılları arasında yaptırılmıştır. Kitâbesizdir. Cami in Şafii kısmı H 1183 (M 1769)'te bir hayırsever tarafından eklenmiştir. Buna ait manzum farihkitâbesi mescidin duvarındadır.

Vakıflar Umum Müdürlüğünce 59062/lira sarfiyle cami yeniden restore edildi.” (Beysanoğlu, 1963, s. 195-196).

Aynı adı taşıyan mahallede olup 1537-1540 yılları arasında, Diyarbakır Beylerbeyisi bulunan Hadım Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır. Şafilere kısmı ise bir hayırsever tarafından 1769-1770 tarihleri arasında eklenmiştir. Öte yandan 12 Nisan 1658 tarihli vakfiyeden, Silahtar Murteza Paşa’nın bu tarihte cami havuzunu tamir ettirdiği ve bir de çeşme yaptırdığı görülmektedir. Murteza Paşa bir kısım malını da söz konusu cami için vakfetmişti. 19. yüzyılda da faal ve ibadete açık olan caminin başta Ali Paşa Hamamı olmak üzere çeşitli gelir kaynaklarına sahip olduğu görülmektedir. Bu yüzyıl içerisinde Diyarbakır’ın önemli camileri arasında olan Ali Paşa Cami’nin Şafilere ve Hanefiler bölümlerinde oldukça fazla sayıda görevli hizmet etmekteydi (Yılmazçelik, 1995, s. 64).

Evliyâ Çelebi’nin Seyahatnâmesi’nde Diyarbakır’ın önemli camileri arasında saydığı Ali Paşa Camii, Mardin Kapı ile Urfa Kapı arasında aynı adla anılan mahallede, surlara yakın cadde kenarında bulunmaktadır. Diyarbakır’ın 6. Osmanlı Valisi Hadım Ali Paşa’nın isteği üzerine 1534-1537 yılları arasında yapılmıştır. Hadım Ali Paşa Diyarbakır’da 1534-1537 yılları arasında görev yapmış, Mısır valisi iken 1560 yılında orada vefat ederek Karâfe Mezarlığı’na defnedilmiştir. Külliye şeklindeki yapılar topluluğundan oluşan tek kubbeli caminin doğusunda Şafilere kısmı, batısında medrese, kuzeydoğu yönünde ise dikdörtgen planlı “zikirhâne” bulunmaktadır (Melek ve Demir, 2009, s. 49).

Ali Paşa Mahallesi, Sur ilçesinin geniş mahallelerindendir. Mahallede, “Ömer Şeddad Cami” adlı bir cami bulunmaktadır. Sur ilçesinin Mardin Kapı tarafında yer alan cami, tarihi camilerdendir.

Ömer Şeddad Cami ile ilgili olarak Şevket Beysanoğlu şunları ifade etmektedir: Mardin Kapısı’nın sağındaki burç içindedir. Ömer Şeddad isminde birinin burayı cami haline getirdiği kitâbesinden anlaşılmakta ise de yazının bir kısmının bozukluğu ve zamanla silinmesi yüzünden cami haline getiriliş tarihi tespit edilememiştir. Aynı burç üzerinde Nisanoğlu Ali adına H 545 (M 1150) tarihli ikinci bir kitâbe daha vardır. Cami, Osmanlı Devri’nden öncesine aittir. Halk arasında Hazret-i Ömer Cami denmekte ve Halife Hazret-i Ömer’e izafe edilmekte ise de yanlıştır (Beysanoğlu, 1963, s. 193).

İbrahim Yılmazçelik Ömer Şeddad Cami’yi şöyle anlatmaktadır:

Mardin Kapısı’nın sağındaki burç içerisinde olan bu caminin yapım tarihi ve yaptıranı kesin olarak belli değildir. Mardin Kapısı kurbundaki Hazret-i Ömer (r.a.) Cami’nin 2 Mayıs 1796 tarihinde imamı Mehmet Efendi adında birisi olup yevmiye 5 akçe karşılığında görev yapmaktaydı. Gerek halk arasında gerek söz konusu belgelerde, bu

caminin Halife Hz. Ömer (r.a.) tarafından yaptırıldığı kanaati yaygın ise de bu hususta ihtiyatlı olmak gerekir. Zira Hz. Ömer'in (r.a.) Diyarbakır'a gelmediği bilinmektedir. Belki İslâm komutanlarından birisi tarafından Hz. Ömer'e (r.a.) ithafen yaptırılmış olabilir (Yılmazçelik, 1995, s. 57).

Ali Paşa Mahallesi'nde Surp Sargis Kilisesi yer almaktadır. Kilise, Mardin Kapı tarafındadır. Kilisenin ne zaman yapıldığına dair kesin bilgi olmasa da 16. yüzyılda yapıldığı düşünülmektedir.

Tapuda Ermeni Gregoryan Cemaati Vakfı adına kayıtlı olan kilise, Mardin Kapı yakınlarında Ali Paşa Mahallesi, Atalar Sokakta bulunmaktadır. Kilise, "Çeltik Kilisesi" ve Hızır İlyas Kilisesi olarak da anılır. Kilisenin yapılışına dair kitâbesi bulunmamakla birlikte 16. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Surp Sargis Kilisesi'nde de ana yapı malzemesi bazalt taştır. Duvarlar, sütunlar, sütun başlıkları, kemerler, merdiven basamaklarında, kapı ve pencere lentolarında ayrıca döşemelerde de bazalt taş kullanılmıştır. Dört kemer dizisinin birbirinden ayırdığı beş nefli kilise iki katlıdır. Surp Sargis Kilisesi'nin üst katta bulunan odaların tonozunda ses yutucu küpler görülebilmektedir (Melek ve Demir, 2009, s. 256).

İlk olarak 16. yüzyılda yazılı kaynaklarda yer almıştır. İçerisinde bir okulun da yer aldığı kilise, Hızır İlyas Kilisesi ve bir dönem çeltik fabrikası olarak da kullanıldığı için Çeltik Kilisesi olarak da anılmaktadır. Ali Paşa Mahallesi Karabulut Sokak'ta yer alan kilise, yukarıda kadınlar mahfili ve giriş katı olarak inşa edilmiştir ve 2 katlıdır. Günümüzde vaftiz odası, kadınlar mahfiline çıkan merdivenler, horanlar, avlu ve yıkılan okulun duvarları hala görülebilmektedir (Özçelik, 2011, s. 29).

Mahallede, Cemil Paşa Konağı bulunmaktadır. Konak, Cemil Paşa tarafından yaptırılmıştır. Cemil Paşa ve ailesi bu konağı kullanmıştır. Konağın tarihi önemi olduğu için birçok turist tarafından ziyaret edilmektedir.

Cemil Paşa Konağı, Sur içi Bölgesi'ndeki Ali Paşa Mahallesi, Binici Sokakta yer almaktadır. Harem-selamlık bölümlerinin bulunduğu konağın, selamlık ve harem bölümü arasında "mâbeyn" olarak tanımlanan aralık bulunmaktadır. Konağın ana girişi, selamlık bölümünden sağlanmakta, ikinci girişi günümüzde kapalı olan mâbeyn bölümünde yer almaktadır. Bu bölümde selamlık ve harem bölümlerine açılan geçişler vardır. Kentin önemli ailelerinden biri olan Cemilpaşazâde ailesine ait olan konak, klasik tarzda harem-selamlık olmak üzere iki ayrı bölümden oluşmuştur. Selamlık bölümünde, esas olarak hane halkından erkeklerin kullandığı, misafirlerin ağırlandığı ve idari işlerin yürütüldüğü mekânlar yer almıştır. Selamlık bölümü zemin katındaki eyvanın güneyinde bulunan merdivenle üst kata çıkılmaktadır. Selamlık bölümünün doğusunda, hizmetlilerin kullandığı servis mekânları (kahve ocağı vb.) ile helalar vardır. Konağın, harem-selamlık

bölümlerinde toplam 42 oda bulunmaktadır. Yığma yapım tekniğiyle inşa edilmiş konakta yöresel bazalt taş kullanılmıştır (Işık, 2022, s. 184-205).

Ali Paşa Mahallesi'nde bulunan Keçi Burcu Diyarbakır'ın önemli simgelerindendir. Mardin Kapı'da bulunan burç, Mervaniler Dönemi'nde onarım görmüştür. Burç, son yıllardaki restorasyonla turizm merkezi haline gelmiştir. Zaman zaman hem burcun üstünde hem de altında çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Hem yerel halk hem de turistler burca yoğun ilgi göstermektedir.

TÜİK istatistiklerine göre Ali Paşa Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.256, 2022 yılında 1.225, 2023 yılında 1.511'dir (TÜİK, 2024).

2.3.7. Arpaderesi Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Arpaderesi Mahallesi, merkeze 45 km uzaklıktadır. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Arpaderesi” olarak geçmektedir. Mahallede eskiden arpa ekimi yapıldığı için “arpa” adının verildiği düşünülmektedir. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan Arpaderesi Mahallesi, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Mahalle, Sur ilçesinin kuzeydoğusunda bulunup Diyarbakır-Bingöl Yolu'na yakın konumdadır. Çelikli Mahallesi ve Sağdıçlı Mahallesi, mahallenin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Arpaderesi Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 147, 2022 yılında 140, 2023 yılında 127'dir (TÜİK, 2024).

2.3.8. Bağıvar Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı olan Bağıvar Mahallesi, merkeze 8 km mesafededir. Mahallenin adı, Kabi/Kabiye adından gelmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Kabi” olarak geçmektedir. Dicle Mahallesi olarak bilinen mahalleye eskiden bağcılık yapıldığından “Bağıvar” adı verilmiştir.

Mahalle, 2012 yılından önce bir köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın güneyinde yer alan mahalle Dicle Nehri'nin kıyısında kurulmuştur. Mahallede Kırklar Dağı adında bir dağ bulunmaktadır. Diyarbakır'ın tarihi bir köprüsü olan Ongözlü Köprü, Diyarbakır-Mardin Yolu güzergâhında yer alıp mahalleye yakın konumdadır. Yeşil Çınar Dinlenme Tesisleri'ne mahalleden rahatlıkla gidilebilir. Vali Aydın Arslan Fen Lisesi Bağıvar Mahallesi'nde bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Bağıvar Mahallesi'nin nüfusu 2022 yılında 8.741, 2023 yılında 8.820'dir (TÜİK, 2024).

2.3.9. Bağpınar Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı olan Bağpınar Mahallesi, merkeze 25 km uzaklıktadır. 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Zoğzunç” olarak geçmektedir. Yerel halk mahalleyi günümüzde “Zozunç” şeklinde telaffuz etmektedir. İçişleri Bakanlığının yabancı köy adlarını değiştirme kararından sonra mahallenin adı “Bağpınar” şeklinde değiştirilmiştir. Mahallede eskiden bağcılık yapıldığı için mahalleye “Bağpınar” adının verilmiş olması muhtemeldir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Bağpınar Mahallesi, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın doğusunda yer alan mahalle, Silvan Yolu üzerinde ve Silvan- Bingöl Yolu kavşağında bulunmaktadır. Köprübaşı Mahallesi ve Esenbağ Mahallesi, Bağpınar Mahallesi'nin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Bağpınar Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 480, 2022 yılında 636, 2023 yılında 446'dır (TÜİK, 2024).

2.3.10. Bahçecik Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Bahçecik Mahallesi, merkeze 26 km uzaklıktadır. Mahallenin adı, yerel halk tarafından “Bağçecik” şeklinde telaffuz etmektedir. Erpolat, Bahçecik Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Bahçecik” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 108). 1947 yılında yayımlanan

“Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Bahçecik” olarak geçmektedir. Bahçecik Mahallesi, “Osmanlı Yer Adları” adlı kitapta “Bağçecik” şeklinde geçmektedir (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2017, s. 80). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Bahçecik Mahallesi, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle Sur ilçesine bağlanıp mahalle olmuştur. Bahçecik Mahallesi, Diyarbakır’ın doğusunda bulunmaktadır. Anbar Çayı’na yakın konumda olan Bahçecik Mahallesi, Silvan ve Bitlis Yolu arasında yer almaktadır. Hacı Osman Mahallesi ve Hızır İlyas Mahallesi, Bahçecik Mahallesi’nin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Bahçecik Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 121, 2022 yılında 121, 2023 yılında 120’dir (TÜİK, 2024).

2.3.11. Baroğlu Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı olan Baroğlu Mahallesi, merkeze 46 km uzaklıktadır. Mahallenin adının neden verildiği net olarak bilinmemektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda mahallenin adı “Baroğlu”, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda “Meykuni” olarak geçmektedir. 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı yer almamaktadır.

Mahalle, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır’ın kuzeydoğusunda yer alan mahalle, Silvan Yolu’na yakın konumdadır. Oğuzlar Mahallesi, Kayayolu Mahallesi ve Konacık Mahallesi mahallenin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Baroğlu Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 224, 2022 yılında 205, 2023 yılında 227’dir (TÜİK, 2024).

2.3.12. Beybulak Mahallesi

Beybulak Mahallesi, Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı olan merkeze uzak olan bir mahallesidir. 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda mahallenin adı “Mirahoran”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı

kitaplarda “Mirahur” olarak geçmektedir. Mahallenin adı, “Mirahuran” kelimesinden gelmektedir. “Mirahoran” “Beylik Ahırları” anlamına gelmektedir (Nişanyan, 2024). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Beybulak Mahallesi, 2012 yılından önce bir köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır’ın kuzeydoğusunda yer alan Beybulak Mahallesi, Bingöl Yolu ve Silvan Yolu çaprazında yer alıp merkeze 47 km uzaklıktadır. Harmanlar Mahallesi ve Gültepe Mahallesi, Beybulak Mahallesi’nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Beybulak Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 1.014, 2022 yılında 995, 2023 yılında 1.022’dir (TÜİK, 2024).

2.3.13. Bostanpınar Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı olan Bostanpınar Mahallesi, merkeze 29 km uzaklıktadır. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin adı “Ömeran” olarak geçmektedir. Mahalledeki bostanlık alana bir su yani pınar gittiğinden dolayı mahalleye “Bostanpınar” adının verildiği düşünülmektedir. 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Hani Yolu’na yakın konumda olan Bostanpınar Mahallesi, Soğanlı Mahallesi ve Koyungüden Mahallesi’nin komşusudur. Diyarbakır’ın kuzeydoğusunda yer alan Bostanpınar Mahallesi, Dicle Nehri ve Kuruçay arasında yer almaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Bostanpınar Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 716, 2022 yılında 716, 2023 yılında 826’dır (TÜİK, 2024).

2.3.14. Bozdemir Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı olan Bozdemir Mahallesi, merkeze 20 km mesafededir. Yılmazçelik, mahallenin 17. yüzyıldaki kayıtlarda geçtiğini belirtmektedir (Yılmazçelik, 1995, s. 29). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son

Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Müderriş” olarak geçmektedir. Mahalleye “Bozdemir” adının verilmesinin sebebi, mahalle adını Türkçe yapma kararıyla ilgilidir. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Mardin Yolu üzerinde bulunan Bozdemir Mahallesi’nde Yenışehir Belediyesi Fidanlığı bulunmaktadır. Diyarbakır’ın güneyinde bulunan mahalle, Bitlis Yolu’na da yakın konumda olup Dicle Nehri üzerindedir. TÜİK istatistiklerine göre Bozdemir Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 205, 2022 yılında 241, 2023 yılında 268’dir (TÜİK, 2024).

2.3.15. Büyükakören Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı Büyükakören Mahallesi, merkeze 47 km uzaklıktadır. 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Büyük Akviran” olarak geçmektedir. Ak-Viran, Beyaz Harabe veya Harabe Toprak anlamlarına gelmektedir. Mahallenin adında geçen “büyük” ve “ak” kelimeleri Türkçe yer adlarında sıklıkla kullanılan kelimelerdir. Mahallenin adında bulunan “ören” kelimesi ise “viran” anlamında kullanılmıştır. Türkçe yer adlarında “ören” kelimesi kullanılsa da mahallenin daha önce yıkılmış olmasından dolayı “ören” adı verilmiştir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Mahalle, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır’ın kuzeydoğusunda yer alan Büyükakören Mahallesi, Özekli Mahallesi ve Doğanlı Mahallesi’nin komşusudur. Mahallede ilkbahar aylarında yerel halk tarafından çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Büyükakören Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 1.420, 2022 yılında 1.384, 2023 yılında 1.397’dir (TÜİK, 2024).

2.3.16. Büyükkadı Mahallesi

Diyarbakır'a 19 km uzaklıkta olan Büyükkadı Mahallesi, Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı mahalledir. Erpolat, Büyükkadı Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Kadı-Ülya” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 108). “Kadı-Ülya”, Türkçeye “Büyükkadı” şeklinde geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda ve 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin adı “Büyük Kadıköy”, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Büyük Kadı” olarak geçmektedir.

Mahalle, 2012 yılından önce bir köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeydoğusunda yer alan Büyükkadı Mahallesi, Hani Yolu'na yakın konumdadır. Havacılar Mahallesi ve Erimli Mahallesi, mahallenin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Büyükkadı Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.283, 2022 yılında 1.285, 2023 yılında 1.458'dir (TÜİK, 2024).

2.3.17. Cami Kebir Mahallesi

Dini inanışla ilgili adlandırmayla oluşturulmuş mahalle, Sur ilçesinin merkezindedir. Kebir; büyük, ulu olan anlamına gelirken Cami Kebir, büyük cami anlamına gelmektedir. Mahallenin adının Cami Kebir olması, Diyarbakır Ulu Cami'den kaynaklanmaktadır.

Ulu Cami, Cami Kebir Mahallesi'nde yer almaktadır. Yılmazçelik, Cami Kebir Mahallesi'nin 1540 yılında kayıtlarda geçtiğini belirtmektedir (Yılmazçelik, 1995, s. 28). Yılmazçelik, ayrıca Cami Kebir Mahallesi'nin adının 1787 ve 1810 yıllarındaki vakfiyelerde de geçtiğini ifade etmektedir (Yılmazçelik, 1995, s. 41). Cami Kebir Mahallesi, Müslümanların yaşadığı bir mahalledir (Yılmazçelik, 1995, s. 46).

Ulu Cami'nin ne zaman inşa edildiği net olarak bilinmemektedir. Cami, eski kilisedir. İslâm devletlerinin bölgeyi ele geçirmesiyle camiye çevrilmiştir. Mahalledeki Ulu Cami'nin öneminden dolayı turistler buraya ilgi göstermektedir.

Beysanoğlu, Ulu Cami'yi şöyle anlatmaktadır:

Ulu Cami, Anadolu'nun en eski camisidir. Diyarbakır şehri İslâm orduları tarafından fethedildiği zaman, bu yerde Saint Toma veya Mar Toma Kilisesi denilen bir mabedin var olduğu, bunun ilkin üçte birinin, sonradan tamamının camiye çevrildiği söylenmektedir.

Camiin bu dönemindeki durumu ve yapının mimari özellikleri hakkında bir bilgimiz yoktur. Mervanoğulları'nın yönetimi sırasında, 1046 yılında şehrimize gelen ünlü İranlı Bilgin ve gezgin Nasır-ı Hüsrev'in, Sefernâme adlı eserinde cami için verildiği bilgileri vardır (Beysanoğlu, 1987, s. 271).

Diyarbakır şehrinde bulunan tarihi camiler içinde en büyüğü ve en ünlüsü Gazi Caddesi üzerinde bulunan Ulu Cami'dir. Hicri 639 yılında İslâm orduları Âmid'i (Diyarbakır) fethedince İyâz b. Ganm tarafından Mar Toma/Saint Toma Kilisesi'nin üçte ikilik kısmı camiye çevrilmiştir. Kiliseden camiye çevrilen, bir zamanlar "put" bulunması sebebiyle, "Heykel" denilen bugünkü Hanefiler kısmının orta yerindeki en yüksek bölüme zamanla çeşitli ilaveler yapılmak suretiyle Ulu Cami (Cami-i Kebir) bugünkü şeklini almıştır. Anadolu'nun ilk ve en eski camilerinden olan Ulu Cami birçok kez bakım ve onarımdan geçirilmiştir. En kapsamlı onarım, Büyük Selçuklular döneminde, Sultan Melikşah'ın emriyle şehrin valisi Amidüddeve Ebu Mansur Muhammed tarafından 484/1091 yılında yaptırılmıştır. Bu onarımdan dolayı Ulu Cami, bir Selçuklu eseri olarak da kabul edilmektedir (Melek ve Demir, 2009, s. 122-123).

"639 yılında Müslümanlar tarafından Diyarbakır'ın ele geçirilmesinden sonra, kentin en büyük kilisesi olan Mor Toma Kilisesi'nin camiye çevrilmesi ile oluşmuştur. Caminin dört ayrı cephesi, Müslümanlığın dört ana mezhebine ayrılmıştır." (Özçelik, 2011, s. 19).

Ulu Cami'nin kuzeyinde Mesudiye Medresesi yer almaktadır. Mesudiye Medresesi, Diyarbakır'ın ilk büyük medresesidir. Ulu Cami'nin güneydoğusunda da Zinciriye Medresesi bulunmaktadır. Cami Kebir Mahallesi'nde Cahit Sıtkı Tarancı Müzesi yer almaktadır. Cahit Sıtkı Tarancı, Diyarbakırlı önemli bir şairdir. Cahit Sıtkı Tarancı, Cami Kebir Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. "Otuz Beş Yaş" şiiriyle tanınan şair, Diyarbakır'da dönemin önemli ailelerinden pirinççizâdelerdendir. Diyarbakır'da eğitim hayatına başlayan şair, İstanbul'da eğitimine devam etmiştir. Cami Kebir Mahallesi'nde yer alan Cahit Sıtkı Tarancı Müzesi, eskiden şairin evi olarak kullanılıyordu. Ahmet Arif Müzesi, Cami Kebir mahallesinde yer almaktadır. Ahmet Arif, Diyarbakır'da doğmuş bir şairdir.

Mahallenin karşısında tarihi Hasan Paşa Hanı bulunmaktadır. Ziya Gökalp Mahallesi, Cami Kebir Mahallesi'nin komşusudur. TÜİK istatistiklerine göre Cami Kebir Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 809, 2022 yılında 1.400, 2023 yılında 774'tür (TÜİK, 2024).

2.3.18. Cami Nebi Mahallesi

Mahallenin adı, cami+nebi kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Nebi, kendisine kitap indirilmemiş peygamber anlamına gelmektedir. Mahalleye “Cami Nebi” adının verilmesinin sebebi peygamber kelimesinden kaynaklıdır. Yılmazçelik, Cami Nebi Mahallesi’nin 1785 yılındaki bir vakfiyede geçtiğini belirtmektedir. Diyarbakır ilinin Osmanlı Devleti zamanında bir eyalet olduğunu, Müslüman ve Müslüman olmayan mahallelere ayrıldığını ve Cami Nebi Mahallesi’nin Müslüman mahallelerden olduğunu ifade etmektedir (Yılmazçelik, 1995, s. 46).

Beysanoğlu, Nebi Cami ile ilgili şunları belirtmektedir:

Cami Nebi’ye Peygamber Cami de denir. Akkoyunlu eseri olup 15. yüzyıldan kalma bir camidir. Taşla örtülü tek kubbelidir. Önünde iki pembe mermer direkli, üç kemerli ve kubbeli son cemaat yeri vardır. Minaresi ve ön cephesi bir sıra kara ve bir sıra ak taştan yapılmıştır. Minarenin Diyarbakırlı Kasap Hacı Hüseyin tarafından 1530 yılında hayrat olarak yaptırıldığı kitâbesinden belli olmaktadır. Bu minarede Peygamber Efendimizden “Kaal en Nebiyyi” diye bahseden kitâbelerin çokluğundan ötürü camiye “Peygamber” Cami veya “Nebi” Cami denildiği sanılmaktadır (Beysanoğlu, 1963, s. 190).

“Minaresinde bulunan ‘Kale’n-Nebi: Peygamber (S.A.V.) buyurdu ‘diye başlayan kitâbelerin (hadis-i şeriflerin) çokluğundan dolayı Nebi Camii diye isimlendirilmektedir” (Özçelik, 2011, s. 21).

“Nebi Camii, Dağ Kapı’da, Gazi Caddesi ile İzzet Paşa Caddesi’nin kesiştiği köşede yer almaktadır. Minaresinde bulunan “Kâle’n-Nebî: Peygamber (S.A.V.) buyurdu” diye başlayan kitâbelerin (hadis-i şeriflerin) çokluğundan dolayı Nebi Camii diye isimlendirilmektedir.” (Melek ve Demir, 2009, s.106).

Cami Nebi Mahallesi’nde Nebi Medresesi bulunmaktadır. Yılmazçelik medreseyle ilgili şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Nebi Cami külliyesi içerisinde yer alan bu medresenin bir diğer adı da Seyfüddin Medresesi’ydi. 19. yüzyılda Diyarbakır’ın önemli medreselerinden biri olup burada görev yapan kişiler oldukça yüksek payelere sahiptirler.” (Yılmazçelik, 1995, s. 73).

Sur ilçesinin merkezinde bulunan Cami Nebi Mahallesi, Cami Kebir Mahallesi’nin komşusudur. TÜİK istatistiklerine göre Cami Nebi Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 1.924, 2022 yılında 3.046, 2023 yılında 1.798’dir (TÜİK, 2024).

2.3.19. Cemal Yılmaz Mahallesi

Cemal Yılmaz Mahallesi, Diyarbakır'ın Sur ilçesinin merkezinde yer almaktadır. Cemal Yılmaz Mahallesi'nin eski adı Hüsrev Paşa Mahallesi'dir. Mahallenin adı Cemal Yılmaz adında bir pilottan gelmektedir. Hüsrev Paşa Mahallesi'ne 8 Ocak 2003 tarihinde Pilot Üsteğmen Cemal Yılmaz'ın kullandığı uçağın düşmesiyle mahallenin adı Cemal Yılmaz Mahallesi olarak değiştirilmiştir (CEGA MEDYA, 2024).

Hüsrev Paşa, Osmanlı padişahlarından 4. Murat Dönemi'ndeki Diyarbakır'ın ikinci valisidir. Onun döneminde birçok yer inşa edilmiştir. Cemal Yılmaz Mahallesi'nde Hüsrev Paşa Cami ve Hüsrev Paşa Hanı gibi hem tarihi hem de kültürel yerler bulunmaktadır. Hüsrev Paşa Cami, Hüsrev Paşa tarafından yaptırılmıştır. İlk zamanlarda medrese olarak kullanılsa da sonradan camiye dönüştürülmüştür. Hüsrev Paşa Hanı, mahallede bulunan tarihi yapılardandır. Hüsrev Paşa Hanı'na yerel halk "Deliller Hanı" adı da demektedir. Mardin Kapı civarında yer alan Hüsrev Paşa Hanı'nın "Deliller Hanı" şeklinde adlandırılmasının sebebi, hacca gidecek Müslümanların burada konaklamasıdır (Özçelik, 2011, s. 17).

Hüsrev Paşa Camii, Merkez Sur ilçesinde Cemal Yılmaz Mahallesi Çukurlu Sokak'ta, Mardin Kapı yakınında, Deliller Hanı'nın arkasında bulunmaktadır. Cami orijinalinde, Diyarbakır'ın ikinci valisi olan Hüsrev Paşa tarafından 1521–1528 tarihleri arasında Hüsreviyye Medresesi olarak yaptırılmış fakat 1728 tarihinde silindirik bir minare eklenerek dersane kısmındaki mescit, cami haline getirilmiştir. Kuzeydeki medrese portalinden yapıya girilmekte, sağ ve sol taraflarda medrese odaları yer almaktadır. Ana girişin tam karşısında ise caminin giriş kapısı yer almaktadır. Kasnak ve belirgin kubbesi olan orta alan yanlara tonozlarla uzanırken, yarım sekizgeniyle güneye de taşarak ters T tipini oluşturduğu görülmektedir. Evliyâ Çelebi, Seyahatnâmesi'nde caminin gayet sanatlı ve şirin olduğunu ifade etmektedir (Melek ve Demir, 2009, s. 79).

Beysanoğlu cami hakkında şunları ifade etmektedir:

Cami, H 928-935 (M 1521-1528) yılları arasında, ikinci Osmanlı valisi Hüsrev Paşa tarafından ilkin bir medrese olarak yaptırılmış ve adına "Husreviyye Medresesi" denmiştir. Sonradan H 1141 (M 1728) de yapıldığı kitâbesinden anlaşılan minare eklenerek camiye çevrilmiştir. Kapıdan ilkin geniş bir avluya girilir. Avlunun her iki yanı ayaklı kemerlerle sıralanmış revaklar gerisinde toloz kubbeli medrese odalarıyla çevrilidir, ifadelerini kullanmıştır (Beysanoğlu, 1963, s. 195).

TÜİK istatistiklerine göre Cemal Yılmaz Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 985, 2022 yılında 925, 2023 yılında 439'dur (TÜİK, 2024).

2.3.20. Cevat Paşa Mahallesi

Cevat Paşa Mahallesi, Diyarbakır'ın Sur ilçesinin merkezinde bulunan bir mahalledir. Mahallenin adı, 18 Mart Kahramanı Cevat Paşa'dan gelmektedir. Cevat Paşa'nın asıl adı, Cevat Çobanlı'dır. İstanbul'da doğmuştur. Asker olan Cevat Paşa; Balkan Savaşları, 1. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı savaşında rol almış önemli bir subaydır. Cevat Paşa'nın İstiklal Madalyası bulunmaktadır (TBMM Albümü, 2009, s. 92).

Cevat Paşa Mahallesi'nde birçok tarihi ve kültürel yer bulunmaktadır. Sur ilçesinin doğusunda yer alan mahallede Saray Kapı, Hz. Süleyman Cami, Artuklu Sarayı, Diyarbakır Kalesi, Diyarbakır Arkeoloji Müzesi, Halvet Baba Türbesi, St. George Kilisesi, Hacı Buzrok Cami, Eski Hapishane gibi yerler bulunmaktadır.

Hz. Süleyman Cami, Sur ilçesinin tarihi yerlerindendir. Saray Kapı civarındadır. Murtaza Paşa, Nasıriyye, Halid Bin Velid ve Kale gibi isimlerle adlandırılmaktadır.

Artuklu Sarayı, Cevat Paşa Mahallesi'nin İç Kale civarında yer almaktadır. İç Kale'de bulunan Virantepe'de bir inşaat yapımı sırasında bazı kalıntılara rastlanmıştır. Artuklu Sarayı, Anadolu'daki diğer saraylara göre özgün bir saraydır. Birçok devlet eli değen bu saray, gelişerek günümüze ulaşmıştır.

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi, hem Diyarbakır için hem de Türkiye için önemli bir müzedir. Birçok arkeolojik unsuru barındıran müze, turistler tarafından ilgi görmektedir. Müze, İç Kale civarında yer almaktadır. Halvet Baba Türbesi, Hz. Süleyman Camisine yakın konumdadır. Halvet Baba, “Şeyh Tahir-i Halveti” olarak bilinmektedir. Lakabından da anlaşılacağı gibi Halvetiye Tarikatı'ndandır. Saint George Kilisesi, İç Kale'de bulunan bir kilisedir. TÜİK istatistiklerine göre Cevat Paşa Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 2.270, 2022 yılında 2.336, 2023 yılında 2.059'dur (TÜİK, 2024).

2.3.21. Çarıklı Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı olan Çarıklı Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Çarıklı Mahallesi, Çaroki, Fabrika ve Yeşilvadi adlı isimlerle anılmaktadır. 16. yüzyıldan günümüze ulaşan mahallenin eski adı, “Çaruğı” olarak bilinmektedir (Erpolat, 1999, s. 108). Yılmazçelik, Çarıklı Mahallesi'nin 17. yüzyıldaki varlığından “Çaruklu” şeklinde söz etmektedir (Yılmazçelik, 1995, s. 29). 1933 yılında

yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin adı “Çarugu”, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda “Çarıklı”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Çarıklı Fabrikası Köyü” olarak geçmektedir. Mahallede “çarık” denilen ayakkabı imalatı yapıldığı için mahalleye bu ad verilmiştir. 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır’a 12 km uzaklıkta olan Çarıklı Mahallesi’nin yakınından Dicle Nehri geçmektedir. Karpuzlu Mahallesi, Çarıklı Mahallesi’nin komşu mahallesidir. Yeşil Çınar Dinlenme Tesisleri ve Sur ilçesinin en büyük mahallesi olan Bağınar Mahallesi mahalleye yakın konumdadır. Diyarbakır-Mardin Yolu üzerinde yer alan mahalle, Sur ilçesinin en büyük mahallelerindendir. TÜİK istatistiklerine göre Çarıklı Mahallesi’nin nüfusu 2022 yılında 6.514, 2023 yılında 6.653’tür (TÜİK, 2024).

2.3.22. Çataksu Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı olan Çataksu Mahallesi, “Çayanan” olarak geçmektedir. Mahallenin adının veriliş sebebi net olarak bilinmemektedir. Mahallenin adı, “çatak” ve “su” kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuştur. “Su” kelimesi Türkçe kentlik adlarında sıklıkla kullanılmaktadır. Çataksu Mahallesi, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır’ın doğusunda yer alan Çataksu Mahallesi, Diyarbakır’a 27 km uzaklıktadır. Bağınar Mahallesi, Yenidoğan Mahallesi ve Yeşilli Mahallesi Çataksu Mahallesi’ne yakındır. TÜİK istatistiklerine göre Çataksu Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 137, 2022 yılında 144, 2023 yılında 166’dır (TÜİK, 2024).

2.3.23. Çelikli Mahallesi

“Büyük Bindan” adıyla bilinen Çelikli Mahallesi, Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı bir mahalledir. 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Büyük Bindan” olarak geçmektedir. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır

Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Diyarbakır’ın kuzeydoğusunda yer alan Çelikli Mahallesi, Diyarbakır’a 49 km uzaklıktadır. Diyarbakır-Bingöl Yolu’na yakın konumdadır. Mermer Mahallesi ve Eryolu Mahallesi, mahallenin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Çelikli Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 442, 2022 yılında 447, 2023 yılında 565’tir (TÜİK, 2024).

2.3.24. Çubuklu Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı olan Çubuklu Mahallesi, merkeze 36 km uzaklıktadır. 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “İshakan” olarak geçmektedir. Mahalle adını Türkçe yapma kararı doğrultusunda mahalleye “Çubuklu” adı verilmiştir. Mahalle, 2012 yılından önce bir köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır’ın kuzeydoğusunda yer alan mahalle, Silvan Yolu’na yakın konumdadır. Sayarlar Mahallesi ve Kumluçat Mahallesi, mahallenin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Çubuklu Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 270, 2022 yılında 420, 2023 yılında 284’tür (TÜİK, 2024).

2.3.25. Dabanoğlu Mahallesi

Dabanoğlu Mahallesi, Sur ilçesinin merkezinde bulunan bir mahalledir. Mahallenin adı Osmanlı padişahlarından 2. Mustafa Dönemi’nde sadrazamlık yapmış Daltaban Mustafa Paşa’dan gelmektedir. Daltaban Mustafa Paşa’nın Istranca veya Manastır’da doğduğu düşünülmektedir. Daltaban Mustafa Paşa, birçok yerde valilik görevlerinde bulunmuş; 1696 yılında Diyarbakır valiliği de yapmıştır (Özcan, 1987, s. 300-303). Dabanoğlu Mahallesi, Müslümanlarla Müslüman olmayanların birlikte yaşadığı mahallelerdendir (Yılmazçelik, 1995, s. 48). Daltaban Mustafa Paşa’nın Osmanlı Devleti Dönemi’nde Diyarbakır Valiliği yaptığı Diyarbakır Salnameleri’nde geçmektedir (Diyarbakır Salnameleri, 1999, s. 35).

Hasan Paşa Hanı, Kadı Cami, İbrahim Bey Cami, Kaşık Budak Mescidi, Dabanoğlu Türbesi, Zincirkıran Türbesi Dabanoğlu Mahallesi’nin tarihi ve kültürel yerlerindendir. Hasan Paşa Hanı, Diyarbakır’ın tarihi yerlerindendir. Sokullu Mehmet

Paşa'nın oğlu Hasan Paşa tarafından 16. yüzyılda yaptırılmıştır. Hasan Paşa'nın Osmanlı Devleti Dönemi'nde Diyarbakır Valiliği yaptığı Diyarbakır Salnameleri'nde geçmektedir (Diyarbakır Salnameleri, 1999, s. 35) Hasan Paşa Hanı, Diyarbakır'ın değerli simgelerindedir. Diyarbakır'a gelen her seyyahın dikkatini çekmiştir. Han, Ulu Cami'nin doğusunda, evvelden altı ahır, üstü konak olarak kullanılıyordu. Kadı Cami, Akkoyunlular Dönemi'nde Kadı İsmail tarafından 16. yüzyılda yaptırmıştır. Osmanlı Devleti Dönemi'nde Kadı Ali Cami olarak bilinmektedir. Caminin minaresi yoktur. Cami, Hasan Paşa Hanı'nın arkasında bulunmaktadır. İbrahim Bey Cami, Dabanoğlu Mahallesi'nde bulunan camilerdendir. Cami, Akkoyunlular Dönemi'nde 15. yüzyılda yaptırılmıştır. Kaşık Budak Mescidi, Akkoyunlular Dönemi'nde yaptırılmıştır. Dabanoğlu Türbesi, Daltaban Mustafa'nın kabrinin bulunduğu türbedir. Zincirkıran Türbesi, Diyarbakır'da valilik yapmış Zincirkıran Ali Paşa tarafından inşa edilmiştir. Türbenin içinde iki kişinin kabri bulunmaktadır.

Sur ilçesinin doğusunda yer alan mahalle, Cevat Paşa Mahallesi'ne komşudur. TÜİK istatistiklerine göre Dabanoğlu Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 2.472, 2022 yılında 2.589, 2023 yılında 2.081'dir (TÜİK, 2024).

2.3.26. Derviş Hasan Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı olan Derviş Hasan Mahallesi, merkeze 35 km uzaklıktadır. Mahallenin adının Osmanlı Devleti zamanında yaşamış “Derviş Hasan” adında Diyarbakır'da bürokratik yapmış bir kişiden geldiği düşünülmektedir. 29 Mart 1733 tarihli Avarız Defteri'nde mahallenin adından Derviş Hasan şeklinde bahsedilmektedir (Cevger, 2016, 134). 18. yüzyılda Diyarbakır'da Ahmet Çavuş Mescidi adlı bir mescid bulunmaktadır. Mescidin imamı Derviş Hasan adında bir kişidir. Mahallenin adının bu imamdan dolayı verildiği Avarız Defteri'ndeki kayıtlardan anlaşılabilmektedir (Cevger, 2016, 47). 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı “Derviş Hasan” olarak geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Diyarbakır-Bingöl Yolu'na yakın olan mahalle, Diyarbakır-Silvan Yolu'na da yakındır. Karacaören Mahallesi ve Yenice Mahallesi, Derviş Hasan Mahallesi'nin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Derviş Hasan Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 648, 2022 yılında 608, 2023 yılında 637'dir (TÜİK, 2024).

2.3.27. Doğanlı Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Doğanlı Mahallesi, merkeze 47 km uzaklıktadır. Mahallenin adının neden verildiği bilinmemektedir. Mahalle, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'ın kuzeydoğusunda yer alan Doğanlı Mahallesi, Dumrul Mahallesi ve Büyükakören Mahallesi'nin komşusudur. Hani Yolu'na yakın konumda olan mahalle, Dicle ilçesinin mahallelerine de yakındır. TÜİK istatistiklerine göre Doğanlı Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.341, 2022 yılında 1.515, 2023 yılında 1.376'dır (TÜİK, 2024).

2.3.28. Doğu Çanakçı Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı olan Doğu Çanakçı Mahallesi'nin adı, “Şarki Çanakçı” olarak bilinmektedir. Şark kelimesi, “doğu” anlamına gelmektedir. “Şarki Çanakçı”, Türkçeye “Doğu Çanakçı” olarak geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda mahallenin adı “Şarki Çanakçı”, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta “Çanakçı”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Doğu Çanakçı” olarak geçmektedir. 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Doğu Çanakçı Mahallesi, merkeze 24 km uzaklıktadır. Diyarbakır'ın doğusunda yer alan Doğu Çanakçı Mahallesi, Pınardüzü Mahallesi ile Hacı Osman Mahallesi'ne komşudur. Anbar Çayı, mahalleye yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Doğu Çanakçı Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 205, 2022 yılında 220, 2023 yılında 209'dur (TÜİK, 2024).

2.3.29. Dumrul Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Dumrul Mahallesi, şehir merkezine 47 km uzaklıktadır. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1933, 1968 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Hacıdel” şeklinde geçmektedir. Dumrul Mahallesi, 1981 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta “Hacıdel” şeklinde Eğil ilçesine bağlı köy olarak geçmektedir. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle Sur ilçesine bağlanmıştır. Dumrul adı Dede Korkut Hikâyeleri’nde de geçmektedir. Dede Korkut Hikayeleri’nin 12 Hikâyesi’nden biri Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi’dir (Eyüboğlu, 2022, s. 64-86). Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Hani Yolu’na ve Eğil ilçesine yakın konumda bulunan Dumrul Mahallesi’nin yakınlarında antik yerleşim yeri bulunmaktadır. Civarda yapılan kazılarda sarnıca ve işliklere rastlanmıştır (Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararı, 2018, s. 1). TÜİK istatistiklerine göre Dumrul Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 697, 2022 yılında 694, 2023 yılında 662’dir (TÜİK, 2024).

2.3.30. Erimli Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Erimli Mahallesi, merkeze 26 km uzaklıktadır. 29 Mart 1733 tarihli Avarız Defteri’nde mahallenin adından Sımaki şeklinde bahsedilmektedir (Cevger, 2016, 133). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı “Simaki” olarak geçmektedir. “Sımaki” kelimesi “Sumaklı” anlamına gelmektedir (Nişanyan, 2024). Mahalle, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Mahalle, Diyarbakır'ın kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Gencan Mahallesi ve Süngüler Mahallesi mahallenin komşularıdır. Mahalle, Hani Yolu’na yakın konumdadır. Mahalle, Dicle Nehri’ne yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Erimli

Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 646, 2022 yılında 641, 2023 yılında 662'dir (TÜİK, 2024).

2.3.31. Eryolu Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur İlçesine bağlı olan Eryolu Mahallesi, merkeze 54 km uzaklıktadır. Mahallenin adının neden verildiği bilinmemektedir. 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'ın kuzeydoğusunda yer alan Eryolu Mahallesi'nin etrafında birçok arazi bulunmaktadır. Diyarbakır-Bingöl Yolu'na yakın konumdadır. Çelikli Mahallesi ve Karaçimen Mahallesi, Eryolu Mahallesi'nin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Eryolu Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 360, 2022 yılında 346, 2023 yılında 321'dir (TÜİK, 2024).

2.3.32. Esenbağ Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Esenbağ Mahallesi, merkeze 21 km uzaklıktadır. Mahallenin adının neden verildiğine dair net bilgi bulunmamaktadır. Esenbağ Mahallesi, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Anbar Çayı, mahallenin yakınından geçmektedir. Köprübaşı Mahallesi ve Bağpınar Mahallesi, mahallenin komşularıdır. Silvan Yolu ve Bingöl Yolu mahallenin yakın konumundadır. TÜİK istatistiklerine göre Esenbağ Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 496, 2022 yılında 473, 2023 yılında 489'dur (TÜİK, 2024).

2.3.33. Fatih Paşa Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesinde bulunan Fatih Paşa Mahallesi adını, Osmanlının ilk Diyarbakır valisi olan Bıyıklı Mehmet Paşa'dan almaktadır. “Fatih” ünvanı, esasen Bıyıklı Mehmet Paşa'nın Musul ve Mardin gibi yerleri fethetmesinden dolayı verilmiştir (Melek ve Demir, 2009, s. 67). Bıyıklı Mehmet Paşa'ya yerel halk da “Fatih Paşa” ünvanını vermiştir. Bıyıklı Mehmet Paşa'nın Osmanlı Devleti Dönemi'nde Diyarbakır Valiliği yaptığı Diyarbakır Salnameleri'nde geçmektedir (Diyarbakır Salnameleri, 1999, s. 32).

Fatih Paşa Cami, Diyarbakır’da yaptırılan ilk Osmanlı camisidir. Bıyıklı Mehmet Paşa, 16. yüzyılda yaptırmıştır. Mahalleye ‘‘Kurşunlu Cami’’ de denilmektedir. Kurşunlu Cami denilmesinin sebebi, kubbelerinin kurşundan olmasıdır (Melek ve Demir, 2009, s. 67).

Fatih Paşa Cami’nin yanında Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi ve Fatih Paşa Türbesi yer almaktadır. Bıyıklı Mehmet Paşa’nın Türbesi de caminin yanında bulunmaktadır. Özdemiroğlu Osman Paşa, Diyarbakır’ın 16. valisidir. Soyu Abbasilere dayanmaktadır. Güçlü ve cesur bir kahraman olan Osman Paşa, Osmanlı Devleti Dönemi’nde birçok görevde bulunmuştur. Kabri, Fatih Cami avlusundadır (Melek ve Demir, 2009, s. 68).

TÜİK istatistiklerine göre Fatih Paşa Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 2.470, 2022 yılında 1.827, 2023 yılında 984’tür (TÜİK, 2024).

Şekil 1.10. Nasuh Paşa Cami

Şekil 1.11. Nasuh Paşa Cami

Şekil 1.12. Kurşunlu Cami

2.3.34. Fetih Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Fetih Mahallesi, adını 639 yılında İslâm ordularının Diyarbakır'ı fethetmesinden almaktadır. Tarihte birçok medeniyet ve devlet Diyarbakır'a egemen olmuştur. Hz. Ömer Dönemi'nde İyaz Bin Ganm ve Halid Bin Velid komutasında Diyarbakır fethedilmiş ve İslâmın bir eyaleti olmuştur. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda mahallenin adı “Kıtırıl”, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda “Kıtırıl” olarak geçmektedir.

Tankut, “Kıtırıl” adının “Kuturbil” şeklinde adlandırıldığını ve Diyarbakır'da kutsal bir yere verildiğini belirtmekte ve Kuturbil'in Dicle Nehri'nin karşısında olduğunu ifade etmektedir (Tankut, 1938, s. 102). Tankut'un bahsettiği “Kuturbil”, 2022 yılından önce “Kıtırıl” olarak anılmaktadır. Kutsal diye tabir ettiği yer ise İslâm ordularının fetih için bulunduğu yerdir. 13 Mayıs 2022 tarihli meclis kararı ile Kıtırıl Mahallesi'nin adı “Fetih Mahallesi” olarak değiştirilmiştir.

Fetih Mahallesi'nde Fetih Cami bulunmaktadır. Dicle Nehri'nin kenarında kurulan Dicle Üniversitesi bu mahallededir. Dicle Üniversitesi Hastanesi de buradadır. Mahallenin kuzeyinden Silvan ilçesine, güneyinden Bismil ilçesine gidilebilmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Fetih Mahallesi'nin nüfusu 2022 yılında 5.932, 2023 yılında 7.760'tır (TÜİK, 2024).

2.3.35. Fidanlar Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Fidanlar Mahallesi, merkeze 34 km uzaklıktadır. Mahallenin adının “Fidanlar” olmasının sebebi, mahallede yeşilliklerin ve fidanlıkların olmasıdır. Fidanlar Mahallesi, 2012 yılından önce köy iken 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Fidanlar Mahallesi'nin yakınlarından Anbar Çayı geçmektedir. Fidanlar Mahallesi'nin kuzeydoğusunda Yarımca Mahallesi, kuzeybatısında Koyungüden Mahallesi bulunmaktadır.

TÜİK istatistiklerine göre Fidanlar Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 82, 2022 yılında 88, 2023 yılında 81'dir (TÜİK, 2024).

2.3.36. Gencan Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Gencan Mahallesi, merkeze 26 km uzaklıktadır. Mahallenin adının neden verildiği bilinmemektedir. Mahalle, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Mahalle, Diyarbakır'ın kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Erimli Mahallesi ve Süngüler Mahallesi mahallenin komşularıdır. Mahalle, Dicle Nehri'ne yakın konumdadır. Mahalle, Hani Yolu'na yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Gencan Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 307, 2022 yılında 294, 2023 yılında 278'dir (TÜİK, 2024).

2.3.37. Gölpınar Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı olan Gölpınar Mahallesi, merkeze 21 km mesafededir. Erpolat, mahallenin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve 1500'lü yıllarda "Aslanoğlu" olarak adlandırıldığını belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 108). 29 Mart 1733 tarihli Avarız Defteri'nde mahallenin adından "Arslanoğlu" şeklinde bahsedilmektedir (Cevger, 2016, 133). "Arapaslan" adının 17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde valilik yapmış Arslan Paşa'dan kaynaklı verildiği düşünülmektedir. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde "Arslan Paşa" adlı bir paşadan bahsetmektedir. Arslan Paşa'nın adı Bıyıklı Hasan Paşa ve Diyarbakır Valisi Mustafa Paşa ile anıldığından dolayı Diyarbakır'ın mahallesine bu ad verilmiş olabilir (Kahraman ve Dağlı, 2010, s. 449). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda "Arap Arslanoğlu", 1933 yılında yayımlanan "Köylerimiz adlı kitapta mahallenin adı, "Arapaslan", 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda "Arapaslan" olarak geçmektedir. İçişleri Bakanlığının yabancı köy adlarını değiştirme kararından sonra mahallenin adı "Gölpınar" şeklinde değiştirilmiştir. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Osmanlı Yer Adları Kılavuzu"nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Mahalle, Sur ilçesinin doğusunda yer alıp Dicle Üniversitesi'ne yakın konumdadır. Karabaş Mahallesi ve Karaçalı Mahallesi, mahallenin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Gölpınar Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 655, 2022 yılında 659, 2023 yılında 666'dır (TÜİK, 2024).

2.3.38. Gültepe Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesinde bulunan Gültepe Mahallesi, merkeze 40 km uzaklıktadır. Mahallenin adının neden verildiği bilinmemektedir. 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Gültepe Mahallesi, Silvan Yolu'na yakın konumdadır. Gültepe Mahallesi'nin batısında Mermer Mahallesi ve Alibardak Mahallesi yer almaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Gültepe Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 69, 2022 yılında 70, 2023 yılında 80'dir (TÜİK, 2024).

2.3.39. Hacı Osman Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı olan Hacı Osman Mahallesi, Diyarbakır'ın eski mahallerinden olup kaynaklarda mahallenin varlığının 16. yüzyıla kadar gittiği kaydedilmektedir. Erpolat, Hacı Osman Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Hacı Osman” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 108). Yılmazçelik, Hacı Osman Mahallesi'nin Müslümanlarla gayrimüslimlerin birlikte yaşadığı mahallelerden olduğunu ifade etmektedir (Yılmazçelik, 1995, s. 48). Hacı Osman Paşa 1693 yılında Diyarbakır'da valilik yapmıştır. Diyarbakır Salnamelerinde mahalleye adını veren Hacı Osman Paşa'nın II. Ahmet Dönemi'nde Diyarbakır Valiliği yaptığı aktarılmaktadır (Diyarbakır Salnameleri, 1999, s. 34). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta ve İçişleri Bakanlığı tarafından 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda mahallenin adı “Hacı Osman” olarak geçmektedir. İçişleri Bakanlığı tarafından 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda da “mahallenin eski adı “Hacı Osman” olarak geçerken Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın doğusunda yer alan Hacı Osman Mahallesi, merkeze 22 km uzaklıktadır. Gölpınar Mahallesi, Doğu Çanakçı Mahallesi ve Bahçecik Mahallesi, mahallenin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Hacı Osman

Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 289, 2022 yılında 263, 2023 yılında 292'dir (TÜİK, 2024).

2.3.40. Harmanlar Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Harmanlar Mahallesi, Sur ilçesinin şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Hüseynik” olarak geçmektedir. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Mahalle, 2012 yılından önce bir köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Silvan Yolu'na yakın olan mahallenin yakınlarında Alabal Mahallesi ve Oğuzlar Mahallesi bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Harmanlar Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 263, 2022 yılında 280, 2023 yılında 285'tir (TÜİK, 2024).

2.3.41. Hasırlı Mahallesi

Sur ilçesinin merkezinde yer alan Hasırlı Mahallesi'nin adı, “hasır” sözcüğünden gelmektedir. Mahalleye “Hasırlı Baba” adını yerel halk vermiştir. Hasırlı Mahallesi halk arasında Hançepek veya Gavur Mahallesi olarak da adlandırılmaktadır. Yılmazçelik, 1818 yılındaki vakfiyede mahallenin adının geçtiğini ifade etmektedir (Yılmazçelik, 1995, s. 42). Hasırlı Mahallesi'nde Osmanlı Dönemi'nde farklı etnik gruplar yaşamaktadır. Hasırlı Mahallesi, 4 Nisan 1875 tarihli Avarız Defteri'nde, Hasır-ı Kebir-i zimmi ve Hasır-ı Seğir Müslim olarak görünmektedir. Diyarbakır Şer'iyeye Sicillerinde “Hisarlı” olarak geçmektedir (Yılmazçelik, 1999, s. 198).

Mahallede “Hasırlı Cami” adında bir cami yer almaktadır. Caminin avlusunda “Hasırlı Baba”nın kabri bulunmaktadır. Diyarbakır'ın güneydoğusunda yer alan Arap Şeyh Cami, mahalledeki başka bir camidir. Cami, 17. yüzyılda Diyarbakır'da valilik yapmış Kara Mustafa tarafından inşa edilmiştir. Kara Mustafa Paşa'nın Osmanlı Devleti

Dönemi'nde Diyarbakır Valiliği yaptığı Diyarbakır Salnameleri'nde geçmektedir (Diyarbakır Salnameleri, 1999, s. 33).

Hasırlı Mahallesi, Sur ilçesinin doğusunda bulunmaktadır. Hasırlı Mahallesi'nin doğusunda ise Hevsel Bahçeleri ve Dicle Nehri yer almaktadır. Mahallede tarihi, kültürel ve turistik birçok yer bulunmaktadır. Kentsel dönüşümle birlikte mahalle yenilenmiştir. Süleyman Nazif Mahallesi, Hasırlı Mahallesi'nin komşu mahallesidir. Mahallede Ermeni Katolik Kilisesi yer almaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Hasırlı Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 2.583, 2022 yılında 2.004, 2023 yılında 1.291'dir (TÜİK, 2024).

2.3.42. Havacılar Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Havacılar Mahallesi, merkeze 22 km uzaklıktadır. 29 Mart 1733 tarihli Avarız Defteri'nde mahallenin adından “Şarabi” şeklinde bahsedilmektedir (Cevger, 2016, 134). 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin adı “Şerabi”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Nahırkıracı” olarak geçmektedir. Mahalle, 2012 yılından önce bir köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Dicle Nehri, Havacılar Mahallesi'ne yakın konumdadır. Havacılar Mahallesi, Büyükkadı Mahallesi ve Küçükkadı Mahallesi arasında yer alıp Diyarbakır-Hani Yolu'na yakın konumdadır. Kardeşler Mahallesi, mahallenin komşu mahallesidir. TÜİK istatistiklerine göre Havacılar Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 683, 2022 yılında 711, 2023 yılında 707'dir (TÜİK, 2024).

2.3.43. Hızır İlyas Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Hızır İlyas Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Hızır İlyas Mahallesi, Müslümanlarla Müslüman olmayanların birlikte yaşadığı bir mahalledir (Yılmazçelik, 1995, s. 48). 29 Mart 1733 tarihli Avarız Defteri'nde mahallenin adı geçmektedir (Cevger, 2016, 147). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda ve 1933, 1968 ve

1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı “Hızır İlyas” olarak geçmektedir. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Diyarbakır’ın Hızır İlyas Mahallesi’ne uzaklığı 25 km’dir. Sur ilçesinin doğusunda yer alan Hızır İlyas Mahallesi, Sati Mahallesi ve Kartaltepe Mahallesi’nin komşusudur. TÜİK istatistiklerine göre Hızır İlyas Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 106, 2022 yılında 96, 2023 yılında 102’dir (TÜİK, 2024).

2.3.44. İskender Paşa Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesinde bulunan İskender Paşa Mahallesi, Sur ilçesinin merkezindedir. Mahallenin adı, Osmanlı Devleti Dönemi’nde Diyarbakır’ın 12. valisi İskender Paşa’dan gelmektedir. İskender Paşa, “Çerkes” lakabıyla tanınır. Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman’ın padişahlıkları dönemlerinde valilik yapmıştır. Doğuda birçok görevde bulunmuştur (Özcan, 2000, s. 565). Yılmazçelik, İskender Paşa Mahallesi’nin 17. yüzyıldaki varlığından bahsetmiştir (Yılmazçelik, 1995, s. 28). İskender Paşa Mahallesi, Müslümanların ve Müslüman olmayanların birlikte yaşadığı bir mahalledir (Yılmazçelik, 1995, s. 48). İskender Paşa’nın Osmanlı Devleti Dönemi’nde Diyarbakır Valiliği yaptığı Diyarbakır Salnameleri’nde geçmektedir (Diyarbakır Salnameleri, 1999, s. 32).

Mahallede birçok tarihi yer vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: İskender Paşa Cami, İskender Paşa Türbesi, İskender Paşa Konağı, Hanzâde Cami, Yusuf Raif Efendi Türbesi. İskender Paşa Cami, mahallenin adıyla anılan bir camidir. Camiyi İskender Paşa, inşa ettirmiştir. 16. yüzyılda yaptırılan cami, tek kubbeli kurşun kaplıdır. Tamiratlardan ötürü eski kimliğini kaybetse de günümüze kadar ayakta durabilmiştir. Kendi dönemi ve sonraki dönemlerde Diyarbakır’ın en büyük camilerindendir (Melek ve Demir, 2009, s. 87-88).

Diyarbakır’ın kuzeybatı çeyreğinde, kendi adıyla anılan mahallede, Telgrafhane Sokak’ta yer almaktadır. Caminin yapımına, Diyarbakır’ın 12. Osmanlı Valisi İskender Paşa’nın emriyle 1554 senesinde ve üç yılsonunda 1557’de tamamlanmıştır. İskender Paşa 1551-64 yılları arasında Diyarbakır’da vali olarak 14 yıl görev yapmış ve bu yöreye gönülden bağlandığını yaptırdığı camii ile göstermiştir. Tek kubbeli, kare planlı, caminin güneyi 19-20 m gelir. Son cemaat yeri yanlara taşarken arkalarına, harime bitişik olarak, birer

tek katlı ufak hücre eklenmiş, böylece avlu yüzü daha enli ve görkemli kılınmıştır (Özçelik, 2011, s. 22).

Güzel ve sanatlı bir eser olan ve Mimar Sinan'a atfedilen İskender Paşa Camii, Diyarbakır'ın kuzeybatı çeyreğinde, kendi adıyla anılan mahallede, Telgrafhane Sokak'ta bulunmaktadır. Caminin yapımına, Diyarbakır'ın 12. Osmanlı Valisi İskender Paşa'nın emriyle 1554 senesinde başlanmış ve üç yıl sonunda 1557'de tamamlanmıştır. İskender Paşa 1551–64 yılları arasında, Diyarbakır'da vali olarak 14 yıl görev yapmış ve bu yöreye gönülden bağlandığını yaptırdığı cami ile göstermiştir. İskender Paşa; Van, Erzurum, Diyarbakır, Bağdat ve Mısır Beylerbeyliği'nde bulunmuştur. Emekliliğini İstanbul'da geçiren İskender Paşa 1571 yılında orada vefat ederek Kanlıca'daki Kanlıca Camii avlusuna defnedilmiştir (Melek ve Demir, 2009, s. 87).

İskender Paşa Konağı, Diyarbakır'ın en eski konaklarından. Bazalt taşlardan yapılan konakta İskender Paşayaşamıştır.

Hanzâde Cami, İskender Paşa Mahallesi'nde yer almaktadır.

Hanzâde Camii, Merkez Sur İlçesi'nde İskender Paşa Mahallesi, Telgrafhane Sokak'ta bulunmaktadır. Arsa alanı 350 m² ve cemaat kapasitesi de 425 kişi olan Hanzâde Camii'nin mülkiyeti şahsa aittir. Caminin, 1896–1902 yıllarında yıkık bir halde iken dönemin valisi Mehmed Halid Bey tarafından yeniden inşa ettirilerek ibadete açıldığı bilinmektedir. Caminin mülkiyeti bir şahsa aittir. Cami, 1970 yılında onarılmış, 1999–2000 yılları arasında ise komple yıkılarak yeniden yapılmış ve minare eklenmiştir. Günümüzde cami, orijinaline uygun yapı malzemeleri kullanılarak yapılmadığı için tarihi özelliği yansıtmamaktadır. Cami müştemilatında Kur'an Kursu da bulunmaktadır (Melek ve Demir, 2009, s. 77).

Yusuf Raif Efendi Türbesi, İskender Paşa soyundan olan Şair Yusuf Raif Efendi ve ailesinin kabrinin yer aldığı türbedir. Ne zaman yaptırıldığı net olarak bilinmemekle birlikte 16. yüzyılda yaptırıldığı tahmin edilmektedir. TÜİK istatistiklerine göre İskender Paşa Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 5.294, 2022 yılında 5.360, 2023 yılında 5.251'dir (TÜİK, 2024).

2.3.45. Kabasakal Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesinde bulunan Kabasakal Mahallesi şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallenin adının neden verildiği bilinmemektedir. Erpolat, Kabasakal Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Kabasakal” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 109). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti

tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta ve İçişleri Bakanlığı tarafından 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda mahallenin adı “Kabasakal” olarak geçmektedir. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Mahalle, 2012 yılından önce bir köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır’a 19 km uzaklıkta olan mahalle, Diyarbakır’ın doğusunda yer almaktadır. Dicle Üniversitesi, Dicle Nehri ve Hevsel Bahçeleri Kabasakal Mahallesi’ne yakındır. TÜİK istatistiklerine göre Kabasakal Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 803, 2022 yılında 818, 2023 yılında 837’dir (TÜİK, 2024).

2.3.46. Kapaklıpınar Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı Kapaklıpınar Mahallesi, merkeze 33 km uzaklıktadır. 29 Mart 1733 tarihli Avarız Defteri’nde mahallenin adından “Tillik” şeklinde bahsedilmektedir (Cevger, 2016, 133). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda mahallenin adı “Telilik”, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta “Tililek”, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda “Tillik”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Tillik” olarak geçmektedir. “Telik”, “küçük höyük” anlamına gelmektedir (Nişanyan, 2024). İçişleri Bakanlığının yabancı köy adlarını değiştirme kararından sonra mahallenin adı “Kapaklıpınar” olarak değiştirilmiştir. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Sur ilçesinin doğusunda yer alan mahalle, Anbar Çayı’na yakın konumdadır. Sarıyazma Mahallesi ve Tezgeçer Mahallesi, Kapaklıpınar Mahallesi’nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Kapaklıpınar Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 334, 2022 yılında 316, 2023 yılında 317’dir (TÜİK, 2024).

2.3.47. Karabaş Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Karabaş Mahallesi, merkeze 16 km uzaklıktadır. Mahallenin adının veriliş sebebi bilinmemektedir. Erpolat, Karabaş Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Karabaş” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 76). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı “Karabaş” olarak geçmektedir. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Karabaş Köyü’nün Diyarbakır civarında olduğunu ve bu köyde Yezidilerin yaşadığını belirtmiştir (Kahraman ve Dağlı, 2010, s. 742). Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Karabaş Mahallesi, 2012 yılından önce bir köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın doğusunda yer alan Karabaş Mahallesi, Dicle Üniversitesine yakın konumdadır. Kabaklı Göleti mahalleye yakın konumdadır. Karaçalı Mahallesi ve Pınardüzü Mahallesi, Karabaş Mahallesi'ne yakındır. TÜİK istatistiklerine göre Karabaş Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.089, 2022 yılında 1.024, 2023 yılında 1.068'dir (TÜİK, 2024).

2.3.48. Karacaören Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesinde bulunan Karacaören Mahallesi, merkeze 41 km uzaklıktadır. “Karaca” ve “ören” kelimeleri Türkçe yer adlarında sıklıkla kullanıldığı için mahalleye “Karacaören” adı verilmiştir. Erpolat, Karacaören Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Karaca Viran” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 74). 29 Mart 1733 tarihli Avarız Defteri'nde mahallenin adı “Karacaviran” şeklinde geçmektedir (Cevger, 2016, 133). 1981 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin adı “Karacaören” olarak geçmektedir. 1933 ve 1968 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Alibardak Mahallesi, Fidanlar Mahallesi ve Derviş Hasan Mahallesi Karacaören Mahallesi'nin komşularıdır. Mahalle, Diyarbakır'ın kuzeydoğusunda yer alıp Bingöl Yolu'na yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre

Karacaören Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 290, 2022 yılında 256, 2023 yılında 316'dır (TÜİK, 2024).

2.3.49. Karaçalı Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Karaçalı Mahallesi, merkeze 12 km uzaklıktadır. 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Tılalo” olarak geçmektedir. Günümüzde yerel halk mahalleyi “Tılalo” şeklinde teluffuz etmektedir. Karaçalı Mahallesi, “Tel Alo” şeklinde de kullanılmaktadır (Nişanyan, 2024). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Diyarbakır'ın doğusunda yer alan mahalle, Silvan Yolu ve Hani Yolu kavşağındadır. Mahallede bir Kervansaray bulunmaktadır. Mahallenin etrafında villa tarzı yapılar artış göstermektedir. Diyarbakır Polis Meslek Yüksek Okulu, mahalleye yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Karaçalı Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.896, 2022 yılında 1.880, 2023 yılında 1.942'dir (TÜİK, 2024).

2.3.50. Karaçimen Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Karaçimen Mahallesi, merkeze 55 km uzaklıktadır. Yerel halk, mahallenin adını “Haşolu” şeklinde telaffuz etmektedir. 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Haşolu” olarak geçmektedir. Türkçe kentlik adlarında “kara” kelimesi sıklıkla geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Karaçimen Mahallesi, 2012 yılından önce Mermer Bucağı'na bağlı köyken 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeydoğusunda yer alan Karaçimen Mahallesi, Hazro ilçesine yakın konumdadır.

Konacık Mahallesi, Karaçimen Mahallesi'nin komşusudur. TÜİK istatistiklerine göre Karaçimen Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 250, 2022 yılında 239, 2023 yılında 229'dur (TÜİK, 2024).

2.3.51. Kardeşler Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Kardeşler Mahallesi, merkeze 12 km uzaklıktadır. Mahalle, 2012 yılından önce bir köy iken 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Dicle Nehri, Kardeşler Mahallesi'ne yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Kardeşler Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 48, 2022 yılında 44, 2023 yılında 52'dir (TÜİK, 2024).

2.3.52. Karpuzlu Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı olan Karpuzlu Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Erpolat, Karpuzlu Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin adının “Hacı İsa” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 108). 29 Mart 1733 tarihli Avarız Defteri'nde de mahallenin adından Hacı İsa şeklinde bahsedilmektedir (Cevger, 2016, 133). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, İçişleri Bakanlığının 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımladığı “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Hacı İsa” olarak geçmektedir. 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Karpuzlu Mahallesi, Diyarbakır'a 12 km uzaklıktadır. Diyarbakır'ın güneyinde yer alan Karpuzlu Mahallesi, Dicle Nehri'nin kıyısına kurulmuş, Mardin Yolu üzerinde yer almaktadır. Bağırvar Mahallesi ve Kırmacırt Mahallesi arasında olan mahallede “Şeyh Güzel Türbesi” adında bir türbe yer almaktadır. Şeyh Güzel Türbesi, Dicle Nehri'nin kenarındadır. Şeyh Güzel'in asıl adı, Şeyh Güzel Barslan'dır. Şeyh Güzel, Bağdat'tan Diyarbakır'a göç etmiştir. Diyarbakır'da yaşamını sürdüren Şeyh Güzel, Kadiriye Tarikatı'na mensuptur, vefat ettikten sonra Karpuzlu Mahallesi'ne defnedilmiştir (Melek ve Demir, 2009, s. 222).

Şeyh Güzel, eski kasaplar çarşısında iki tane dükkânı olan ve geçimini manav olarak idame ettiren bir zattı. Bir dükkânı manav olarak kullanırken diğer dükkânını ise yılan beslemek için kullanırdı. Diyarbakır evlerinin çoğu taş ve ahşap malzemeden yapıldığından evlerde yılan ve akrep bulunabilmekteydi. Kim evinde yılan, akrep görse Şeyh Güzel'den yardım isterdi. Şeyh Güzel gider yılanları yakalar, dükkâna getirir ve dükkânında beslerdi. Diyarbakır'da yaygın olarak bilinen kan davalarında Şeyh Güzel, tarafları barıştırmakta etkiliydi. Vefat edince vasiyeti üzerine Çınar yolu üzerinde bulunan Seyfûlmülük'e defnedildi (Melek ve Demir, 2009, s. 222).

TÜİK istatistiklerine göre Karpuzlu Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.494, 2022 yılında 1.466, 2023 yılında 1.482'dir (TÜİK, 2024).

2.3.53. Karpuztepe Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Karpuztepe Mahallesi, merkeze 53 km uzaklıktadır. "Karpuztepe" adımahallede karpuz yetiştirilmesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Diyarbakır'ın simgesi olan "karpuz" kelimesi Diyarbakır'ın birçok kentlik ve yer adlarına verilmiş; "tepe" kelimesi de Türkçe kentlik ve yer adlarında sıklıkla kullanılmaktadır. 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Osmanlı Yer Adları Kılavuzu"nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Karpuztepe Mahallesi, 2012 yılından önce köyken 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Mahalle, Anbar Çayı'na yakın konumda olup mahallenin Diyarbakır-Bingöl Yolu ile arasında mesafesi azdır. TÜİK istatistiklerine göre Karpuztepe Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 167, 2022 yılında 169, 2023 yılında 173'tür (TÜİK, 2024).

2.3.54. Kartaltepe Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı olan Kartaltepe Mahallesi, merkeze 32 km uzaklıktadır. Mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle "Kartaltepe" olmuştur. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda mahallenin adı "AbbasHarabesi" olarak geçmektedir. 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda,

Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Sur ilçesinin güneydoğusunda yer alan Kartaltepe Mahallesi, Dicle Nehri’ne yakın konumda olup Hızır İlyas Mahallesi’ne komşudur. Mahallede kendi adında bir lise bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Kartaltepe Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 194, 2022 yılında 195, 2023 yılında 203’tür (TÜİK, 2024).

2.3.55. Kavaklıbağ Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı Kavaklıbağ Mahallesi, merkeze 42 km mesafededir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933 ve 1968 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Karanaz” şeklinde geçmektedir. Mahalle adını Türkçe yapma kararı doğrultusunda mahalleye “Kavaklıbağ” adı verilmiştir. Mahallenin adında geçen “bağ” kelimesinden hareketle mahallede bağcılığın yapıldığı düşünülebilir. Ayrıca Türkçe kentlik adlarında “bağ” kelimesi sıklıkla kullanılmaktadır. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Kavaklıbağ Mahallesi, 2012 yılından önce Mermer Bucağı’na bağlı köyken 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır-Bingöl Yolu üzerinde olan Kavaklıbağ Mahallesi, Mermer Mahallesi ve Arpaderesi Mahallesi arasında bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Kavaklıbağ Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 660, 2022 yılında 641, 2023 yılında 629’dur (TÜİK, 2024).

2.3.56. Kayayolu Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı Kayayolu Mahallesi, merkeze 44 km mesafededir. Nişanyan Yer Adları’nda mahallenin eski adı “Çavuşalikiyan” şeklinde geçmektedir (Nişanyan, 2024). 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Silvan Yolu’na yakın konumda olan Kayayolu Mahallesi’ne Oğuzlar Mahallesi ve Baroğlu Mahallesi komşudur. TÜİK istatistiklerine göre Kayayolu Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 85, 2022 yılında 83, 2023 yılında 79’dur (TÜİK, 2024).

2.3.57. Kengerli Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı olan Kengerli Mahallesi, Sur ilçesinin şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Kengerli Mahallesi, adını “kenger” kelimesinden almaktadır. Kenger, yaprakları dikenli olan bitki ve eşek dikenini gibi anlamlara gelmektedir. Mahallenin bulunduğu yerde eskiden kenger yetiştiği için mahalleye “Kengerli” adı verilmiştir. Erpolat, Kengerli Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin adının “Kengerli” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 74). 29 Mart 1733 tarihli Avarız Defteri'nde mahallenin adından Kengerli-i Ulya şeklinde bahsedilmektedir (Cevger, 2016, 133). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda mahallenin eski adı “Kengerli” olarak geçmektedir. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır-Bingöl Kavşağı'na yakın konumda olan Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Kengerli Mahallesi merkeze 29 km mesafededir. Silvan Yolu üzerinde bulunan Kengerli Mahallesi'nde bir ilkokul ve lise bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Kengerli Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 171, 2022 yılında 151, 2023 yılında 161'dir (TÜİK, 2024).

2.3.58. Kervanpınar Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Kervanpınar Mahallesi, merkeze 35 km uzaklıktadır. Mahallenin adı, yerel halk tarafından “Arızoğlu” olarak kullanılmaktadır. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin eski adı “Arzuoğlu” olarak geçmektedir. Mahalle, kervan+pınar kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Sur ilçesinin güneydoğusunda yer alan mahalle, Dicle Nehri'ne yakın konumdadır. Bismil Yolu'na yakın olan Kervanpınar Mahallesi, Sarılar Mahallesi'ne komşudur. TÜİK istatistiklerine göre Kervanpınar Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 715, 2022 yılında 706, 2023 yılında 779'dur (TÜİK, 2024).

2.3.59. Kırmasirt Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Kırmasirt Mahallesi, merkeze 18 km mesafededir. "Kırmasirt" adının veriliş sebebi net olarak bilinmemektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda mahallenin eski adı "Arap Yenice", 1933 yılında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitapta "Arapyengeç", 1946 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda "Arap Yenice" olarak geçmektedir. Mahallenin eski adlarında geçen "Arap" kelimelerinden dolayı eski dönemlerde mahallede Arapların yaşadığı düşünülmektedir. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Osmanlı Yer Adları Kılavuzu"nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır Çevre Yolu üzerinde yer alan mahalle, Diyarbakır'ın güneyindedir. Kırmasirt Mahallesi, Mardin Yolu üzerinde olup Yenişehir Belediyesi Fidanlığı'na yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Kırmasirt Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.402, 2022 yılında 1.448, 2023 yılında 1.538'dir (TÜİK, 2024).

2.3.60. Konacık Mahallesi

Konacık Mahallesi, Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı bir mahalledir. Konacık Mahallesi, Diyarbakır merkeze 45 km uzaklıktadır. 1947 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda mahallenin adı "Meykuni" olarak geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Osmanlı Yer Adları Kılavuzu"nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Konacık Mahallesi, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Konacık Mahallesi, Baroğlu Mahallesi ve Karaçimen Mahallesi mahallenin komşularıdır. Mahalle, Diyarbakır'ın kuzeydoğusunda yer almaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Konacık Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 333, 2022 yılında 326, 2023 yılında 326'dır (TÜİK, 2024).

2.3.61. Koyungüden Mahallesi

Mahallenin adının neden verildiğine dair net bilgiye rastlanmamaktadır. Mahalle "Arapşaban" diye adlandırılmaktadır. Mahalle, 2012 yılından önce bir köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Koyungüden Mahallesi, merkeze 33 km uzaklıkta, Bingöl ile Hani Yolu'nun arasında bulunmaktadır. Sur ilçesinin kuzeydoğusunda yer alan Koyungüden Mahallesi'nin yakınından Anbar Çayı akmaktadır. Yarımca Mahallesi ve Fidanlar Mahallesi, mahallenin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Koyungüden Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 566, 2022 yılında 553, 2023 yılında 700'dür (TÜİK, 2024).

2.3.62. Kozan Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesinde bulunan Kozan Mahallesi, merkeze 15 km uzaklıktadır. Erpolat, Kozan Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin "Kozan" şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 74). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda, 1947 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda mahallenin eski adı "Kozan" olarak geçmektedir. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Osmanlı Yer Adları Kılavuzu"nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Kozan adıyla Adana'nın bir ilçesi de bulunmaktadır. Kozan Mahallesi, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Dicle Üniversitesine yakın konumda olan mahalleye Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nden gidilebilmektedir. Mahallenin batısında Vali Aydın Arslan Fen Lisesi bulunmaktadır. Dicle Nehri, mahallenin batı kolundadır. TÜİK istatistiklerine göre Kozan

Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.130, 2022 yılında 1.162, 2023 yılında 1.208'dir (TÜİK, 2024).

2.3.63. Köprübaşı Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Köprübaşı Mahallesi, merkeze 20 km uzaklıktadır. Mahallenin adı mahallede bulunan köprüden gelmektedir. Yılmazçelik, Köprübaşı Mahallesi'nin ilk defa 1785 yılında kayıtlarda geçtiğini belirtmektedir (Yılmazçelik, 1995, s. 37). Köprübaşı Mahallesi, 18. ve 19. yüzyıllarda Müslümanların yaşadığı bir mahalledir (Yılmazçelik, 1995, s. 46). 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda mahallenin adı “Köprübaşı” olarak geçmektedir. Köprübaşı Mahallesi, 2012 yılından önce bir köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı yer almamaktadır.

Diyarbakır'ın kuzeydoğusunda yer alan mahalle, Silvan Yolu üzerindedir. Köprübaşı Mahallesi, Yeşilköy Mahallesi'yle komşudur. TÜİK istatistiklerine göre Köprübaşı Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 853, 2022 yılında 775, 2023 yılında 824'tür (TÜİK, 2024).

2.3.64. Köşk Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Köşk Mahallesi, merkeze 25 km uzaklıktadır. Mahalle, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Sur ilçesinin kuzeydoğusunda yer alan Köşk Mahallesi, Bingöl Yolu'na yakın konumdadır. Fidanlar Mahallesi, Yarımca Mahallesi ve Yenice Mahallesi mahallenin komşularıdır. Anbar Çayı, mahallenin yakınlarından geçmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Köşk Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 88, 2022 yılında 86, 2023 yılında 89'dur (TÜİK, 2024).

2.3.65. Kumluçat Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı olan Kumluçat Mahallesi, merkeze 35 km uzaklıktadır. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin eski adı “Ardala”, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Ardelu” olarak geçmektedir. Mahallenin eski adlarındaki bu farklılık fonetik sebeptendir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Mahalle, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeydoğusunda yer alan mahalle, Diyarbakır-Bingöl Yolu'na yakın konumdadır. Mahallenin içinden Kuruçay adında bir akarsu geçmektedir. Mermer Mahallesi, Kumluçat Mahallesi'ne yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Kumluçat Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 209, 2022 yılında 196, 2023 yılında 178'dir (TÜİK, 2024).

2.3.66. Kumrucak Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı olan Kumrucak Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer alan bir mahalledir. Mahallenin adının neden verildiğine dair net bilgiye rastlanmamaktadır. 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Mahalle, Diyarbakır'a 33 km uzaklıkta olan Kumrucak Mahallesi, Diyarbakır-Bingöl Yolu'na ve Kuruçay adındaki akarsuya yakındır. TÜİK istatistiklerine göre Kumrucak Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 232, 2022 yılında 250, 2023 yılında 242'dir (TÜİK, 2024).

2.3.67. Kuşburnu Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesinde bulunan Kuşburnu Mahallesi, merkeze 19 km uzaklıktadır. Kuşburnu Mahallesi, adını “kuşburnu” bitkisinden almaktadır. 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında

yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Erveni” şeklinde geçmektedir. “Erveni” hakkında bilgiye rastlanmamaktadır. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

TÜİK istatistiklerine göre Kuşburnu Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 87, 2022 yılında 68, 2023 yılında 77’dir (TÜİK, 2024).

2.3.68. Kuşlukbağı Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı Kuşlukbağı Mahallesi, merkeze 18 km uzaklıktadır. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda mahallenin eski adı “Matran”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Matrani” olarak geçmektedir. Nişanyan Yer Adları’nda “Matran” kelimesi “papaz” anlamıyla geçmektedir (Nişanyan, 2024). 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır’ın doğusunda yer alan mahalle, Karaçalı Mahallesi ve Pınardüzü Mahallesi’ne yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Kuşlukbağı Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 169, 2022 yılında 172, 2023 yılında 247’dir (TÜİK, 2024).

2.3.69. Küçükakören Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı Küçükakören Mahallesi, merkeze 42 km uzaklıktadır. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin eski adı “Küçük Akveran”, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda “Küçükakveran”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Küçük Akviran” olarak geçmektedir. Mahallenin adında geçen “küçük” ve “ak” kelimeleri Türkçe yer adlarında sıklıkla kullanılan kelimelerdir. Mahallenin adında bulunan “ören” kelimesi ise “viran” anlamında kullanılmıştır. Mahalle, defalarca yıkıldığı için mahalleye Ak-viran veya Beyaz Harabe adı

verilmiştir.1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Mahalle, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğinden sonra mahalle olmuştur. Diyarbakır’ın kuzeydoğusunda yer alan mahalle, Hani Yolu’na yakın konumdadır. Sapanca Mahallesi, Küçükakören Mahallesi’nin komşusudur. İlkbahar aylarında mahallede bahar şenlikleri düzenlenmektedir. Mahalle halkı birçok etkinlikte bir araya gelmektedir. Çevre mahallelerden de bu etkinliklere yoğun ilgi gösterilmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Küçükakören Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 2.047, 2022 yılında 1.984, 2023 yılında 1.949’dur (TÜİK, 2024).

2.3.70. Küçükkadı Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı olan Küçükkadı Mahallesi, Diyarbakır’a 11 km uzaklıktadır. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda mahallenin adı “Küçük Kadıköy”, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda ve 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Küçükkadı” olarak geçmektedir. Nişanyan Yer Adları’nda mahallenin eski adı “Zımmi Kadıköy” olarak geçmektedir (Nişanyan, 2024). Türkçe Sözlük’te Zimmi kelimesi, İslam devleti tebaasında olan ve haraç veren Hristiyanlar olarak geçmektedir (Türk Dil Kurumu, 2024). 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Şehir merkezinin dışında yer alan mahalle, Diyarbakır-Hani yolu üzerinde yer almaktadır. Yiğit Çavuş Mahallesi ve Karaçalı Mahallesi, mahallenin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Küçükkadı Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 674, 2022 yılında 650, 2023 yılında 651’dir (TÜİK, 2024).

2.3.71. Lalebey Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı olan Lalebey Mahallesi, Sur ilçesinin merkezindedir. Mahallenin adı, 16. yüzyılda Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman zamanlarında yaşayan Lala Kasım Bey’den gelmektedir. Lala Kasım Bey, Akkoyunlulara intisap ederek yaşamakta, Diyarbakır’a saldıran Şah İsmail’e itaat

etmemiş, Yavuz Sultan Selim’e sığınmıştır. Lala Kasım Bey, Diyarbakır’ın Eğil ilçesinde beylik kurmuştur. Lala Kasım Bey’in kabrinin Eğil’in Kalkan Mahallesi’nde olduğu bilinmektedir (Melek ve Demir, 2009, s. 97-98). Lalebey Mahallesi, Müslümanlarla Müslüman olmayanların birlikte yaşadığı mahallelerdendir (Yılmazçelik, 1995, s. 48).

Sur ilçesinin batısında yer alan Lalebey Mahallesi, Ali Paşa Mahallesi ve Lalebey Mahallesi’nin komşu mahallesidir. Lalebey Mahallesi’nde Lalebey Cami, Meryem Ana Süryani Kilisesi, Hançeri Güzel Cami gibi tarihi yerler bulunmaktadır. Lalebey Cami, Lalebey Mahallesi’nde yer almaktadır. Camiye “Lala Kasım Bey Cami” de denilmektedir. Cami, Akkoyunlular Dönemi’nde yaptırılmıştır. Lala Bey Camisini Lala Kasım Bey yaptırmıştır. Meryem Ana Süryani Kilisesi, Lalebey Mahallesi’nde bulunmaktadır. Kilise, tapınak olarak kullanılıp Süryanilerin mabedidir. Hz. İsa’nın gerildiği çarmıhın parçası bu kilisede bulunup Hristiyanlar için önemlidir. Hançeri Güzel Cami’sinin adı, Hançer Güzâradında bir sahabeden geldiği tahmin edilmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Lalebey Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 1.670, 2022 yılında 1.661, 2023 yılında 1.694’tür (TÜİK, 2024).

2.3.72. Melik Ahmet Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı Melik Ahmet Mahallesi, Sur ilçesinin merkezinde bulunmaktadır. Mahallenin adı Osmanlı padişahlarından 4. Mehmet Dönemi’nde sadrazamlık yapmış Melik Ahmet Paşa’dan gelmektedir. Melik Ahmet’in asıl adı Melek Ahmet’tir. Halk, kendisini “Melik Ahmet” şeklinde adlandırmıştır. 17. yüzyılın ilk yarısında Diyarbakır’da valilik yapmıştır. 1641’de Bağdat Valiliği’ne atanan Melik Ahmet, Kösem Sultan’ın tavsiyesiyle sadrazam olmuştur. Diyarbakır’ın valilerinden olan Özdemiroğlu Osman Paşa, Melik Ahmet Paşa’nın babasının mareşaliydi (İlhan, 1992, s. 592). Melik Ahmet Paşa’nın Osmanlı Devleti Dönemi’nde Diyarbakır Valiliği yaptığı Diyarbakır Salnameleri’nde anlatılmaktadır (Diyarbakır Salnameleri, 1999, s. 33).

Melik Ahmet Paşa’nın yaşadığı dönem göz önünde bulundurularak mahalleye Melik Ahmet adının 17. yüzyıldan sonra verildiği kesin olarak anlaşılmaktadır. Yılmazçelik, Melik Ahmet Mahallesi’nden Melek Ahmet Paşa şeklinde bahsedip mahallenin 1785-1850 yılları arasında var olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Melik Ahmet Mahallesi’ne ilk defa 1800 yılındaki bir kayıta rastlandığını açıklamaktadır. Melik Ahmet Mahallesi, Müslümanlarla Müslüman olmayanların birlikte yaşadığı bir mahalledir (Yılmazçelik, 1995, s. 35-48).

Mahallede Melik Ahmet Paşa tarafından yaptırılan Melik Ahmet Paşa Cami bulunmaktadır.

Osmanlı çinileri ile dikkat çeken cami, merkez Sur ilçesinde, Urfa Kapı yakınında, Melik Ahmet Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Diyarbakırlı Melek Ahmed Paşa tarafından 1587–1591 yılları arasında yaptırılmıştır. “Melek Ahmed Paşa”, üç kez Diyarbakır valiliği ve sadrazamlık da yapmış olan Silahdar Melek Ahmed Paşa ile karıştırılmamalıdır. Camiyi yaptıran Ahmed Paşa, Diyarbakırlı sevilen ve etkin bir hayır sahibidir (Melek ve Demir, 2009, s. 102).

Beysanoğlu camii ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Buna “Melek Ahmet Cami” de denir. Diyarbakırlı Melek Ahmet Paşa tarafından H 995-999 (M 1587-1591) yılları arasında yaptırılmıştır.” (Beysanoğlu, 1963, s. 198).

Melik Ahmet Mahallesi’nde birçok tarihi ve kültürel yer bulunmaktadır. Mahallenin bir tarafında Urfa Kapı diğer tarafında tarihi Dört Ayaklı Minare bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Melik Ahmet Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 4.923, 2022 yılında 4.926, 2023 yılında 4.983’tür (TÜİK, 2024). Mahalle, Sur ilçesinin nüfusu en fazla olan mahallelerdendir.

2.3.73. Mermer Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı olan Mermer Mahallesi şehir merkezinin dışında yer almaktadır. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda mahallenin adı “Mermer”, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda “Mermer”, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Mermeri” olarak geçmektedir. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adına rastlanmaktadır (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2017, s. 547).

2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır’ın kuzeydoğusunda yer alan Mermer Mahallesi, Diyarbakır’a 40 km uzaklıkta olup Diyarbakır-Bingöl Yolu üzerinde bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Mermer Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 1.318, 2022 yılında 1.257, 2023 yılında 1.383’tür (TÜİK, 2024).

2.3.74. Mermeri Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı olan Mermeri Mahallesi, merkeze 32 km uzaklıktadır. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda mahallenin adı “Mermer”, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda “Mermer”, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Mermeri” olarak geçmektedir.

2012 yılından önce bir köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Hani Yolu’na yakın konumdaki mahalle, Sur ilçesinin kuzeydoğusunda yer almaktadır. Soğanlı Mahallesi ve Ağaçlıdere Mahallesi, mahallenin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Mermeri Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 547, 2022 yılında 539, 2023 yılında 568’dir (TÜİK, 2024).

2.3.75. Nefirtaş Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Nefirtaş Mahallesi, merkeze 50 km uzaklıktadır. Mahallenin adının neden verildiği bilinmemekte ancak “Nefirtaş” adı mahallenin etrafında birçok taşlı alan olduğu için kullanılmış olabilir. “taş” kelimesi Türkçe yer adlarında sıklıkla tercih edilmektedir.

Diyarbakır'ın kuzeydoğusunda yer alan mahalleye Kocaköy ilçesi yakın konumdadır. Anbar Çayı, mahallenin yakınından geçmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Nefirtaş Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 438, 2022 yılında 425, 2023 yılında 428’dir (TÜİK, 2024).

2.3.76. Özekli Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Özekli Mahallesi, merkeze 51 km uzaklıktadır. 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Tilelek” olarak geçmektedir. 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet

Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Mahalle, Diyarbakır’ın kuzeydoğusunda yer almaktadır. Büyükakören Mahallesi ve Nefirtaş Mahallesi mahallenin komşularıdır. Mahallede ilkbahar aylarında çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Diyarbakır’daki mahalle halkı, yöresel kıyafetlerle şenliklere katılmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Özekli Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 2.564, 2022 yılında 2.509, 2023 yılında 2.552’dir (TÜİK, 2024).

2.3.77. Pınardüzü Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı Pınardüzü Mahallesi, merkeze 20 km uzaklıktadır. Yerel halk, Pınardüzü Mahallesi’ni “Çirnik” şeklinde telaffuz etmektedir. Erpolat, Pınardüzü Mahallesi’nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Çirik” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 108). 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Çirnik” şeklinde geçmektedir. Türkçe kentlik adlarında “pınar” kelimesi sıklıkla kullanılmaktadır. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Mahalle, Sur ilçesinin doğusunda yer alır. Karabaş Mahallesi, Doğu Çanakçı Mahallesi ve Kuşlukbağı Mahallesi, Pınardüzü Mahallesi’nin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Pınardüzü Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 148, 2022 yılında 123, 2023 yılında 199’dur (TÜİK, 2024).

2.3.78. Sağdıçlı Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı Sağdıçlı Mahallesi, merkeze 47 km uzaklıktadır. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin adı “Bubiyan” olarak geçmektedir. 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı yer almamaktadır.

Diyarbakır-Bingöl Yolu’na yakın konumda olan mahalle, Arpaderesi Mahallesi ve Kavaklıbağ Mahallesi’ne komşudur. TÜİK istatistiklerine göre Sağdıçlı Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 288, 2022 yılında 257, 2023 yılında 278’dir (TÜİK, 2024).

2.3.79. Sapanca Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı olan Sapanca Mahallesi, merkeze 39 km uzaklıktadır. Mahallenin adının neden verildiğine dair bilgiye ulaşılamamaktadır. “Sapanca” adıyla Sakarya’nın bir ilçesi de bulunmaktadır.

Diyarbakır’ın kuzeydoğusunda yer alan mahalle, Hani Yolu üzerindedir. Alcık Mahallesi ve Küçükakören Mahallesi Sapanca Mahallesi’nin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Sapanca Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 660, 2022 yılında 658, 2023 yılında 640’tır (TÜİK, 2024).

2.3.80. Sarıkamış Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesinde bulunan Sarıkamış Mahallesi, merkeze 25 km uzaklıktadır. Sarıkamış Mahallesi adını sarı+kamış birleşik sözcüğünden almaktadır. 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Heftgerm” şeklinde geçmektedir. Nişanyan Yer Adları’nda mahallenin adı eski adı “Heftgerm” olarak geçmektedir. “Heftgerm” “yedi hamam” anlamına gelmektedir (Nişanyan, 2024). Evliya Çelebi Seyahatnamesinde; Diyarbakır topraklarında Ermenilerin ve Kürtlerin yaşadığı bir köy olduğunu, bağ ve bahçe işlerinin yapıldığını, doğusunda Murat Nehri’nin olduğunu belirtmektedir (Kahraman ve Dağlı, 2010, s. 26). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Mahalle, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır’ın kuzeydoğusunda bulunan Sarıkamış Mahallesi’ne Hani yolundan gidilmektedir. Fidanlar Mahallesi ve Büyükkadı Mahallesi, Sarıkamış Mahallesi’ne yakın konumdadır. Mahalleden geçen Kuru Dere, Anbar Çayı’yla birleşmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Sarıkamış Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 672, 2022 yılında 672, 2023 yılında 640’tır (TÜİK, 2024).

2.3.81. Sarılar Mahallesi

Diyarbakır'ın doğusunda yer alan mahalle, Diyarbakır'a 34 km uzaklıktadır. Mahalleye dair bilgiye rastlanmamaktadır.

Sur ilçesinin güneydoğusunda yer alan Sarılar Mahallesi, Dicle Nehri'nin kıyısında bulunmaktadır. Bismil Yolu üzerinde yer alan mahalle, Kervanpınar Mahallesi'ne komşudur. TÜİK istatistiklerine göre Sarılar Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 233, 2022 yılında 240, 2023 yılında 246'dır (TÜİK, 2024).

2.3.82. Sarıyazma Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Sarıyazma Mahallesi, merkeze 34 km uzaklıktadır. Mahallenin adı, sarı+yazma kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Erpolat, Sarıyazma Mahallesi'nin 16. yüzyılda "Kızıl Mehmet" şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 109). 29 Mart 1733 tarihli Avarız Defteri'nde mahallenin adından Kızıl Mehmet şeklinde bahsedilmektedir (Cevger, 2016, s. 134). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda, 1947 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda mahallenin adı "Kızıl Mehmet" şeklinde geçmektedir. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Osmanlı Yer Adları Kılavuzu"nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Mahalle, 2012 yılından önce bir köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğinden sonra mahalle olmuştur. Mahallenin yakınlarında Anbar Çayı bulunmaktadır. Kapaklıpınar Mahallesi ve Yenievler Mahallesi, mahallenin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Sarıyazma Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 77, 2022 yılında 83, 2023 yılında 100'dür (TÜİK, 2024).

2.3.83. Sati Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesinde bulunan Sati Mahallesi, merkeze 28 km mesafededir. Sati Mahallesi'nin adı, "Satu" ve "Satıköy" şeklinde bilinmektedir. 16. yüzyıldan günümüze ulaşan mahalle, "Sati Kendi" şeklinde geçmektedir (Erpolat, 1999, s. 74). 1928

yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı “Sati” olarak geçmektedir. Mahalle, 2012 yılından önce bir köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı olan Sati Mahallesi, Diyarbakır’ın güneydoğusundadır. Hızır İlyas Mahallesi ve Kozan Mahallesi mahallenin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Sati Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 1.099, 2022 yılında 1.105, 2023 yılında 1.219’dur (TÜİK, 2024).

2.3.84. Savaş Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı Savaş Mahallesi, merkezde bulunan bir mahalledir. Mahallenin adının neden verildiği bilinmemektedir.

Savaş Mahallesi’nde Dört Ayaklı Minare ve Sülüklü Han gibi tarihi yerler vardır. Savaş Mahallesi, Ulu Cami’ye yakın konumda olup mahallenin çevresinde birçok tarihi ve kültürel alan bulunmaktadır. Dört Ayaklı Minare, mahallenin önemli simgelerindendir. Dört Ayaklı Minareye Şeyh Matar Cami de denilmektedir. Halk arasında çoğunlukla “Dört Ayaklı Minare” adı kullanılmaktadır. Bu minareden dolayı gerek yerel halk gerek turistler mahalleye yoğun ilgi göstermektedir.

Dört Ayaklı Minare’yle ilgili şu bilgiler verilmektedir:

Dört Ayaklı Minare ve Kasım Padişah isimleri ile de bilinen cami, Savaş Mahallesi, Yenikapı Sokak’ta bulunmaktadır. Minaresindeki yazıtından 906/1500 yılında ismini de aldığı Akkoyunlu Sultanı Kasım Bey tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Minarede bulunan kitâbede “Âdil Sultan Kasım Han’ın saltanatı zamanında Hacı Ömer oğlu Hacı Hüseyin’in emeğiyle 906/1500 senesinde inşa edildi” yazılıdır. Şeyh Matar Camii’nin minaresi hakkında Diyarbakır Salnâmeleri’nde İslâm’dan önce yapılmış sağlam ve yüksek bir eser olduğu, fetihten sonra yanına cami inşa edilerek minare olarak kullanılmaya başlandığı bilgisi bulunmaktadır (Melek ve Demir, 2009, s. 119).

Özçelik, minareyle ilgili olarak şunları belirtmektedir:

Halk arasında Dört Ayaklı Minare ve Kasım Padişah Cami olarak da bilinir. Yenikapı Sokak’ta, Savaş Mahallesi’nde bulunmaktadır. Minaresindeki yazıtından 1500 yılında ismini de aldığı Akkoyunlu Sultanı Kasım Bey tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Minarede bulunan kitâbede ‘Adil Sultan Kasım Han’ın saltanatı zamanında Hacı Ömer

Oğlu Hacı Hüseyin'in emeğiyle 906/1500 senesinde inşa edildi' yazılıdır (Özçelik, 2011, s. 22).

Savaş Mahallesi'nde Mar PetyunKeldani Katolik Kilisesi bulunmaktadır. Kilise, Dört Ayaklı Minare civarındadır.

Kilise ile ilgi bilgi veren Melek ve Demir şu ifadeleri kullanmaktadır:

Tapuda Keldanî Katolik Kilisesi Cemaati Vakfı adına kayıtlı kilise, Savaş Mahallesi Şeftali Sokak Numara 2'de, Şeyh Matar Camii yakınında bulunmaktadır. Yapılış tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte en erken 17. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Kilisede bulunan bir kitâbeden 1834 tarihinde onarım gördüğü anlaşılmaktadır. Kemerlerle bölünmüş üç nefli beş apsisli kilisenin bazalt taş duvarları, apsis önlerindeki baklava dilimli ve iki renkli taş döşemelerle bir bütünlük oluşturduğu görülmektedir (Melek ve Demir, 2009, s. 251).

TÜİK istatistiklerine göre Savaş Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.754, 2022 yılında 1.354, 2023 yılında 546'dır (TÜİK, 2024).

Şekil 1.13. Şeyh Mutahhar Cami

Şekil 1.14. Dört Ayaklı Minare

2.3.85. Sayarlar Mahallesi

Mahallenin adı, yerel halk tarafından “Serkalo” olarak adlandırılmaktadır. “Sayarlar” adının neden verildiği net olarak bilinmemektedir. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin adı “Serkelu”, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda “Serkalu”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Sarkalu” olarak geçmektedir. Mahalle, 2012 yılından önce bir köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlı olan Sayarlar Mahallesi, merkeze 39 km uzaklıktadır. Mahalle, Diyarbakır’ın kuzeydoğusunda yer almaktadır. Harmanlar Mahallesi, Gültepe Mahallesi ve Çubuklu Mahallesi mahallenin komşularıdır. Silvan

Yolu, yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Sayarlar Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 289, 2022 yılında 285, 2023 yılında 358'dir (TÜİK, 2024).

2.3.86. Soğanlı Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Soğanlı Mahallesi'nin adı, “soğan” kelimesinden gelmektedir. Mahallenin “soğan” diye adlandırılmasının sebebi, mahallede soğan üretildiği için olabilir. 29 Mart 1733 tarihli Avarız Defteri'nde mahallenin adından Ak Meşhed şeklinde bahsedilmektedir (Cevger, 2016, 133). Mahallenin eski adında geçen “ak” kelimesi Türkçe yer adlarında sıklıkla kullanılmaktadır. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin adı “Akmeşhet”, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda “Akmeşet” olarak geçmektedir. İçişleri Bakanlığının 1968 ve 1981 yıllarında yayımladığı “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı yer almamaktadır.

Mahalle, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Soğanlı Mahallesi, Diyarbakır'a 30 km uzaklıktadır. Diyarbakır'ın kuzeydoğusunda yer almaktadır. Hani Yolu üzerinde yer alan Soğanlı Mahallesi'nde “Mele Kasım Cami” bulunmaktadır. Ağaçlıdere Mahallesi ve Mermeri Mahallesi, mahallenin komşularıdır. Kuru Dere, mahallenin yakınından geçen bir akarsudur. TÜİK istatistiklerine göre Soğanlı Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 911, 2022 yılında 897, 2023 yılında 895'tir (TÜİK, 2024).

2.3.87. Süleyman Nazif Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Süleyman Nazif Mahallesi, Sur ilçesinin merkezinde bulunmaktadır. Süleyman Nazif Mahallesi'nin adı Diyarbakırlı ünlü şair “Süleyman Nazif”ten gelmektedir. Süleyman Nazif, Diyarbakır doğumlu ve Servet-i Fünûn Dönemi şairlerindendir. Süleyman Nazif'in babası Diyarbakırlı Said Paşa'dır. Süleyman Nazif, Şair Faik Ali Ozansoy'un ağabeyidir (Yalçın, 2010, s. 934).

Süleyman Nazif Mahallesi'nde Aşefçiler Çarşısı, Yanık Çarşı ve Malik-i Ejder Türbesi bulunmaktadır. Malik-i Ejder Türbesi, Süleyman Nazif Mahallesi'nin Balıkçılarbaşı civarındadır. Sur ilçesinin önemli simgelerinden olan Dört Ayaklı Minare bu mahalleye yakın yerde bulunmaktadır. Mahallenin çevresinde birçok tarihi ve kültürel yer bulunmaktadır. Ziya Gökalp Mahallesi, Süleyman Nazif Mahallesi'nin komşu

mahallesidir. Diyarbakır’da Süleyman Nazif adında vergi dairesi bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Süleyman Nazif Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 401, 2022 yılında 562, 2023 yılında 417’dir (TÜİK, 2024).

2.3.88. Söngöler Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağı Söngöler Mahallesi, merkeze 27 km uzaklıktadır. Mahallenin adının neden verildiğı bilinmemektedir. Mahalle, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değışikliğiyle Söngöler Mahallesi olmuştur.

Gencan Mahallesi ve Erimli Mahallesi, Söngöler Mahallesi’nin komşularıdır. Diyarbakır’ın kuzeydoğusunda yer alan Söngöler Mahallesi, Hani Yolu’na yakın konumdadır. Mahalle, Dicle Nehri’ne yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Söngöler Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 104, 2022 yılında 124, 2023 yılında 124’tür (TÜİK, 2024).

2.3.89. Tanoğılu Mahallesi

Diyarbakır’ın Sur ilçesinde bulunan Tanoğılu Mahallesi, merkeze 12 km uzaklıktadır. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda ve 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı “Sadi” olarak geçmektedir. Nişanyan Yer Adları’nda “Sadi” adı, bir aşiretin adı olarak geçmektedir (Nişanyan, 2024). Mahalle adını Türkçe yapma kararı doğrultusunda mahalleye “Tanoğılu” adı verilmiştir. Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Diyarbakır’ın doğusunda yer alan Tanoğılu Mahallesi, Dicle Üniversitesi, Dicle Nehri ve HevselBahçeleri’ne yakındır. Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi, çok yakın konumdadır. Kabasakal Mahallesi ve Kozan Mahallesi, mahallenin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Tanoğılu Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 222, 2022 yılında 227, 2023 yılında 211’dir (TÜİK, 2024).

2.3.90. Tezgeçer Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesinde yer alan Tezgeçer Mahallesi, İçişleri Bakanlığının 1933 yılında yayımladığı “Köylerimiz” adlı kitapta “Kürdoka”, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda “Kürdoka”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Kürdoka” olarak geçmektedir. Nişanyan Yer Adları’nda “Kurdika” şeklinde geçen mahalle, eski bir aşirettir (Nişanyan, 2024).

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Mahalle, Sur ilçesinin doğusunda yer alan Tezgeçer Mahallesi’ne Yenidoğan Mahallesi ve Kapaklıpınar Mahallesi komşudur. Anbar Çayı, mahallenin yakınlarından geçmektedir. Silvan ve Bismil Yolu arasında yer almaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Tezgeçer Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 349, 2022 yılında 365, 2023 yılında 371’dir (TÜİK, 2024).

2.3.91. Yarımcı Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Yarımcı Mahallesi, merkeze 39 km uzaklıktadır. Mahallenin adının neden verildiğine dair net bilgiye rastlanmamaktadır.

Sur ilçesinin kuzeydoğusunda yer alan Yarımcı Mahallesi’nden Anbar Çayı geçmektedir. Yarımcı Mahallesi, Bingöl Yolu ile Hani Yolu arasında bulunmaktadır. Koyungüden Mahallesi ve Fidanlar Mahallesi, Yarımcı Mahallesi’nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Yarımcı Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 215, 2022 yılında 206, 2023 yılında 234’tür (TÜİK, 2024).

2.3.92. Yenice Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Yenice Mahallesi, merkeze 25 km uzaklıktadır. Mahallenin adının neden verildiği net olarak bilinmemektedir. “Yeni” kelimesiyle kurulan birçok kentlik adı bulunmaktadır. Türkçe kentlik ve yer adlarında kullanılabilen “yeni” kelimesi mahalleye bu sebeple verilmiş olabilir.

Yenice Mahallesi, eskiden Mermer Bucağı’na bağlı bir köydü. Köy statüsünden alınarak 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Türkiye’de “Yenice” adında birçok yer adı bulunmaktadır. Yenice Mahallesi, Esenbağ

Mahallesi ve Derviş Hasan Mahallesi'ne komşudur. TÜİK istatistiklerine göre Yenice Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 331, 2022 yılında 318, 2023 yılında 330'dur (TÜİK, 2024).

2.3.93. Yenidoğan Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Yenidoğan Mahallesi, merkeze 30 km uzaklıktadır. Mahallenin adıyla ilgili net bir bilgiye rastlanmamaktadır. “Yenidoğan” adının verililiş sebebi, Türkçe kentlik ve yer adlarında “yeni” kelimesinin çok tercih edilmiş olması düşünülmektedir.

Yenidoğan Mahallesi, Sur ilçesinin doğusunda yer almaktadır. Yeşilli Mahallesi, ÇataksuMahallesi ve Tezgeçer Mahallesi Yenidoğan Mahallesi'nin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Yenidoğan Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 88, 2022 yılında 84, 2023 yılında 73'tür (TÜİK, 2024).

2.3.94. Yenievler Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Yenievler Mahallesi, merkeze 36 km uzaklıktadır. 29 Mart 1733 tarihli Avarız Defteri'nde mahallenin adından “Şemmame” şeklinde geçmektedir (Cevger, 2016, 133). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1933 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin eski adı “Şemami” olarak geçmektedir.

2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Sur ilçesinin doğusunda yer alan Yenievler Mahallesi, Bismil ilçesine yakın konumdadır. Sarıyazma Mahallesi, Yenievler Mahallesi'nin komşu mahallesidir. Anbar Çayı, mahallenin yakınlarından geçmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Yenievler Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 933, 2022 yılında 904, 2023 yılında 907'dir (TÜİK, 2024).

2.3.95. Yeşilköy Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Yeşilköy Mahallesi, merkeze 22 km uzaklıktadır. Mahallenin adının neden verildiğine dair net bilgi yoktur.

Diyarbakır'ın kuzeydoğusunda yer alan mahalle, Silvan Yolu üzerindedir. Mahalle, Köprübaşı Mahallesi ve Kuşlukbağı Mahallesi'ne komşudur. Mahalleden Anbar Çayı geçmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Yeşilköy Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 226, 2022 yılında 246, 2023 yılında 312'dir (TÜİK, 2024).

2.3.96. Yeşilli Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesinde bulunan Yeşilli Mahallesi, şehir merkezinin dışında yer almaktadır. Mahallenin adının neden verildiği net olarak bilinmemektedir. 2012 yılından önce köy olan mahalle, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'a 26 km uzaklıkta bulunan mahalle, Sur ilçesinin doğusunda yer almaktadır. Anbar Çayı, mahallenin yakınındadır. Yenidoğan Mahallesi ve Çataksu Mahallesi, mahallenin komşularıdır. TÜİK istatistiklerine göre Yeşilli Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 692, 2022 yılında 685, 2023 yılında 742'dir (TÜİK, 2024).

2.3.97. Yiğit Çavuş Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı olan Yiğit Çavuş Mahallesi, merkeze yakındır. 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda ve 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı “İrincil” olarak geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Yiğit Çavuş Mahallesi, 2012 yılından önce köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Yiğit Çavuş Mahallesi, Diyarbakır'a 11 km uzaklıktadır. Diyarbakır'ın doğusunda yer alan mahalle, Silvan ve Hani Yolu üzerindedir. Karaçalı Mahallesi, mahallenin komşusudur. Ali Gaffar Okkan Polis Meslek Eğitim Merkezi, Diyarbakır il AFAD Müdürlüğü gibi yerler mahallede bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Yiğit Çavuş Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 782, 2022 yılında 781, 2023 yılında 817'dir (TÜİK, 2024).

2.3.98. Yukarıkılıçtaşı Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Yukarıkılıçtaşı Mahallesi, merkeze 13 km uzaklıktadır. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin adı “Angevürlyä”, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda “Yukarı Angevir”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Yukarı Angevir” olarak geçmektedir. Nişanyan Yer Adları’nda “Ayngevir” olarak geçen mahalle, “Akpınar” anlamında kullanılmaktadır (Nişanyan, 2024). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Yukarıkılıçtaşı Mahallesi, Sur ilçesinin doğusunda yer almaktadır. Dicle Üniversitesi yakın konumda olup mahallenin yakınından Dicle Nehri geçmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Yukarıkılıçtaşı Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 1.696, 2022 yılında 1.878, 2023 yılında 2.090’dır (TÜİK, 2024).

2.3.99. Ziya Gökalp Mahallesi

Diyarbakır'ın Sur ilçesinde bulunan Ziya Gökalp Mahallesi, Diyarbakır'ın merkezindedir. Mahalle, adını Diyarbakırlı şair ve sosyolog Ziya Gökalp’ten almaktadır. Ziya Gökalp, 1876 yılında Diyarbakır’da doğmuştur. Diyarbakır'ın Çermik ilçesinde yaşamış, bir süre sonra Diyarbakır’a göç etmiştir (Yalçın, 2010, s. 1161).

Şair, Türkçülük düşüncesini savunmuştur. Diyarbakır’da Ziya Gökalp adında bir müze bulunmaktadır. Ziya Gökalp Müzesi, eskiden Ziya Gökalp’in yaşadığı evdir. Müzeye çevrildikten sonra şairin eserleri ve kişisel eşyaları müzede sergilenmektedir. Müzenin kapısı ahşaptan yapıyken müzede bir de avlu vardır. Avlusunda bir havuz vardır. Şairin eserleri müzenin duvarlarında sergilenmektedir.

Diyarbakır'ın büyük camilerinden olan Behram Paşa Cami, Ziya Gökalp Mahallesi’nde bulunmaktadır. Caminin adı, Diyarbakır’da 16. yüzyılda valilik yapmış Behram Paşa’dan gelmektedir. Behram Paşa, Osmanlı Dönemi’ndeki Diyarbakır’ın 13. valisidir. Behram Paşa’nın Osmanlı Devleti Dönemi’nde Diyarbakır Valiliği yaptığı Diyarbakır Salnameleri’nde geçmektedir (Diyarbakır Salnameleri, 1999, s. 37). Cami, Behram Paşa’nın isteği üzerine 16. yüzyılda yaptırılmıştır. Mimar Sinan, caminin mimarıdır.

Mahallede, “Sin” adında bir cami bulunmaktadır. Sin Cami’nin yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Camiye “Şems Efendi Cami” de denilmektedir. Balıkçılarbaşı konumunda yer alan cami, Yanık Çarşı civarındadır. Diyarbakır’ın Sur ilçesinde bulunan Ziya Gökalp Mahallesi, Diyarbakır’ın merkezinde olup birçok kültürel mekâna ev sahipliği yapmaktadır. Dengbej Evi bunlardan biridir. Mahallenin kuzey konumunda Diyarbakır Ulu Cami, doğusunda Dört Ayaklı Minare, güneyinde ise Cemil Paşa Konağı yer almaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Ziya Gökalp Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 2.596, 2022 yılında 2.525, 2023 yılında 2.444’tür (TÜİK, 2024).

Şekil 1.15. Ziya Gökalp İlkokulu ve Ortaokulu

2.3.100. Ziyaret Mahallesi

Ziyaret Mahallesi, Diyarbakır’ın Sur ilçesine bağlıdır. Mahallenin adının neden verildiği net olarak bilinmemektedir ancak “ziyaret” adı, Diyarbakır kentlik adlarında sıklıkla kullanılmaktadır.

Mahalle, 2012 yılından önce bir bucaktı. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Ziyaret Mahallesi, Diyarbakır’a 44 km uzaklıktadır.

Diyarbakır'ın önemli akarsularından olan Anbar Çayı, mahallenin yakınından geçmektedir. Mermer Mahallesi, mahalleye yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Ziyaret Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 464, 2022 yılında 490, 2023 yılında 508'dir (TÜİK, 2024).

Tablo 2.5. Sur ilçesi mahallelerinin eski-yeni ad tablosu

Mahalle	16. Yüzyıl	1933 Yılı	1968 Yılı
Abdaldede	-	-	-
Ağaçlıdere	Çirik	-	Cirnik
Alabal	Kefnecar	-	Kefenecar
Alcık	-	Fidelan	Fidilan
Alibardak	Alibardak	Alibardak	Alibardak
Ali Paşa	-	-	-
Arpaderesi	Arpaderesi	Arpaderesi	-
Bağıvar	-	Kabi	Kabi
Bağpınar	Zoğzunç	Zoğzinç	Zoğzunç
Bahçecik	Bahçecik	Bahçecik	Bahçecik
Baroğlu	-	-	-
Beybulak	-	-	Mirahur
Bostanpınar	Kürd Ömer	Ömeran	-
Bozdemir	Müderriş	Müderriş	Müderriş
Büyükakören	Akviran-ı Ülya	Büyük Akveran	Büyük Akviran
Büyükkadı	Kadı-ı Ülya	Büyük Kadıköy	Büyük Kadı
Cami Kebir	-	-	-
Cami Nebi	-	-	-
Çarıklı	Çaruğı	Çarugu	Çarıklıfabrikası Köyü
Çataksu	Çayan	-	-
Çelikli	-	-	Büyük Bindan
Cemal Yılmaz	-	-	-
Cevat Paşa	-	-	-
Çubuklu	-	İshakan	İshakan
Dabanoğlu	-	-	-
Derviş Hasan	Derviş Hasan	-	Derviş Hasan
Doğanlı	-	-	-
Doğu Çanakçı	-	Çanakçı	Doğu Çanakçı
Dumrul	-	Hacı Del	Hacıdel
Erimli	Sımaki	Simmaki	Simaki
Eryolu	-	-	-
Esenbağ	-	-	-
Fatih Paşa	-	-	-
Fetih	Kıtırıl	-	-
Fidanlar	-	-	-
Gencan	-	-	-
Gölpınar	Aslanoğlu	Arapaslan	Arapaslanoğlu
Gültepe	-	-	-
Hacı Osman	Hacı Osman	Hacı Osman	Hacı Osman
Harmanlar	-	Hüseyinik	Hüseyinik
Hasırlı	-	-	-
Havacılar	Şarabi	Şerabi	Nahırkıracı
Hızır İlyas	Hıdır Viranı	Hıdır İlyas	Hıdır İlyas
İskender Paşa	-	-	-

Tablo 2.5. Sur ilçesi mahallelerinin eski-yeni ad tablosu “çizelgenin devamı”

Mahalle	16. Yüzyıl	1933 Yılı	1968 Yılı
Kabasakal	Kabasakal	Kabasakal	-
Kapaklıpınar	-	Tililek	Tillik
Karabaş	Karabaş	Karabaş	Karabaş
Karaçalı	Tit’alo	Tilalo	Tilalo
Karacaören	Karacaviran	-	-
Karaçimen	Haşoli-i Ülya	-	Haşolu
Kardeşler	-	-	-
Karpuzlu	Hacı İsa	Hacı İsa	Hacı İsa
Karpuztepe	-	-	-
Kartaltepe	Abbas Kendi	-	-
Kavaklıbağ	-	Karanaz	Karanaz
Kayayolu	-	-	-
Kengerli	Kengerli	-	-
Kervanpınar	Arzuoğlu	Arzuoğlu	-
Kırmasırt	-	Arapyengeç	Arapyenice
Konacık	Meykoni	Meykuni	Meykuni
Köprübaşı	-	-	-
Köşk	-	-	-
Koyungüden	-	-	-
Kozan	Kozan	Kozan	Kozan
Küçükakören	Akviran-ı Sufla	Küçük Akveran	Küçük Akviran
Küçükkadı	Kadı-ı Sufla	Küçük Kadı	Küçük Kadı
Kumluçat	-	Ardala	Ardelu
Kumrucak	-	-	-
Kuşburnu	-	Erveni	Erveni
Kuşlukbağı	Mitrani	-	Matrani
Lalebey	-	-	-
Melik Ahmet	-	-	-
Mermeri	-	Mermer	Mermeri
Mermer	Mermer	Mermer	Mermeri
Nefirtaş	Neferdaş	-	-
Özekli	-	-	Tilelek
Pınardüzü	Çirik	-	Çirnik
Sağdıçlı	-	Bubiyan	-
Sapanca	-	-	-
Sarıkamış	-	-	Heftgerm
Sarılar	-	-	-
Sarıyazma	Kızıl Mehmet	Kızıl Mehmet	Kızıl Mehmet
Sati	Satı	Satı	Satı
Savaş	-	-	-
Sayarlar	-	Serkelu	Sarkalu
Soğanlı	Akmeşhed	Akmeşhet	-
Süleyman Nazif	-	-	-

Tablo 2.5. Sur ilçesi mahallelerinin eski-yeni ad tablosu “çizelgenin devamı”

Mahalle	16. Yüzyıl	1933 Yılı	1968 Yılı
Süngüler	-	-	-
Tanoğlu	-	Sadi	Sadi
Tezgeçer	-	Kürdökan	Kürdikan
Yarımca	Yarımca	-	-
Yenice	Yenice	Yenice	-
Yenidoğan	-	-	-
Yenievler	Şemami	Şemami	-
Yeşilköy	-	-	-
Yeşilli	-	-	-
Yiğitçavuş	-	İricil	İrincil
Yukarıkılıçtaşı	-	Angevrülya	Yukarı Angevir
Ziya Gökarp	-	-	-
Ziyaret	-	-	-

Tablo 2.6. Sur ilçesi mahallelerinin yıllara göre nüfus dağılımı

Mahalle	2021 Yılı	2022 Yılı	2023 Yılı
Abdaldede	726	763	683
Ağaçlıdere	736	732	1.065
Alabal	279	279	259
Alcık	647	643	650
Alibardak	529	561	577
Ali Paşa	1.256	1.225	1.511
Arpaderesi	147	140	127
Bağıvar	-	8.741	8.820
Bağpınar	480	636	446
Bahçecik	121	121	120
Baroğlu	224	205	227
Beybulak	1.014	995	1.022
Bostanpınar	716	716	826
Bozdemir	205	241	268
Büyükakören	1.420	1.384	1.397
Büyükkadı	1.283	1.285	1.458
Cami Kebir	809	1.400	774
Cami Nebi	1.924	3.046	1.798
Çarıklı	-	6.514	6.653
Çataksu	137	144	166
Çelikli	442	447	565
Cemal Yılmaz	985	925	439
Cevat Paşa	2.270	2.336	2.059
Çubuklu	270	420	284
Dabanoğlu	2.472	2.589	2.081
Derviş Hasan	648	608	637
Doğanlı	1.341	1.515	1.376
Doğu Çanakçı	205	220	209
Dumrul	697	694	662
Erimli	646	641	662
Eryolu	360	346	321
Esenbağ	496	473	489
Fatih Paşa	2.470	1.827	984
Fetih	-	5.932	7.760
Fidanlar	82	88	81
Gencan	307	294	278
Gölpınar	655	659	666
Gültepe	69	70	80
Hacı Osman	289	263	292
Harmanlar	263	280	285
Hasırlı	2.583	2.004	1.291
Havacılar	683	711	707
Hızır İlyas	106	96	102
İskender Paşa	5.294	5.360	5.251

Tablo 2.6. Sur ilçesi mahallelerinin yıllara göre nüfus dağılımı “çizelgenin devamı”

Mahalle	2021 Yılı	2022 Yılı	2023 Yılı
Kabasakal	803	818	837
Kapaklıpınar	334	316	317
Karabaş	1.089	1.024	1.068
Karaçalı	1.896	1.880	1.942
Karacaören	290	256	316
Karaçimen	250	239	229
Kardeşler	48	44	52
Karpuzlu	1.494	1.466	1.482
Karpuztepe	167	169	173
Kartaltepe	194	195	203
Kavaklıbağ	660	641	629
Kayayolu	85	83	79
Kengerli	171	151	161
Kervanpınar	715	706	779
Kırmasırt	1.402	1.448	1.538
Konacık	333	326	326
Köprübaşı	853	775	824
Köşk	88	86	89
Koyungüden	566	553	700
Kozan	1.130	1.162	1.208
Küçükakören	2.047	1.984	1.949
Küçükkadı	674	650	651
Kumluçat	209	196	178
Kumrucak	232	250	242
Kuşburnu	87	68	77
Kuşlukbağı	169	172	247
Lalebey	1.670	1.661	1.694
Melik Ahmet	4.923	4.926	4.983
Mermeri	547	539	568
Mermer	1.318	1.257	1.383
Nefirtaş	438	425	428
Özekli	2.564	2.509	2.552
Pınardüzü	148	123	199
Sağdıçlı	288	257	278
Sapanca	660	658	640
Sarıkamış	672	672	640
Sarılar	233	240	246
Sarıyazma	77	83	100
Sati	1.099	1.105	1.219
Savaş	1754	1.354	546
Sayarlar	289	285	358
Soğanlı	911	897	895
Süleyman Nazif	401	562	417

Tablo 2.6. Sur ilçesi mahallelerinin yıllara göre nüfus dağılımı “çizelgenin devamı”

Mahalle	2021 Yılı	2022 Yılı	2023 Yılı
Süngüler	104	124	124
Tanoğlu	222	227	211
Tezgeçer	349	365	371
Yarımca	215	206	234
Yenice	331	318	330
Yenidoğan	88	84	73
Yenievler	933	904	907
Yeşilköy	226	246	312
Yeşilli	692	685	742
Yiğitçavuş	782	781	817
Yukarıkılıçtaşı	1.696	1.878	2.090
Ziya Gökarp	2.596	2.525	2.444
Ziyaret	464	490	508

2.4. Yenişehir İlçesinin Mahalle Adları (42 Mahalle)

2.4.1. Al Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Al Mahallesi, şehir merkezine 22 km uzaklıktadır. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin adı “Al” olarak geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Al Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Al Mahallesi, Diyarbakır-Elazığ Yolu üzerindedir. Bozek Mahallesi, Al Mahallesi'ne komşu mahalledir. Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi, Al Mahallesi'nde yer almaktadır. Devegeçidi Köprüsü ve Devegeçidi Barajı, Al Mahallesi'ne yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Al Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.140, 2022 yılında 1.152, 2023 yılında 1.211'dir (TÜİK, 2024).

2.4.2. Alangör Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Alangör Mahallesi, şehir merkezine 33 km uzaklıktadır. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin eski adı “Kürdük” olarak geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Alangör Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Alangör Mahallesi, Diyarbakır-Elazığ Yolu üzerindedir. Geyiktepe Mahallesi, Alangör Mahallesi'ne yakın mahalledir. Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi, Peksemet Deresi, Devegeçidi Köprüsü ve Devegeçidi Barajı, Alangör Mahallesi'ne yakın

konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Alangör Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 740, 2022 yılında 720, 2023 yılında 753'tür (TÜİK, 2024).

2.4.3. Alpu Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Alpu Mahallesi, şehir merkezine 17 km uzaklıktadır. Alpu Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Alpu Mahallesi, Diyarbakır-Elazığ Yolu'na yakın konumdadır. Dökmetaş Mahallesi, Alpu Mahallesi'nin komşu mahallesidir. Altındağ Dinlenme Tesisleri, Devegeçidi Köprüsü ve Devegeçidi Çayı, Alpu Mahallesi'ne yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Alpu Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 279, 2022 yılında 282, 2023 yılında 279'dur (TÜİK, 2024).

2.4.4. Aziziye Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Aziziye Mahallesi, şehir merkezindedir. Mahallenin adının neden verildiği net olarak bilinmemektedir.

Mahallenin yakınlarında Seyrantepe Köprülü Kavşağı bulunmaktadır. Aziziye Mahallesi'nin olduğu bölgeye "Seyrantepe" denilmektedir. Seyrantepe adını almasının nedeni, Aziziye Mahallesi'nin bir tepeden meydana gelmesidir.

Aziziye Mahallesi'nin batısında Diyarbakır-Elazığ Yolu, güneyinde ise Diyarbakır-Silvan Yolu bulunmaktadır. 1990'lı yıllarda köyden kente olan göçten dolayı mahalle yerleşime açılmıştır. Gürdoğan Mahallesi ve Yolaltı Mahallesi Aziziye Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Aziziye Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 14.730, 2022 yılında 14.515, 2023 yılında 14.345'tir (TÜİK, 2024).

2.4.5. Bahçelievler Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Bahçelievler Mahallesi, şehir merkezine 15 km uzaklıktadır. Bahçelievler Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Bahçelievler Mahallesi, Diyarbakır-Elazığ Yolu'na yakındır. Güvendere Mahallesi ve Yüksek Mahallesi, Bahçelievler Mahallesi'nin

komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Bahçelievler Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 485, 2022 yılında 491, 2023 yılında 526'dır (TÜİK, 2024).

2.4.6. Başıl Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Başıl Mahallesi, şehir merkezine 24 km uzaklıktadır. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin eski adı “Başıl” olarak geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda, Diyarbakır Salmelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Başıl Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Başıl Mahallesi, Dicle Nehri'ne yakındır. Devegeçidi Çayı, mahallenin yakınından geçmektedir. Tanışık Mahallesi ve Yüksek Mahallesi, Başıl Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Başıl Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 402, 2022 yılında 366, 2023 yılında 410'dur (TÜİK, 2024).

2.4.7. Bozek Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Bozek Mahallesi, şehir merkezine 22 km uzaklıktadır. Bozek Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Bozek Mahallesi, Diyarbakır-Elazığ Yolu üzerindedir. Al Mahallesi, Bozek Mahallesi'ne komşu mahalledir. Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi, Bozek Mahallesi'nin yakınındadır. TÜİK istatistiklerine göre Bozek Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 564, 2022 yılında 592, 2023 yılında 609'dur (TÜİK, 2024).

2.4.8. Cumhuriyet Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Cumhuriyet Mahallesi, şehir merkezindedir. “Cumhuriyet” adının verilmesinin sebebi toplumda cumhuriyet bilincini oluşturmak

olabilir. Mahallenin kuzeybatısında Seyrantepe Köprülü Kavşağı bulunmaktadır. Cumhuriyet Mahallesi'nin olduğu bölgeye Seyrantepe denilmektedir. Cumhuriyet Mahallesi'nin olduğu bölgeye Seyrantepe denilmesinin sebebi, bölgenin bir tepeden meydana gelmesidir.

Cumhuriyet Mahallesi'nin batısı Diyarbakır-Elazığ Yolu, kuzeyi ise Diyarbakır-Silvan Yolu üzerinde olup mahallenin doğusundan Dicle Nehri akmaktadır. General Galip Deniz Kışlası, mahallenin bitişiğindedir. Gürdoğan Mahallesi ve Aziziye Mahallesi, Cumhuriyet Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Cumhuriyet Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 5.186, 2022 yılında 5.090, 2023 yılında 5.157'dir (TÜİK, 2024).

2.4.9. Çakmak Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Çakmak Mahallesi, şehir merkezine 36 km uzaklıktadır. 1946 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda mahallenin adı "Cimikan" olarak geçmektedir. Nişanyan Yer Adları'nda "Cimikan" şeklinde geçen mahalle "ikizler" anlamında kullanılmaktadır (Nişanyan, 2024). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Osmanlı Yer Adları Kılavuzu"nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Çakmak Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Çakmak Mahallesi, Diyarbakır-Elazığ Yolu üzerindedir. Ekinciler Mahallesi, Çakmak Mahallesi'ne komşu mahalledir. TÜİK istatistiklerine göre Çakmak Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.318, 2022 yılında 1.302, 2023 yılında 1.333'tür (TÜİK, 2024).

2.4.10. Çelikevler Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Çelikevler Mahallesi, şehir merkezine yakın konumdadır. Çelikevler Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'ın kuzeyinde bulunan Çelikevler Mahallesi, Diyarbakır-Elazığ Yolu üzerinde yer almaktadır. Yukarı Nasırlar Mahallesi, Çelikevler Mahallesi'nin komşusudur. Altındağ Dinlenme Tesisleri ve Devegeçidi Köprüsü mahalleye yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Çelikevler Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 3.122, 2022 yılında 3.548, 2023 yılında 4.117'dir (TÜİK, 2024).

2.4.11. Çimenler Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Çimenler Mahallesi, şehir merkezine yakın konumdadır. Mahalleye bu adın neden verildiği bilinmemektedir.

Çimenler Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Çimenler Mahallesi, Diyarbakır-Elazığ Yolu üzerindedir. Yukarı Nasırlar Mahallesi, Çimenler Mahallesi'nin komşu mahallesidir. Devegeçidi Köprüsü ve Altındağ Dinlenme Tesisleri mahalleye yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Çimenler Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 374, 2022 yılında 380, 2023 yılında 394'tür (TÜİK, 2024).

2.4.12. Dicle Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Dicle Mahallesi, şehir merkezindedir. Dicle Mahallesi, adını Dicle Nehri'nden almaktadır. Dicle Nehri, Mezopotamya'yı oluşturan nehirlerdendir. Türkiye'de doğup Basra Körfezi'ne dökülen bir akarsudur. Dicle Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan semt olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Yenişehir ilçesinin doğusunda yer alan Dicle Mahallesi'ne yerel halk, "Fiskaya" adını kullanmaktadır. Dicle Mahallesi'nin güneyinde Sur ilçesi yer almaktadır. Yenişehir Mahallesi ve Ferit Köşk Mahallesi, Dicle Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. Diyarbakır Dağkapı Devlet Hastanesi ve Selahattin Eyyubi Devlet Hastanesi, Dicle Mahallesi'ne yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Dicle Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 2.563, 2022 yılında 2.319, 2023 yılında 2.283'tür (TÜİK, 2024).

2.4.13. Dikentepe Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Dikentepe Mahallesi, şehir merkezine 33 km uzaklıktadır. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı “Tilheran”, 1968 ve 1981 yıllarında “Köylerimiz” adlı kitaplarda Dikentepe Mahallesi'nin adı “Tilharman” şeklinde geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Dikentepe Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Dikentepe Mahallesi, Diyarbakır-Elazığ Yolu üzerindedir. Alangör Mahallesi, Dikentepe Mahallesi'ne yakın mahalledir. TÜİK istatistiklerine göre Dikentepe Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 167, 2022 yılında 166, 2023 yılında 183'tür (TÜİK, 2024).

2.4.14. Dokuzçeltik Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Dokuzçeltik Mahallesi, şehir merkezine 7 km uzaklıktadır. Erpolat, Dokuzçeltik Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Şeyhkend” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 76). 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Şeyhkent” olarak geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Dokuzçeltik Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan semt olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır-Elazığ Yolu'na yakın yer alan Dokuzçeltik Mahallesi, Fabrika Mahallesi ve Üçkuyu Mahallesi'ne komşudur. TÜİK istatistiklerine göre Dokuzçeltik Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 2.104, 2022 yılında 2.261, 2023 yılında 2.491'dir (TÜİK, 2024).

2.4.15. Dökmetaş Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Dökmetaş Mahallesi, şehir merkezine 15 km uzaklıktadır. Erpolat, Dökmetaş Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Karakilise” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 109). 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı “Kara kilise” olarak geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Dökmetaş Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Dökmetaş Mahallesi, Diyarbakır-Elazığ Yolu'na yakın konumdadır. Alpu Mahallesi ve Güvendere Mahallesi, Dökmetaş Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. Altındağ Dinlenme Tesisleri mahalleye yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Dökmetaş Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.049, 2022 yılında 1.049, 2023 yılında 1.042'dir (TÜİK, 2024).

2.4.16. Dönümlü Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Dönümlü Mahallesi, şehir merkezine 5 km uzaklıktadır. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda “Müslim İğık”, 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin eski adı “Müslim Ağık” olarak geçerken 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda ise “Müslimeğik” olarak geçmektedir. Mahallede eskiden sadece Müslümanlar yaşadığı için mahalleye “Müslimeğik” adı verilmiştir. Mahallenin adının değiştirilme sebebi mahalle adını Türkçe yapma kararı doğrultusundadır. 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Mahalle, 2012 yılından önce idari açıdan köydü. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Dönümlü

Mahallesi, tepelik bir alandır. Dicle Nehri, Dönümlü Mahallesi'nin yakınlarında yer alıp Elidolu Mahallesi, Dönümlü Mahallesi'nin komşusudur. TÜİK istatistiklerine göre Dönümlü Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 2.431, 2022 yılında 2.605, 2023 yılında 3.141'dir (TÜİK, 2024).

2.4.17. Ekinciler Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Ekinciler Mahallesi, şehir merkezine 34 km uzaklıktadır. Erpolat, Ekinciler Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin "Ekinciyan" şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 109). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda, 1946 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda mahallenin eski adı "Ekinciyan" olarak geçmektedir.

Ekinciler Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Ekinciler Mahallesi, Diyarbakır-Elazığ Yolu üzerindedir. Çakmak Mahallesi, Ekinciler Mahallesi'ne komşu mahalledir. TÜİK istatistiklerine göre Ekinciler Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.007, 2022 yılında 980, 2023 yılında 993'tür (TÜİK, 2024).

2.4.18. Elidolu Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Elidolu Mahallesi, şehir merkezine 8 km uzaklıktadır. 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda mahallenin eski adı "Zimmieğik" olarak geçmektedir. "Zimmieğik" kelimesi, Zimmi kelimesinden oluşmaktadır. Zimmi, İslâm Devleti tebaasında olan ve haraç veren Hristiyanlar, Yahudiler'dir. Osmanlı Devleti'nden önce hatta Osmanlı Devleti Dönemi'nde de Hristiyan mahalleleri veya köyleri vardır. Mahalleye Zimmieğik adı mahallede Hristiyanların yaşamasından dolayı verilmiştir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Osmanlı Yer Adları Kılavuzu"nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Elidolu Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Elidolu Mahallesi'nde halk, geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır. Dönümlü Mahallesi, Elidolu Mahallesi'ne komşu mahalle olup Dicle Nehri, mahallenin yakınlarındadır. TÜİK istatistiklerine göre Elidolu Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 512, 2022 yılında 502, 2023 yılında 575'tir (TÜİK, 2024).

2.4.19. Eser Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Eser Mahallesi, şehir merkezine 14 km uzaklıktadır. Eser Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Eser Mahallesi'nde halk, geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır. Tanışık Mahallesi ve Güzelköy Mahallesi, Eser Mahallesi'ne komşu mahalle olup Dicle Nehri, mahallenin yakınlarındadır. TÜİK istatistiklerine göre Eser Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 96, 2022 yılında 110, 2023 yılında 96'dır (TÜİK, 2024).

2.4.20. Fabrika Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Fabrika Mahallesi, şehir merkezindedir. Fabrika Mahallesi, adını eskiden mahallede bulunan "İplik Fabrikası"ndan alır.

Diyarbakır-Elazığ Yolu üzerinde olan Fabrika Mahallesi'nde Forum Diyarbakır, İl Sağlık Müdürlüğü, Seyrantepe Spor Kompleksi, Oto Pazarı ve Adli Tıp Kurumu Başkanlığı yer almaktadır. Yolaltı Mahallesi ve Üçkuyu Mahallesi, Fabrika Mahallesi'ne komşu mahallelerdir. TÜİK istatistiklerine göre Fabrika Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 25.715, 2022 yılında 26.518, 2023 yılında 27.508'dir (TÜİK, 2024).

2.4.21. Ferit Köşk Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Ferit Köşk Mahallesi, şehir merkezindedir. Ferit Köşk Mahallesi, adını Osmanlı padişahlarından (VI. Mehmet) Vahdettin Dönemi'nde 4 Mart 1919-30 Eylül 1919 ve 5 Nisan 1920-17 Ekim 1920 tarihleri arasında sadrazamlık yapmış Damat Ferit Paşa'dan almış olabilir. Damat Ferit Paşa, İstanbul

doğumlu olup asıl adı Mehmet Ferit'tir. Damat Ferit Paşa, Osmanlı padişahı Mehmet Vahdettin'in damadıdır. Osmanlı Devleti padişahı VI. Mehmet Vahdettin'in damadı olmasından dolayı "Damat" ünvanı verilmiştir. Damat Ferit Paşa, Kurtuluş Savaşı'na katılanları eleştirmiştir. Kurtuluş Savaşı'na olan muhalefetinden dolayı "Yüzellilikler" adındaki listeye eklenmiştir. Yüzellilikler, Kurtuluş Savaşı'na katılmayıp düşmanla iş birliği yapanlara denirdi. İhanet eden bu kişiler sürgün edilmiş, Damat Ferit Paşa da vatan haini olarak ilan edilmiştir.

Ferit Köşk Mahallesi, Yenişehir ilçesinin doğusunda bulunup güneyinde ise Sur ilçesi yer almaktadır. Dicle Nehri, Ferit Köşk Mahallesi'nden geçmektedir. Dicle Mahallesi, Ferit Köşk Mahallesi'nin komşu mahallesidir. Diyarbakır Dağkapı Devlet Hastanesi ve Selahattin Eyyubi Devlet Hastanesi, Ferit Köşk Mahallesi'ne yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Ferit Köşk Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 2.869, 2022 yılında 2.829, 2023 yılında 2.837'dir (TÜİK, 2024).

2.4.22. Geyiktepe Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Geyiktepe Mahallesi, şehir merkezine 26 km uzaklıktadır. Geyiktepe Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Geyiktepe Mahallesi, Diyarbakır-Elazığ Yolu üzerindedir. Bozek Mahallesi, Geyiktepe Mahallesi'ne yakın mahalledir. Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi, Devegeçidi Köprüsü ve Devegeçidi Barajı, Geyiktepe Mahallesi'ne yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Geyiktepe Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 111, 2022 yılında 110 2023 yılında 122'dir (TÜİK, 2024).

2.4.23. Gürdoğan Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Gürdoğan Mahallesi, şehir merkezindedir. Mahallenin yakınlarında Seyrantepe KöprülÜ Kavşağı bulunmaktadır. Gürdoğan Mahallesi'nin tepelik olmasından dolayı mahalleye Seyrantepe denilmektedir.

Gürdoğan Mahallesi, 1990 yılından önce boş arazilerin olduğu bir alandır. 1990'lı yıllarda yerleşimde hareketlilik olmuştur. Köyden kente göçün etkisiyle mahalleye yerleşimler olmuştur. Mahallenin doğusunda 450 Evler adında bir yer bulunmaktadır. 450

Evler, Gürdoğan Mahallesi'ne bağlıdır. Köyden kente göçün artmasıyla 450 Evler'e de göç olmuştur.

Gürdoğan Mahallesi'nin batısında Diyarbakır-Elazığ Yolu, güneyinde Diyarbakır-Silvan Yolu bulunurken mahallenin doğusundan Dicle Nehri akmaktadır. Gürdoğan Mahallesi'nin kuzeyinde Eski TOKİ Evleri bulunurken TEDAŞ Trafo Merkezi, mahallede yer almaktadır. Aziziye Mahallesi ve Cumhuriyet Mahallesi, Gürdoğan Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Gürdoğan Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 10.538, 2022 yılında 10.397, 2023 yılında 10.763'tür (TÜİK, 2024).

2.4.24. Güvendere Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Güvendere Mahallesi, şehir merkezine 15 km uzaklıktadır. Güvendere Mahallesi, 16. yüzyıldan günümüze ulaşmış ve "Kamışlı" şeklinde geçmektedir. Güvendere Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Güvendere Mahallesi, Diyarbakır-Elazığ Yolu'na yakındır. Bahçelievler Mahallesi ve Dökmetaş Mahallesi, Güvendere Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Güvendere Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.122, 2022 yılında 1.082, 2023 yılında 1.094'tür (TÜİK, 2024).

2.4.25. Güvercinlik Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Güvercinlik Mahallesi, şehir merkezine 11 km uzaklıktadır. Erpolat, Güvercinlik Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin "Ayneto" şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 108). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda "Ayneto", 1933 yılında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitapta "Ayneto", 1946 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda "Aynetu", 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda mahallenin adı "Aynetu" olarak geçmektedir. "Ayneto" adı, Nişanyan Yer Adları'nda "Gözeler" anlamıyla geçmektedir (Nişanyan, 2024). Güvercinlik Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Kesikağaç Mahallesi, Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Güvercinlik Mahallesi'ne komşudur. TÜİK istatistiklerine göre Güvercinlik Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 648, 2022 yılında 621, 2023 yılında 564'tür (TÜİK, 2024).

2.4.26. Güzelköy Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Güzelköy Mahallesi, şehir merkezine 15 km uzaklıktadır. Erpolat, Güzelköy Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Fare” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 108). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda “Fari”, 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1981 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin eski adı “Fare” olarak geçmektedir. 1933 ve 1968 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Güzelköy Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Güzelköy Mahallesi, tepelik bir alandayken Dicle Nehri, mahallenin yakınlarındadır. Güvercinlik Mahallesi, Güzelköy Mahallesi'nin komşu mahallesidir. TÜİK istatistiklerine göre Güzelköy Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 980, 2022 yılında 942, 2023 yılında 955'tir (TÜİK, 2024).

2.4.27. Hantepe Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Hantepe Mahallesi, şehir merkezine 26 km uzaklıktadır. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin adı “Tilham”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Tilhan” olarak geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Hantepe Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeyinde yer

alan Hantepe Mahallesi, Dicle Nehri'ne yakındır. Sivritepe Mahallesi ve Yaytaş Mahallesi, Hantepe Mahallesi'ne yakın mahallelerdir. TÜİK istatistiklerine göre Hantepe Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.578, 2022 yılında 1.544, 2023 yılında 1.547'dir (TÜİK, 2024).

2.4.28. İlbaş Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı İlbaş Mahallesi, şehir merkezine 25 km uzaklıktadır. Nişanyan Yer Adları'nda mahallenin adı "Cumek" şeklinde geçmektedir. "Cumek" "küçük cuma" anlamıyla kullanılmaktadır (Nişanyan, 2024). İlbaş Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan İlbaş Mahallesi, Dicle Nehri ile Devegeçidi Çayı'na yakındır. Tanışık Mahallesi, İlbaş Mahallesi'nin komşu mahallesidir. TÜİK istatistiklerine göre İlbaş Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 209, 2022 yılında 205, 2023 yılında 213'tür (TÜİK, 2024).

2.4.29. Kesikağaç Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Kesikağaç Mahallesi, şehir merkezine 11 km uzaklıktadır. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları"nda, 1947 yılında yayımlanan "Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu"nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan "Köylerimiz" adlı kitaplarda mahallenin eski adı "Hüseynik" olarak geçmektedir. Nişanyan Yer Adları'nda mahallenin adı "Hüsenig" şeklinde geçmektedir. "Hüsenig" "dülger" anlamıyla kullanılmaktadır (Nişanyan, 2024). Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Osmanlı Yer Adları Kılavuzu"nda mahallenin adı yer almamaktadır. Kesikağaç Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Kesikağaç Mahallesi, Güvercinlik Mahallesi'nin komşu mahallesidir. Dicle Nehri, mahallenin yakınlarındadır. TÜİK istatistiklerine göre Kesikağaç Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 883, 2022 yılında 884, 2023 yılında 894'tür (TÜİK, 2024).

2.4.30. Kooperatifler Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Kooperatifler Mahallesi, şehir merkezindedir. Mahallenin adı “Kooperatif” kelimesinden gelmektedir. Kooperatif, ortaklarının gereksinimlerini uygun şartlarda elde etmelerini sağlamak amacıyla kurulan birlik anlamına gelir. Yenişehir ilçesinin eski mahallelerinden olan Kooperatifler Mahallesi kurulduğunda mahallede kooperatifler bulunmaktaydı. Bu kooperatiflerden dolayı mahalleye Kooperatifler Mahallesi adı verilmiştir.

Kooperatifler Mahallesi, Yenişehir ilçesinin nüfusu en fazla olan mahallelerindendir. Kooperatifler Mahallesi, Diyarbakır halkının “Ofis” adını kullandığı bölgede yer almaktadır. Yenişehir Mahallesi, Kooperatifler Mahallesi'nin komşu mahallesidir. Diyarbakır Millet Bahçesi ve Selahattin Eyyubi Cami ve Külliyesi, bu mahalleye yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Kooperatifler Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 29.492, 2022 yılında 28.887, 2023 yılında 28.360'tır (TÜİK, 2024).

2.4.31. Sancar Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Sancar Mahallesi, şehir merkezine 16 km uzaklıktadır. Sancar Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Sancar Mahallesi'nde halk, tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Başıl Mahallesi ve Yüksek Mahallesi, Sancar Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. Devegeçidi Çayı, mahallenin yakınından geçmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Sancar Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 116, 2022 yılında 123, 2023 yılında 109'dur (TÜİK, 2024).

2.4.32. Sarıyatak Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Sarıyatak Mahallesi, şehir merkezine 24 km uzaklıktadır. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin adı “Tahtebaş” olarak geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan

“Köylerimiz” adlı kitaplarda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Sarıyatak Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır’ın kuzeyinde yer alan Sarıyatak Mahallesi, Diyarbakır-Elazığ Yolu’na yakın konumdadır. Al Mahallesi, Sarıyatak Mahallesi’ne komşu mahalledir. Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi, Sarıyatak Mahallesi’ne yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Sarıyatak Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 46, 2022 yılında 47, 2023 yılında 52’dir (TÜİK, 2024).

2.4.33. Seyrantepe Sanayi Mahallesi

Diyarbakır’ın Yenişehir ilçesine bağlı Seyrantepe Sanayi Mahallesi, şehir merkezindedir. Seyrantepe Sanayi Mahallesi’nin adı, Seyrantepe ve Sanayi kelimelerinden gelmektedir. Seyrantepe adı, mahallenin yakınlarındaki Seyrantepe semtinden, Sanayi adı ise mahalledeki sanayi faaliyetinden kaynaklanmaktadır.

Diyarbakır-Elazığ Yolu üzerinde olan Seyrantepe Sanayi Mahallesi’ne yakın Seyrantepe Spor Kompleksi ve Forum Diyarbakır yer almaktadır. Yolaltı Mahallesi ve Fabrika Mahallesi, Seyrantepe Sanayi Mahallesi’ne komşu mahallelerdir. TÜİK istatistiklerine göre Seyrantepe Sanayi Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 4.265, 2022 yılında 4.243, 2023 yılında 4.523’tür (TÜİK, 2024).

2.4.34. Sivritepe Mahallesi

Diyarbakır’ın Yenişehir ilçesine bağlı Sivritepe Mahallesi, şehir merkezine 42 km uzaklıktadır. 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin adı “Şahaban”, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Şehaban” olarak geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Sivritepe Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır’ın kuzeyinde yer

alan Sivritepe Mahallesi, Dicle Nehri'ne yakındır. Yaytaş Mahallesi, Sivritepe Mahallesi'nin komşu mahallesidir. TÜİK istatistiklerine göre Sivritepe Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 735, 2022 yılında 683, 2023 yılında 665'tir (TÜİK, 2024).

2.4.35. Şehitlik Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Şehitlik Mahallesi, şehir merkezindedir. Şehitlik Mahallesi'nin adı, Bağpınar Mahallesi'nde şehit olan askerlerden gelmektedir.

Olay, Van'ın Çaldıran ilçesinde 1976 yılındaki depremde Diyarbakır'daki üssüne dönerken kaza kırıma uğrayan helikopterde bulunan Jandarma Albay Hilmi Noyan ile birlikte helikopter mürettebatından 1'inci Pilot Yüzbaşı Remzi Görpınar, 2'nci Pilot Üsteğmen Esat Akbaba ve teknisyen Astsubay Üst Çavuş Nihat Oran şehit olmuştu, şeklinde Diyarbakır Valiliği sayfasında anlatılmaktadır (Diyarbakır Valiliği, 2022).

Şehitlik Mahallesi'nde Gazi Köşkü ve Erdebil adlı tarihi köşkler bulunmaktadır. Yenişehir Mahallesi, Şehitlik Mahallesi'nin komşu mahallesidir. Dicle Nehri ve HevselBahçeleri'ne yakın konumda olan Şehitlik Mahallesi'nde “Ben u Sen” adında bir semt bulunmaktadır. Tarihi On Gözlü Köprü, mahallenin yakınında olup Diyarbakır Anadolu Lisesi ve Nevzat Ayaz Anadolu Lisesi, Şehitlik Mahallesi'ndedir. Şehitlik Mezarlığı ve Mardinkapı Mezarlığı mahallenin mezarlıklarındandır. Sümer Park, Mehmet Uzun Parkı, Diyarbakır Et ve Süt Kurumu Müdürlüğü ve Diyarbakır İl Müftülüğü bu mahallede yer almaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Şehitlik Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 44.943, 2022 yılında 45.481, 2023 yılında 44.863'tür (TÜİK, 2024).

2.4.36. Tanışık Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Tanışık Mahallesi, şehir merkezine 34 km uzaklıktadır. Erpolat, Tanışık Mahallesi'nin 16. yüzyıldan günümüze ulaştığını ve mahallenin “Harbecin” şeklinde geçtiğini belirtmektedir (Erpolat, 1999, s. 109). 1946 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı “Harbecin” olarak geçmektedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Mahalle, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Tanışık Mahallesi, Dicle Nehri ile Devegeçidi Çayı'na yakındır. İlbaşı Mahallesi, Tanışık Mahallesi'nin komşu mahallesidir. TÜİK istatistiklerine göre Tanışık Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 717, 2022 yılında 690, 2023 yılında 790'dır (TÜİK, 2024).

2.4.37. Üçkuyu Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Üçkuyu Mahallesi, şehir merkezindedir. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda “Üçkuyu” olarak geçmektedir. Mahallenin adı, 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda “Üçkuyu” olarak geçmektedir. Üçkuyu Mahallesi, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Diyarbakır-Elazığ Yolu üzerinde yer alan Üçkuyu Mahallesi’nde TÜYAP Diyarbakır Fuar ve Kongre Merkezi yer almaktadır. Fabrika Mahallesi, Üçkuyu Mahallesi’ne komşu mahalledir. Üçkuyu Mahallesi’nde TOKİ binaları bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Üçkuyu Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 23.396, 2022 yılında 26.157, 2023 yılında 28.405’tir (TÜİK, 2024).

2.4.38. Yaytaş Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Yaytaş Mahallesi, şehir merkezine 26 km uzaklıktadır. 1933, 1968 ve 1981 yıllarında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitaplarda mahallenin adı “Cıksor” olarak geçmektedir. Nişanyan Yer Adları’nda mahallenin adı “Cığtsor” şeklinde geçmektedir. “Cığtsor” “dal dere” anlamıyla kullanılmaktadır (Nişanyan, 2024). 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda, 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Yaytaş Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur. Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan

Yaytaş Mahallesi, Dicle Nehri'ne yakındır. Sivritepe Mahallesi, Yaytaş Mahallesi'nin komşu mahallesidir. TÜİK istatistiklerine göre Yaytaş Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 1.145, 2022 yılında 1.069, 2023 yılında 1.061'dir (TÜİK, 2024).

2.4.39. Yenişehir Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Yenişehir Mahallesi, şehir merkezindedir. Yenişehir Mahallesi, Yenişehir ilçesinin kendi adıyla oluşturulmuştur. Sur ilçesindeki nüfus artışından dolayı yeni yerleşimler Yenişehir Mahallesi'nde olmuştur. Dolayısıyla yeni bir alana kent planı hazırlığı yapılmıştır. Buraya da Yenişehir adı verilmiştir.

Diyarbakır'ın ilk kent projesi 1935 yılına aittir. Günümüzde Yenişehir Mahallesi'ndeki bölgede geliştirilen projeyle yeni şehircilik düşüncesiyle bir şehir tasarlanmıştır. İlk planlar kamu alanları için oluşturulmuştur. Tabii planlanan ve daha sonra yapılan yeni yapılar Sur ilçesindeki gibi dar değil. Daha geniş yollar ve caddeler inşa edilmiştir (Gülsün, 2024, 32).

Yenişehir Mahallesi, Yenişehir ilçesinin aynı zamanda en eski mahallelerindendir. Gerek alışveriş gerek eğitim konusunda halkın tercih ettiği bir yer olmuştur. Yeni yerlerin meydana gelmesiyle buraya rağbet azalmıştır.

Yenişehir Mahallesi'nin güneyinde Sur ilçesi yer alıp mahallenin doğusundan Dicle Nehri akmaktadır. Şehitlik Mahallesi ve Kooperatifler Mahallesi, Yenişehir Mahallesi'nin komşu mahalleleridir. Diyarbakır İl Valiliği, Selahattin Eyyubi Devlet Hastanesi, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Diyarbakır Adliyesi, Diyarbakır Millet Bahçesi ve Selahattin Eyyubi Cami ve Külliyesi bu mahallede bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Yenişehir Mahallesi'nin nüfusu 2021 yılında 20.512, 2022 yılında 20.037, 2023 yılında 19.339'dur (TÜİK, 2024).

2.4.40. Yolaltı Mahallesi

Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Yolaltı Mahallesi, şehir merkezindedir. Mahallenin adının “Yolaltı” olmasının sebebi, mahallenin yolun altında olmasıdır. 1928 yılında Dâhiliye Vekâleti tarafından yayımlanan “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları”nda “Şilbi”, 1933, 1968 ve 1981 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı kitapta mahallenin eski adı “Şilbe” olarak geçmektedir. Nişanyan Yer Adları'nda mahallenin adı “Şilbe” şeklinde geçmektedir. “Şilbe” “batakılık” anlamında kullanılmaktadır (Nişanyan,

2024). Mahalle, bataklık bir alanda kurulduğu için “Şilbe” adı kullanılmıştır. Günümüzde de halk bu mahalle için “Şilbe” adını kullanmaktadır. 1947 yılında yayımlanan “Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu”nda, Diyarbakır Salnamelerinde ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan “Osmanlı Yer Adları Kılavuzu”nda mahallenin adı yer almamaktadır.

Yolaltı Mahallesi’nin yakınlarında Diyarbakır Öğretmenevi, Forum Diyarbakır, Seyrantepe Spor Kompleksi ve Tapu ve Kadastro 7. Bölge Müdürlüğü bulunmaktadır. Aziziye Mahallesi ve Fabrika Mahallesi, Yolaltı Mahallesi’nin komşu mahalleleridir. Diyarbakır-Elazığ Yolu üzerinde yer alan Yolaltı Mahallesi’nin bir tarafında gecekondulaşma diğer tarafında ise TOKİ konutları bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine göre Yolaltı Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 8.074, 2022 yılında 8.151, 2023 yılında 8.230’dur (TÜİK, 2024).

2.4.41. Yukarı Nasırlar Mahallesi

Diyarbakır’ın Yenişehir ilçesine bağlı Yukarı Nasırlar Mahallesi, şehir merkezine 16 km uzaklıktadır. Yukarı Nasırlar Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır’ın kuzeyinde yer alan Yukarı Nasırlar Mahallesi, Diyarbakır-Elazığ Yolu üzerindedir. Çimenler Mahallesi, Yukarı Nasırlar Mahallesi’nin komşusudur. Devegeçidi Köprüsü, mahalleye yakın konumdadır. TÜİK istatistiklerine göre Yukarı Nasırlar Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 240, 2022 yılında 227, 2023 yılında 218’dir (TÜİK, 2024).

2.4.42. Yüksek Mahallesi

Diyarbakır’ın Yenişehir ilçesine bağlı Yüksek Mahallesi, şehir merkezine 22 km uzaklıktadır. Yüksek Mahallesi, 2012 yılından önce idari açıdan köy olup 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle mahalle olmuştur.

Diyarbakır’ın kuzeyinde yer alan Yüksek Mahallesi, Dicle Nehri’ne yakındır. Güvendere Mahallesi ve Bahçelievler Mahallesi, Yüksek Mahallesi’nin komşu mahalleleridir. TÜİK istatistiklerine göre Yüksek Mahallesi’nin nüfusu 2021 yılında 409, 2022 yılında 402, 2023 yılında 396’dır (TÜİK, 2024).

Tablo 2.7. Yenişehir ilçesi mahallelerinin eski-yeni ad tablosu

Mahalle	16. Yüzyıl	1933 Yılı	1968 Yılı
Al	-	Al	-
Alangör	-	Kürdük	-
Alpu	-	-	-
Aziziye	-	-	-
Bahçelievler	-	-	-
Başıl	-	Başıl	-
Bozek	-	-	-
Cumhuriyet	-	-	-
Çakmak	-	Cimikan	Cimikan
Çelikevler	-	-	-
Çimenler	-	-	-
Dicle	-	-	-
Dikentepe	-	Tilheran	Tilharman
Dokuzçeltik	Şeyhkend	-	Şeyhkent
Dökmetaş	Kara kilise	-	Karakilise
Dönümlü	-	Müslim Ağık	Müslimeğik
Ekinciler	Ekinciyan	-	Ekinciyan
Elidolu	-	Zimmieğik	Zimmieğik
Eser	-	-	-
Fabrika	-	-	-
Ferit Köşk	-	-	-
Geyiktepe	-	-	-
Gürdoğan	-	-	-
Güvendere	Kamışlı	-	-
Güvercinlik	Ayneto	Ayneto	Aynetu
Güzelköy	Fare	-	-
Hantepe	-	Tilham	Tilhan
İlbaş	-	-	-
Kesikağaç	-	Hüseyinik	Hüseyinik
Kooperatifler	-	-	-
Sancar	-	-	-
Sarıyatak	-	Tahtebaş	-
Şehitlik	-	-	-
Seyrantepe Sanayi	-	-	-
Sivritepe	-	Şahaban	Şehaban
Tanışık	Harbecin	Harbecin	Harbecin
Üçkuyu	Üçkuyu	Üçkuyu	Üçkuyu
Yaytaş	-	Cıksor	Cıksor
Yenişehir	-	-	-
Yolaltı	Şilbe	Şilbe	Şilbe
Yukarı Nasırlar	-	-	-
Yüksek	-	-	-

Tablo 2.8. Yenişehir ilçesi mahallelerinin yıllara göre nüfus dağılımı

Mahalle	2021 Yılı	2022 Yılı	2023 Yılı
Al	1.140	1.152	1.211
Alangör	740	720	753
Alpu	279	282	279
Aziziye	14.730	14.515	14.345
Bahçelievler	485	491	526
Başıl	402	366	410
Bozek	564	592	609
Cumhuriyet	5.186	5.090	5.157
Çakmak	1.318	1.302	1.333
Çelikevler	3.122	3.548	4.117
Çimenler	374	380	394
Dicle	2.563	2.319	2.283
Dikentepe	167	166	183
Dökmetaş	1.049	1.049	1.042
Dokuzçeltik	2.104	2.261	2.491
Dönümlü	2.431	2.605	3.141
Ekinciler	1.007	980	993
Elidolu	512	502	575
Eser	96	110	96
Fabrika	25.715	26.518	27.508
Ferit Köşk	2.869	2.829	2.837
Geyiktepe	111	110	122
Gürdoğan	10.538	10.397	10.763
Güvendere	1.122	1.082	1.094
Güvercinlik	648	621	564
Güzelköy	980	942	955
Hantepe	1.578	1.544	1.547
İlbaş	209	205	213
Kesikağaç	883	884	894
Kooperatifler	29.492	28.887	28.360
Sancar	116	123	109
Sarıyatak	46	47	52
Şehitlik	44.943	45.481	44.863
Seyrantepe Sanayi	4.265	4.243	4.523
Sivritepe	735	683	665
Tanışık	717	690	790
Üçkuyu	23.396	26.157	28.405
Yaytaş	1.145	1.069	1.061
Yenişehir	20.512	20.037	19.339
Yolaltı	8.074	8.151	8.230
Yukarı Nasırlar	240	227	218
Yüksek	409	402	396

3. SONUÇ

Yeryüzü şekillerinin uygun olması nedeniyle birçok medeniyete ev sahipliği yapan Diyarbakır ili Mezopotamya ve Anadolu'nun kesiştiği bir alanda yer almaktadır. Diyarbakır'da tarih boyunca Türkler, Kürtler, Araplar, Ermeniler, Süryaniler, Keldaniler, Yezidiler ve Nasturiler gibi farklı milletlerden toplumlar bir arada yaşamışlardır.

Diyarbakır mahallelerine adların verilmesinin farklı sebepleri bulunmaktadır ancak adlandırmalarda çoğunlukla tarihî, sosyal, kültürel ve (özellikle) coğrafi unsurların etkili olduğu görülmektedir.

Diyarbakır'daki merkez ilçelerin kırsal yerleşim yerleri, 2012 yılından önce köy veya bucaktır. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun değişikliğiyle merkez dışındaki köy veya bucaklar mahalle olmuştur.

Bu çalışmada Diyarbakır'ın Bağlar ilçesinin 49, Kayapınar ilçesinin 34, Sur ilçesinin 100 ve Yenişehir ilçesinin 42 olmak üzere toplam 225 mahallesi incelenmiştir. Türkiye'de 1933, 1968 ve 1981 yıllarında köy adları değiştirilmiştir. 225 mahalle (Bir kısmı 2012 yılından önce köy veya bucak) adından değiştirildiklerini tespit ettiklerimiz şu şekildedir:

1933 tarihli Köylerimiz adlı kitaptan tespit edilenler

Bağlar İlçesinden Değiştirilenler: Alankoz (Yalankoz), Batıçanakçı (Çanakçı), Batıkarakoç (Karakoç), Ekince (Mezrik), Gömmetaş (Sirini), Kabahıdır (Kabahidir), Karahanköy (Karahan), Kırkkoyun (Zinarcaydahlik), Kolludere (Koda), Oğlaklı (Habeşi), Ortaören (Ortaveren), Övündüler (Elvaneli), Özdemir (Zoğa), Sarıdalı (Derbeşür), Tavşantepe (Çullu), Tellikaya (Kankert), Tokluca (Domat), Topyolu (Azizoğlu Dahlesi), Yeşildallı (Has Hovar).

Kayapınar İlçesinden Değiştirilenler: Avcısuyu (Tirbisipi), Çölgüzeli (Çöl Gözlü), Gözelan (Gozelan), Gözegöl (Degecük), Güleçoba (Türkan), Hatipoğlu (Hestiyani Mendan), Kaldırım (Şadi), Sağkulak (Hatuni), Yolboyu Pirinçlik (Kırağlı).

Sur İlçesinden Değiştirilenler: Alıcık (Fidelan), Bağıvar (Kabi), Bağpınar (Zoğzinç), Bostanpınar (Ömeran), Bozdemir (Müderriş), Büyük Akveran, Büyükkadı (Büyük Kadıköy), Çarıklı (Carugu), Çubuklu (İshakan), Doğu Çanakçı (Çanakçı), Dumrul (Hacı Del), Erimli (Simmaki), Gölpınar (Arapaslan), Harmanlar (Hüseynik), Havacılar (Şerabi), Hızır İlyas (Hıdır İlyas), Kapaklıpınar (Tililek), Karaçalı (Tilalo), Karpuzlu (Hacı İsa), Kavaklıbağ (Karanaz), Kervanpınar (Arzuoğlu), Kırmasirt (Arapyengeç),

Konacık (Meykuni), Küçükakören (Küçük Akveran), Kumluçat (Ardala), Kuşburnu (Erveni), Sağdıçlı (Bubiyan), Sarıyazma (Kızıl Mehmet), Sati (Satı), Sayarlar (Serkelu), Soğanlı (Akmeşhet), Tanoğlu (Sadi), Tezgeçer (Kürdoka), Yenievler (Şemami), Yiğitçavuş (İrcil), Yukarıkılıçtaşı (Angevrülya).

Yenişehir İlçesinden Değiştirilenler: Alangör (Kürdük), Çakmak (Cimikan), Dikentepe (Tilheran), Dönümlü (Müslim Ağık), Elidolu (Zimmieğik), Güvercinlik (Ayneto), Hantepe (Tilham), Kesikağaç (Hüseynik), Sarıyatak (Tahtebaş), Sivritepe (Şahaban), Tanışık (Harbecin), Yaytaş (Cıksor), Yolaltı (Şilbe).

1968 tarihli Köylerimiz adlı kitaptan tespit edilenler:

Bağlar İlçesinden Değiştirilenler: Alankoz (Yalankoz), Batıçanakçı (Garbi Çanakçı), Batıkarakoç (Garbi Karakoç), Buçuktepe (Heygeçük), Buyuransu (Şehbeko), Gömmetaş (Sirimi), Karahanköy (Karahana), Kırkkoyun (Zinarcank), Kolludere (Kode), Oğlaklı (Habeşi), Övündüler (Yukarı Elvanlı), Özdemir (Zoga), Tellikaya (Kankırt), Yeşildallı (Hashaver).

Kayapınar İlçesinden Değiştirilenler: Gözegöl (Dengeçük), Güleçoba (Türkan), Kaldırım (Şadi), Taban (Daban), Tişo (Devedurağı), Uyandık (Sakar), Yolboyu Pirinçlik (Kırgalı).

Sur İlçesinden Değiştirilenler: Ağaçlıdere (Çirnik), Alabal (Kefenecar), Alıcık (Fidilan), Bağıvar (Kabi), Bağpınar (Zoğzunç), Beybulak (Mirahur), Bozdemir (Müderri), Büyükakören (Büyük Akvira), Çarıklı (Çarıklı Fabrikası Köyü), Çelikli (Büyük Bindan), Çubuklu (İshakan), Dumrul (Hacı Del), Erimli (Simaki), Gölpınar (Araparslanoğlu), Harmanlar (Hüseynik), Havacılar (Nahırkıracı), Hızır İlyas (Hıdır İlyas), Kapaklıpınar (Tillik), Karaçalı (Tilalo), Karaçimen (Haşolu), Karpuzlu (Hacı İsa), Kavaklıbağ (Karanaz), Kırmasirt (Arapyenice), Konacık (Meykuni), Küçükakören (Küçük Akvira), Kumluçat (Ardelu), Kuşburnu (Erveni), Kuşlukbağı (Matrani), Özekli (Tilelek), Pınardüzü (Çirnik), Sarıkamış (Heftgerm), Sarıyazma (Kızıl Mehmet), Sati (Satı), Sayarlar (Sarkalu), Tanoğlu (Sadi), Tezgeçer (Kürdika), Yiğitçavuş (İrcil), Yukarıkılıçtaşı (Yukarı Angevir).

Yenişehir İlçesinden Değiştirilenler: Çakmak (Cimikan), Dikentepe (Tilharman), Dokuzçeltik (Şeyhkent), Dökmetaş (Karakilise), Dönümlü (Müslimeğik), Ekinciler (Ekinciyan), Elidolu (Zimmieğik), Güvercinlik (Aynetu), Hantepe (Tilhan), Kesikağaç (Hüseynik), Sivritepe (Şahaban), Tanışık (Harbecin), Yaytaş (Cıksor), Yolaltı (Şilbe).

1981 tarihli Köylerimiz adlı kitaptan tespit edilenler:

Bağlar İlçesinden Değiştirilenler: Alankoz (Yalankoz), Batıçanakçı (Garbi Çanakçı), Batıkarakoç (Garbi Karakoç), Buçuktepe (Heygeçük), Buyuransu (Şehbeko), Gömmetaş (Sirimi), Kırkkoyun (Zinarcank), Kolludere (Kode), Oğlaklı (Habeşi), Övündüler (Yukarı Elvanlı), Özdemir (Zoga), Tellikaya (Kankırt), Yeşildallı (Hashaver).

Kayapınar İlçesinden Değiştirilenler: Gözegöl (Dengeçük), Güleçoba (Türkan), Kaldırım (Şadi), Taban (Daban), Tişo (Devedurağı), Uyandık (Sakar), Yolboyu Pirinçlik (Kırgalı).

Sur İlçesinden Değiştirilenler: Ağaçlıdere (Çirnik), Alabal (Kefenecar), Alcık (Fidilan), Bağıvar (Kabi), Bağpınar (Zoğzunç), Beybulak (Mirahur), Bozdemir (Müderriş), Büyükkören (Büyük Akvıran), Çarıklı (Çarıklı Fabrikası Köyü), Çelikli (Büyük Bindan), Çubuklu (İshakan), Dumrul (Hacı Del), Erimli (Simaki), Gölpınar (Araparslanoğlu), Harmanlar (Hüseyin), Havacılar (Nahırkıracı), Hızır İlyas (Hıdır İlyas), Kapaklıpınar (Tillik), Karaçalı (Tilalo), Karaçimen (Haşolu), Karpuzlu (Hacı İsa), Kavaklıbağ (Karanaz), Kırmacırt (Arapyence), Konacık (Meykuni), Küçükakören (Küçük Akvıran), Kumluçat (Ardelu), Kuşburnu (Erveni), Kuşlukbağı (Matrani), Özekli (Tilelek), Pınardüzü (Çirnik), Sarıkamış (Heftgerm), Sarıyazma (Kızıl Mehmet), Sati (Sati), Sayarlar (Sarkalı), Tanoğlu (Sadi), Tezgeçer (Kürdikan), Yiğitçavuş (İrincil), Yukarıkılıçtaşı (Yukarı Angevir).

Yenişehir İlçesinden Değiştirilenler: Çakmak (Cimikan), Dikentepe (Tilharman), Dokuzçeltik (Şeyhkent), Dökmetaş (Karakilise), Dönümlü (Müslimeğik), Ekinciler (Ekinciyan), Elidolu (Zimmieğik), Güvercinlik (Aynetu), Hantepe (Tilhan), Kesikağaç (Hüseyin), Sivritepe (Şehaban), Tanışık (Harbecin), Yayaş (Cıksor), Yolaltı (Şilbe).

Diyarbakır mahalle adlarının bazıları 16. yüzyıldan günümüze ulaşmıştır.

Çalışmada 16. yüzyıldan günümüze ulaşan mahalleler şunlardır:

Bağlar ilçesinden günümüze ulaşanlar: Alankoz (Yalankoz), Alıpınar (Alıpınar), Batıçanakçı (Çanakçı), Batıkarakoç (Karakoç), Buçuktepe (Haygeçük), Develi (Develi), Kabahıdır (Kabahıdır), Kolludere (Kode), Oğlaklı (Habeşi), Ortaören (Ortavıran), Özdemir (Zoğa), Sarıdallı (Derbeşir), Tavşantepe (Tavaşan Depesi), Tellikaya (Kankırt), Tokluca (Tomat).

Kayapınar ilçesinden günümüze ulaşanlar: Taban (Taban), Uyandık (Sakar), Yolboyu Pirinçlik (Kırgalı).

Sur ilçesinden günümüze ulaşanlar: Ağaçlıdere (Çirik), Alabal (Kefnecar), Alibardak (Alibardak), Arpaderesi (Arpaderesi), Bağpınar (Zoğzunç), Bahçecik (Bahçecik), Bostanpınar (Kürd Ömer), Bozdemir (Müderriş), Büyükakören (Akviran-ı Ülya), Büyükkadı (Kadı-ı Ülya), Çarıklı (Çaruğı), Çataksu (Çayan), Derviş Hasan (Derviş Hasan), Erimli (Sımaki), Fetih (Kıtırıl), Gölpınar (Aslanoğlu), Hacı Osman (Hacı Osman), Havacılar (Şarabi), Hızır İlyas (Hızır Viranı), Kabasakal (Kabasakal), Karabaş (Karabaş), Karaçalı (Tit'alo), Karacaören (Karacaviran), Karaçimen (Haşoli-i Ülya), Karpuzlu (Hacı İsa), Kartaltepe (Abbas Kendi), Kengerli (Kengerli), Kervanpınar (Arzuoğlu), Konacık (Meykoni), Kozan (Kozan), Küçükakören (Akviran-ı Sufla), Küçükkadı (Kadı-ı Sufla), Kuşlukbağı (Mitrani), Mermer (Mermer), Nefirtaş (Neferdas), Pınardüzü (Çirik), Sarıyazma (Kızıl Mehmet), Sati (Satı), Soğanlı (Akmeşhed), Yarımca (Yarımca), Yenice (Yenice), Yenievler (Şemami).

Yenişehir ilçesinden günümüze ulaşanlar: Dokuzçeltik (Şeyhkend), Dökmetaş (Kara kilise), Ekinciler (Ekinciyan), Güvendere (Kamışlı), Güvercinlik (Ayneto), Güzelköy (Fare), Tanışık (Harbecin), Üçkuyu (Üçkuyu), Yolaltı (Şilbe).

Çalışmada Diyarbakır mahallelerinin son üç yıllık nüfus değişimi ele alınmıştır.

Buna göre Diyarbakır'da son üç yılda nüfusu artan mahallelerin dağılımı şu şekildedir:

Bağlar İlçesi Mahalleleri:

2021 Yılı: Bağcılar, Batıçanakçı, Batıkarakoç, Buçuktepe, Çiçekliyurt, Develi, Gömmetaş, Kabahıdır, Kamışpınar, Karahanköy, Kırkincık, Körtepe, Oğlaklı, Övündüler, Sarıdallı, Selahattin Eyyubi, Tavşantepe, Tellikaya, Tokluca, Topyolu, Yeşildallı, Yiğityolu, Yukarı Mollalı.

2022 Yılı: Bağcılar, Batıçanakçı, Batıkarakoç, Buçuktepe, Buyuransu, Çiçekliyurt, Develi, Ekince, Kabahıdır, Kamışpınar, Karacadağ, Kırkincık, Körtepe, Mevlânâ Hâlit, Ortaören, Sarıdallı, Tokluca, Topyolu, Uzunbahçe, Yeşildallı, Yukarı Mollaali, 5 Nisan.

2023 Yılı: Ağaçgeçit, Alankoz, Bağcılar, Batıçanakçı, Buçuktepe, Buyuransu, Çiçekliyurt, Çiftlik, Develi, Ekince, Gömmetaş, Karacadağ, Karahanköy, Kırkincık, Kolludere, Körtepe, Oğlaklı, Ortaören, Övündüler, Özdemir, Pınaroğlu, Sakallı, Tellikaya, Tokluca, Topraktaş, Topyolu, Uzunbahçe, Yeşildallı, Yiğityolu, Yukarıakdibek, Yukarı Mollaali.

Kayapınar İlçesi Mahalleleri:

2021 Yılı: Barış, Baykara, Beneklitaş, Çölgüzeli, Cumhuriyet, Esentepe, Fırat, Gözalan, Gözegöl, Güleçoba, Harmanardı, Keklik, Talaytepe, Tişo, Tosunlu, Uyandık, Yolboyu Pirinçlik.

2022 Yılı: Barış, Beneklitaş, Çölgüzeli, Cücük, Cumhuriyet, Fırat, Gözalan, Hatipoğlu, Huzurevleri, Kırkpınar, Medya, Petek, Sultantepe, Talaytepe, Tişo, Tosunlu, Yolboyu Pirinçlik.

2023 Yılı: Avcısuyu, Barış, Baykara, Çölgüzeli, Cumhuriyet, Esentepe, Fırat, Güleçoba, Harmanardı, Hatipoğlu, Kaldırım, Keklik, Medya, Petek, Sağkulak, Talaytepe, Tosunlu, Yeniözerli, Yolboyu Pirinçlik.

Sur İlçesi Mahalleleri:

2021 Yılı: Abdaldede, Bahçecik, Beybulak, Bostanpınar, Büyükkadı, Cami Nebi, Çelikli, Doğanlı, Doğu Çanakçı, Eryolu, Gencan, Gölpınar, Gültepe, Hacı Osman, Harmanlar, Hızır İlyas, Kabasakal, Kapaklıpınar, Karaçimen, Kardeşler, Karpuzlu, Karpuztepe, Kayayolu, Kengerli, Kırmasirt, Konacık, Köprübaşı, Kozan, Küçükakören, Küçükkadı, Kumluçat, Sağdıçlı, Savaş, Süngüler, Yenice, Yiğitçavuş, Yukarıkılıçtaşı, Ziyaret.

2022 Yılı: Abdaldede, Alibardak, Bağıvar, Bağpınar, Bozdemir, Büyükkadı, Cami Kebir, Cami Nebi, Çataksu, Çelikli, Cevat Paşa, Çubuklu, Dabanoğlu, Doğanlı, Doğu Çanakçı, Fidanlar, Gölpınar, Gültepe, Harmanlar, Havacılar, İskender Paşa, Kabasakal, Karpuztepe, Kartaltepe, Kırmasirt, Kozan, Kumrucak, Kuşlukbağı, Melik Ahmet, Sarılar, Sarıyazma, Sati, Süleyman Nazif, Tanoğlu, Tezgeçer, Yeşilköy, Yukarıkılıçtaşı, Ziyaret.

2023 Yılı: Ağaçlıdere, Alcık, Alibardak, Ali Paşa, Bağıvar, Baroğlu, Beybulak, Bostanpınar, Bozdemir, Büyükakören, Büyükkadı, Çarıklı, Çataksu, Çelikli, Derviş Hasan, Esenbağ, Fetih, Gölpınar, Gültepe, Hacı Osman, Harmanlar, Hızır İlyas, Kabasakal, Kapaklıpınar, Karabaş, Karaçalı, Karacaören, Kardeşler, Karpuzlu, Karpuztepe, Kartaltepe, Kengerli, Kervanpınar, Kırmasirt, Köprübaşı, Köşk, Koyungüden, Kozan, Küçükkadı, Kuşburnu, Kuşlukbağı, Lalebey, Melik Ahmet, Mermeri, Mermer, Nefirtaş, Özekli, Pınardüzü, Sağdıçlı, Sarılar, Sarıyazma, Sati, Sayarlar, Tezgeçer, Yarımcı, Yenice, Yenievler, Yeşilköy, Yeşilli, Yiğitçavuş, Yukarıkılıçtaşı, Ziyaret.

Yenişehir İlçesi Mahalleleri:

2021 Yılı: Al, Alangör, Bahçelievler, Bozek, Çelikevler, Çimenler, Dokuzçeltik, Dönümlü, Elidolu, Fabrika, Gürdoğan, Güvendere, Güvercinlik, Kesikağaç, Kooperatifler, Seyrantepe Sanayi, Sivritepe, Üčkuyu, Yenişehir.

2022 Yılı: Al, Alpu, Bahçelievler, Bozek, Çelikevler, Çimenler, Dokuzçeltik, Dönümlü, Eser, Fabrika, Kesikağaç, Sancar, Sarıyatak, Şehitlik, Üčkuyu, Yaytaş, Yolaltı.

2023 Yılı: Al, Alangör, Bahçelievler, Başıl, Bozek, Çakmak, Çelikevler, Çimenler, Cumhuriyet, Dikentepe, Dokuzçeltik, Dönümlü, Ekinciler, Elidolu, Fabrika, Ferit Köşk, Geyiktepe, Gürdoğan, Güvendere, Güvercinlik, Güzelköy, Hantepe, İlbaş, Kesikağaç, Sarıyatak, Seyrantepe Sanayi, Tanışık, Üčkuyu, Yolaltı.

Diyarbakır'da son üç yılda nüfusu azalan mahallelerin dağılımı şu şekildedir:**Bağlar İlçesi Mahalleleri:**

2021 Yılı: Ağaçgeçit, Alankoz, Alıpınar, Buyuransu, Çiftlik, Ekince, Fatih, Kaynartepe, Kırkkoyun, Kolludere, Körhat, Mevlânâ Hâlit, Muradiye, Ortaören, Özdemir, Pınaroğlu, Sakallı, Şeyh Şamil, Topraktaş, Uzunbahçe, Yeniköy, Yukarıakdibek, Yunus Emre, 5 Nisan.

2022 Yılı: Ağaçgeçit, Alankoz, Alıpınar, Çiftlik, Fatih, Gömmetaş, Karahanköy, Kaynartepe, Kırkkoyun, Kolludere, Körhat, Muradiye, Oğlaklı, Övündüler, Özdemir, Pınaroğlu, Sakallı, Selahattin Eyyubi, Şeyh Şamil, Tavşantepe, Tellikaya, Topraktaş, Yeniköy, Yiğityolu, Yukarıakdibek, Yunus Emre.

2023 Yılı: Alıpınar, Batıkarakoç, Fatih, Kabahıdır, Kamışpınar, Kaynartepe, Kırkkoyun, Körhat, Mevlânâ Hâlit, Muradiye, Sarıdallı, Selahattin Eyyubi, Şeyh Şamil, Tavşantepe, Yeniköy, Yunus Emre, 5 Nisan.

Kayapınar İlçesi Mahalleleri:

2021 Yılı: Avcısu, Cankatran, Cücük, Diclekent, Hatipoğlu, Huzurevleri, Kaldırım, Karayakup, Kırkpınar, Medya, Mezopotamya, Petek, Peyas, Sağkulak, Sultantepe, Taban.

2022 Yılı: Avcısu, Baykara, Cankatran, Diclekent, Esentepe, Gözegöl, Güleçoba, Harmanardı, Kaldırım, Karayakup, Keklik, Mezopotamya, Peyas, Sağkulak, Taban, Uyandık, Yeniözerli.

2023 Yılı: Cankatran, Cücük, Diclekent, Gözalan, Gözegöl, Huzurevleri, Karayakup, Kırkpınar, Mezopotamya, Peyas, Sultantepe, Taban, Tişo, Uyandık.

Sur İlçesi Mahalleleri:

2021 Yılı: Ağaçlıdere, Alabal, Alcık, Alibardak, Ali Paşa, Arpaderesi, Bağpınar, Baroğlu, Bozdemir, Büyükakören, Cami Kebir, Çataksu, Cemal Yılmaz, Cevat Paşa, Çubuklu, Dabanoğlu, Derviş Hasan, Dumrul, Erimli, Esenbağ, Fatih Paşa, Fidanlar, Hasırlı, Havacılar, İskender Paşa, Karabaş, Karaçalı, Karacaören, Kartaltepe, Kavaklıbağ, Kervanpınar, Köşk, Koyungüden, Kumrucak, Kuşburnu, Kuşlukbağı, Lalebey, Melik Ahmet, Mermeri, Mermer, Nefirtaş, Özekli, Pınardüzü, Sapanca, Sarıkamış, Sarılar, Sarıyazma, Sati, Soğanlı, Süleyman Nazif, Tanoğlu, Tezgeçer, Yarımca, Yenidoğan, Yenievler, Yeşilköy, Yeşilli, Ziya Gökalp.

2022 Yılı: Ağaçlıdere, Alcık, Ali Paşa, Arpaderesi, Baroğlu, Beybulak, Büyükakören, Çarıklı, Cemal Yılmaz, Derviş Hasan, Dumrul, Erimli, Eryolu, Esenbağ, Fatih Paşa, Fetih, Gencan, Hacı Osman, Hasırlı, Hızır İlyas, Kapaklıpınar, Karabaş, Karaçalı, Karacaören, Karaçimen, Kardeşler, Karpuzlu, Kavaklıbağ, Kayayolu, Kengerli, Kervanpınar, Konacık, Köprübaşı, Köşk, Koyungüden, Küçükakören, Küçükkadı, Kumluçat, Kuşburnu, Lalebey, Mermeri, Mermer, Nefirtaş, Özekli, Pınardüzü, Sağdıçlı, Sapanca, Savaş, Sayarlar, Soğanlı, Yarımca, Yenice, Yenidoğan, Yenievler, Yeşilli, Yiğitçavuş, Ziya Gökalp.

2023 Yılı: Abdaldede, Alabal, Arpaderesi, Bağpınar, Bahçecik, Cami Kebir, Cami Nebi, Cemal Yılmaz, Cevat Paşa, Çubuklu, Dabanoğlu, Doğanlı, Doğu Çanakçı, Dumrul, Erimli, Eryolu, Fatih Paşa, Fidanlar, Gencan, Hasırlı, Havacılar, İskender Paşa, Karaçimen, Kavaklıbağ, Kayayolu, Küçükakören, Kumluçat, Kumrucak, Sapanca, Sarıkamış, Savaş, Soğanlı, Süleyman Nazif, Tanoğlu, Yenidoğan, Ziya Gökalp.

Yenişehir İlçesi Mahalleleri:

2021 Yılı: Alpu, Aziziye, Başıl, Çakmak, Cumhuriyet, Dicle, Dikentepe, Dökmetaş, Ekinciler, Eser, Ferit Köşk, Güzelköy, Hantepe, İlbaş, Sancar, Sarıyatak, Şehitlik, Tanışık, Yaytaş, Yolatu, Yukarı Nasırlar, Yüksek.

2022 Yılı: Alangör, Aziziye, Başıl, Çakmak, Cumhuriyet, Dicle, Dikentepe, Ekinciler, Elidolu, Ferit Köşk, Geyiktepe, Gürdoğan, Güvendere, Güvercinlik, Güzelköy, Hantepe, İlbaş, Kooperatifler, Seyrantepe Sanayi, Sivritepe, Tanışık, Yenişehir, Yukarı Nasırlar, Yüksek.

2023 Yılı: Alpu, Aziziye, Dicle, Dökmetaş, Eser, Kooperatifler, Sancar, Şehitlik, Sivritepe, Yaytaş, Yenişehir, Yukarı Nasırlar, Yüksek.

KAYNAKLAR

- Aksan, D. (1980). *Her Yönüyle Dil, II. Cilt*. Ankara: TDK.
- Algar, H. (1997). 15. Cilt. s. 283-284. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Bağlar Belediyesi. (2017, 23 Ağustos). *Bağlar Belediyesinin Tarihi*. Bağlar Belediyesinin Tarihçesi. <https://www.baglar.bel.tr/tr/post/17638/baglar-belediyesinin-tarihcesi>
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2017). Osmanlı Yer Adları. Ankara: Sistem Ofset.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA.), Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi Evrakı (A.MKT.MHM.), 394/73, 28 B 1284 (25 Kasım 1867).
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA.), BOA. A.MKT.MHM. 412/68, 17 B 1285 (3 Kasım 1868).
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA.), (Şurâ-yı Devlet), 2430/51, 7 R 1296 (31 Mart 1879).
- Beysanoğlu, Ş. (1963). *Bütün Cepheleriyle Diyarbakır*. İstanbul: Şehir Matbaası.
- Beysanoğlu, Ş. (1987). *Anıtları ve Kitâbeleri ile Diyarbakır Tarihi, 1. Cilt, Başlangıçtan Akkoyunlular'a kadar*. Ankara: Neyir Matbaası.
- Beysanoğlu, Ş. (2003). *Anıtları ve Kitâbeleri ile Diyarbakır Tarihi, 2. Cilt, Akkoyunlulardan Cumhuriyete kadar*. Ankara: Baran.
- Budak, M. (2010). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 39. Cilt. s. 67-69. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- CEGA MEDYA. (2024). *Cemal Yılmaz Mahallesinin Adı Değişti*. Diyarbakır Haberleri. <https://www.cegamedya.com/diyarbakirda-ucak-dustu-mahallenin-adi-degisti>
- Cevger, G. (2016). 18. Yüzyılda Amid (Diyarbakır) Kazâsı. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi: Erzurum.
- Culum, A. (2023). *Diyarbakır Tarihi ve Kitâbeleri (VII. ve XVI. Yüzyıllar Arası)*. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Malatya.
- Dâhiliye Vekaleti (1928). *Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları*. İstanbul: Hilal Matbaası.
- Dilaçar, A. (1938). *Diyarbakır Adı Üzerinde Çalışmalar*. Ankara: TDB.
- Dilmen, İ. N. (1938). *Diyarbakır Sözüünün Orjinleri Üzerine Etimolojik Analiz*. Ankara: TDB.

- Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararı (2018). Kültür ve Turizm Bakanlığı. Diyarbakır: Dosya No: 1710.
- Diyarbakır Salnameleri (1999). Cilt 1. s. 32-37, 201. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi. İstanbul: Acar Matbaası.
- Diyarbakır Valiliği. (2022, 18 Mart). *Diyarbakır Bağpınar  ehitleri*.  anlı Zaferin Yıl Dönümünde  ehitler Anıldı. <http://www.diyarbakir.gov.tr/sanli-zaferin-yil-donumunde--sehitler-anildi>
- Dumlupınar Alican, S. (2019). Orta  ađda Âmid (Diyarbakır). Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi: Adıyaman.
- Emiri, A. (1918). *Osmanlı Vilâyet-i  arkıyyesi*. İstanbul: Evkaf-ı İslâmiye Matbaası.
- Ergin, M. (1996). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Bođaziçi Yayınları.
- Erpolat, M. S. (1999). XVI. Yüzyılda Diyarbekir Beylerbeyliği'ndeki Yer İsimleri, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi: Konya.
- Erpolat, M. S. (2004). Cizye Defterlerinin Sosyal ve İktisadi Tarih Araştırmaları Açısından  nemi: Diyarbakır  rneđi. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 4, 189-204.
- Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi. (2024). Diyarbakır Eski Fotoğrafları. <https://www.eskiturkiye.net/index.html>
- Eyüboğlu, D. C. (2022). Dede Korkut'taki Deli Dumrul. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 64-86.
- Gülensoy, T. (1995). *Türkçe Yer Adları Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsün, M. B. (2024). Diyarbakır'da Cumhuriyet'ten Günümüze Konut Dokusu Değişiminin    Mahalle  zerinden İncelenmesi: Yenişehir, Muradiye ve Fırat Mahalleleri, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: İstanbul.
- İ ık N. (2022). Geçmişin İzlerinin Diyarbakır Konaklarına Yansıması: Cemil Paşa Konağı  rneđi. *Dicle Üniversitesi Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:81, s. 184-205.
- İçişleri Bakanlığı. (2024). *Diyarbakır Mülki İdare Birimleri*. Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri. <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>
- İlhan, M. M. (1992). *Evliya  elebi'nin Seyahatnamesi'ne Göre Bir Osmanlı Devlet Adamı'nın  zel Hayatı*. Belleten.
- Haspolat, Y. K. (2014). *Diyarbakır Surları* (e- kitap), 88.
- Kahraman, S. A. ve Dağlı, Y. (2010). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Bağdad-Basra-Bitlis-Diyarbakır-İsfahan-Malatya-Mardin-Musul-Tebriz-Van(4. Kitap, 1. Cilt)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Kahraman, S. A. ve Dağlı, Y. (2010). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Bağdad-Basra-Bitlis-Diyarbakır-İsfahan-Malatya-Mardin-Musul-Tebriz-Van (4. Kitap, 2. Cilt)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kalkan, G. P. (2014). Gaziantep İli Yer Adları Üzerine Bir İnceleme. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi: Elazığ.
- Kayapınar Belediyesi. (2024). *Kayapınar İlçesinin Tarihi*. Tarihçe. <https://kayapinar.bel.tr/icerik/tarih%C3%A7e.html>
- Kejanlı, T. ve Dinçer İ. (2011). Diyarbakır Kale Kentinde Koruma ve Planlama Sorunları, Megaron 6/2, 95-198.
- Kılıç, R. (2010). Kanuni Sultan Süleyman ve Diyarbakır. II. Uluslararası Nebiler, Sahabiler, Azizler ve Krallar Kenti Diyarbakır Sempozyumu, Diyarbakır: s. 377-416.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köylerimiz. (1933). Dâhiliye Vekaleti Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü. İstanbul: Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi.
- Köylerimiz (1968). İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Köylerimiz. (1981-1982). İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü. Ankara: Yenigün Matbaası
- Kurgun, L. (2002). Denizli İli Yer Adları. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi: Denizli.
- Melek, A. ve Demir, A. (2009). *Dini Değerleri ile Diyarbakır*. Diyarbakır: Diyarbakır İl Müftülüğü Yayınları 02.
- Nişanyan, S. (2024). *Nişanyan Yer Adları*. Nişanyan Yeradları. <https://www.nisanyanyeradlari.com/>
- Ortaylı, İ. (2011). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Örnek, S. V. (1977). *Türk Halk Bilimi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özaydın, M. (2013). Nakşî-Hâlidî Ekolünde Diyarbakır'da Yetişen Mutasavvıflar. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1, s. 292.
- Özcan, A. (1987). Daltaban Mustafa Paşa. *Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 13, s. 300-303.
- Özcan, A. (2000). 22. Cilt. s. 565. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

- Özçelik, M. (2011). Diyarbakır Merkez Maddi Kültür Varlıkları. Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Diyarbakır.
- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü. (2024). *Harita Sorgulama*. Parsel Sorgu Uygulaması. <https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/>
- Sümer, F. (1992). *Safevî Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Şahin, İ. (2019). *Adbilim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Şeşen, R. (2009). 36. Cilt. s. 337-339. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Tankut, H. R. (1937). *Diyarbakır Adı ÜzeineToponomik Bir Tetkik*. Ankara: TDB.
- Tatçı, M. (2013). 43. Cilt. s. 600-603. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- TBBM Albümü. (2009). Ankara: TBMM Yayınları, Cilt 1, s. 92.
- Tuğluk, M. E. ve Özfidan, T. (2022). Batman İli Köy ve Bağlı Yerleşim Birimleri Yer Adları Üzerine Bir Değerlendirme. *Batman Üniversitesi Hikmet Akademik-Edebiyat Dergisi*, Sayı: 16, s. 466.
- Tuğluk, M., E., ve Özfidan, T., (2022). Batman İli Mahalle, Bulvar, Cadde ve Sokak Adları Üzerine Bir Değerlendirme, *Folklor Akademik Dergisi*. Cilt:5, Sayı:2, 496 – 530.
- Tuğluk, M. E. (2022). Türkçe soyadları üzerine yapılan çalışmalara toplu bir bakış. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 30, s. 374.
- Türk Dil Kurumu. (2024). *Sözlük*. Türk Dil Kurumu Sözlükleri. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TÜİK. (2024). *TÜİK Nüfus Verileri*. Merkezi Dağıtım Sistemi. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>
- Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu (1946). Cilt 1. Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası.
- Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu (1947). Cilt 2. Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası.
- Yakut, H. (1957). *Mucem'ul Buldan 1-3*. Beyrut.
- Yalçın, M. (2010). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, Cilt II*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yavuz, S. ve Şenel, M. (2013). Yer Adları (toponim) Terim Sözlüğü. *TurkishStudies*, Sayı: 8(8), s. 2239-2254.

Yenişehir Kaymakamlığı. (2024). *Diyarbakır Yenişehir İlçesi Tarihi*. Tarihçe. <http://www.diyarbakir-yenisehir.gov.tr/tarihce>

Yılmazçelik, İ. (1995). *19. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Yılmazçelik, İ. (1999). *Osmanlı Hâkimiyeti Süresince Diyarbakır Şehrinde Mahallelerin Tarihi ve Fiziki Gelişim Seyri*. (Hazırlayan: Şevket Beysanoğlu, M. Sabri Koz ve Emin Nedret İşli). Diyarbakır: Müze Şehir. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Wikipedia. (2024). Diyarbakır Eyalet. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Diyarbakir_\(eyalet\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Diyarbakir_(eyalet))

